

Pedagogická fakulta UJEP v Ústí nad Labem
Katedra bohemistiky

Textová lingvistika

Doc. PhDr. Ludmila Zimová, CSc.

**Studijní opora pro studující oboru učitelství českého jazyka
v kombinovaném navazujícím magisterském studiu**

Ústí nad Labem 2019

	Obsah	2
	Úvodem	3
1	Textová lingvistika jako vědní disciplína. Její vymezení a předmět	4
2	Pojetí textu a jeho segmentace	7
	2.1 Pojetí textu	7
	2.2 Segmentace textu	10
3	Struktura textu	12
	3.1 Hlokuční struktura textu	12
	3.2 Obsahová struktura textu	13
	3.3 Gramatická struktura textu	14
4	Návaznost v textu: způsoby a prostředky její realizace	16
	4.1 Způsoby navazování v textu	16
	4.2. Konektory	18
	4.2.1 Konektory připojovací	18
	4.2.2 Konektory lexikální	21
5	Tematicko-rematické posloupnosti	27
	5.1 Aktuální členění	27
	5.2 Základní typy tematicko-rematických posloupností	28
6	Tvorba textu	32
	6.1 Model tvorby textu z hlediska textové lingvistiky	32
	6.2 Téma textu a jeho rozvíjení	34
	6.3 Horizontální a vertikální členění textu	39
7	Recepce a interpretace textu	44
	7.1 Recepce textu	44
	7.2 Interpretace textu	45
8	Textovělingvistická analýza textu	49
	Přílohy	
	Příloha č. 1: Výběrový technický popis s persvazivní funkcí + podrobný technický popis v internetovém obchodě	53
	Příloha č. 2: Zákon č. 138/ Sb. z 15. 3. 2002 „ zákon o reklamě“	56
	Příloha č. 3: Vertikální členění internetového textu	69
	Příloha č. 4: Odborná literatura pro referáty a prezentace	70
	Příloha č. 5: Texty k analýze	73
	Základní odborná literatura	78
	Řešení	79

Úvodem

Tato studijní opora je určena studujícím 1. ročníku kombinovaného studia magisterského oboru učitelství českého jazyka a literatury pro 2. stupeň základní školy a pro školy střední. Výkladová část obsahuje osm odborně zaměřených kapitol, jež podávají minimální teoretický základ disciplíny Textová lingvistika. Tato část je mimo jiné zaměřena také na upevnování a rozvíjení vědomostí a dovedností nabytých v lingvistických disciplínách bakalářského studia, zejména syntaxe a stylistiky, a jejich uplatňování v textové lingvistice, v práci s konkrétním textem.

Podle potřeby jsou tato témata doplněna autentickými texty různých žánrů a komunikačních oblastí účelově shromažďovanými v posledních deseti letech. K těmto textům jsou připojeny otázky a úkoly, které jsou příkladem textovělingvistického přístupu k textu a textovělingvistické analýzy textu.

Součástí publikace je klíč k řešení některých úkolů. Jiné úkoly mají řešení individuální. Vzhledem k povaze některých úkolů je pochopitelné, že jde spíše o návod než o jediné možné řešení.

Na závěr jsou připojeny četné přílohy, k nimž některé úkoly odkazují.

Text studijní opory byl zpracován na základě uvedené odborné literatury a zkušeností z přednášek a seminářů Textové lingvistiky na PF UJEP v Ústí nad Labem.

Pozn.: Výkladové pasáže jsou vyznačeny fialově:

Úkoly modrozeleně:

Lingvistické bádání bylo po staletí orientováno na dílčí jazykové prostředky různého druhu: slova, slovní spojení a jejich významy, slovní druhy a jejich tvary, později i spojování slov do věty. Srovnáváním jazyků byla odhalena jejich genetická příbuznost a jejich vzájemné ovlivňování a vývoj. Někteří filozofové věnovali svou pozornost vztahu jazyka a mimojazykové reality, vztahu slova a pojmu atd.

Záměrná volba jazykových prostředků ve veřejných jazykových projevech byla od počátků doménou rétoriky, jejíž kořeny tkví v antickém veřejném životě.

Ve 20. století se pohled na jazyk jako předmět zkoumání mění. Švýcarský lingvista **Ferdinand de Saussure** [sosír] (1857-1927) vnesl do lingvistického bádání pojetí jazyka jako znakového systému. Jazykový znak je chápán jako bilaterální entita mající složku označující (výrazovou, tj. signifiant) a složku označovanou (významovou, tj. signifié). Jazykový znak je libovolný, neexistuje žádný vnitřní vztah mezi jeho složkami. Posloupnost zvuků (hlásek), resp. písmen, uživatelé jazyka spojují s určitým ustáleným významem. Tentýž předmět řeči je však v různých jazycích označován různou posloupností fonémů, resp. grafémů., srov.: *sůl, půl, hůl, vůl*¹; něm.: *der Salz, halb, der Stock, der Ochse*, angl.: *salt, half, stick, ox*; fr.: *le sel, la moitié, de bâton, de bluf*; it.: *sale, mezzo, il bastone, il bue*; polsky: *sól, połowę, kij, oh*; finsky: *suola, puoli, kiinni, ox* atd.

Rozlišování jazyka a řeči pak bylo od 20. let 20. století východiskem ke spojení **strukturního a funkčního přístupu k jazyku jako strukturovanému systému, jež mluvčí užívá s nějakým záměrem (funkčně)** v řeči vnější (v komunikaci, v řečovém jednání) a v řeči vnitřní (v procesu myšlení).

Znalost jazyka se projevuje v řeči, a to nejen při tvorbě jazykových projevů (komunikátů), ale také v naslouchání a čtení, jakož i v přemýšlení, uvažování, vyvozování, v porozumění a interpretaci.

V 2. polovině 20. století se pozornost lingvistů obrací k řečovému jednání v sociální interakci, jazykověda integruje poznatky oborů souvisejících, zpočátku např. z psychologie a sociologie. Tím dochází k rozšíření předmětu lingvistiky a k postupnému konstituování disciplín pomezích: psycholingvistiky a sociolingvistiky. Uplatňování některých hledisek a metod od původu nelingvistických na vztah jazyka a řeči způsobilo, že v po-

¹ Uvedené příklady ukazují, že hlásky *s, p, h, v* dokážou rozlišit význam slova, mají fonologickou funkci, jsou fonémy.

slední třetině 20. století se začíná mluvit o pragmaticko-komunikačním přístupu k jazyku, vzniká mimo jiné **lingvistická pragmatika** a **textová lingvistika**. Pozornost je věnována zvl. mluvčímu a adresátovi, komunikační situaci a jejím složkám, komunikačním záměru a způsobů jeho realizace, principům řečového jednání, jazykovému kontextu, komunikačním principům atd.

Tento komunikačně orientovaný obrat k jazyku výrazně ovlivnil i předmět syntaxe jako jedné z gramatických disciplín. Tradiční strukturně-funkční přístup byl obohaten o aspekty komunikačně-pragmatické. Ty se promítly do rozšíření předmětu syntaxe a vedly ke vzniku nadvětné syntaxe a posléze k textové syntaxe začleňující se do textové lingvistiky.

Hlediska komunikačně-pragmatická se uplatňovala zejména v souvislosti s popisem a výkladem vyjadřování rozmanitých sdělných záměrů, subjektivních postojů a voluntativní modality v různých komunikačních situacích.

Požadavek **nadvětného přístupu** k jevům větněstrukturním, a tedy vznik nadvětné syntaxe, byl vyvolán potřebou zapojit do výkladů jevů syntaxe větné jazykový kontext, neboť ten přítomnost takových prostředků ve větě umožňuje. Šlo např. o nadvětné (nikoli větněčlenské) funkce zájmen (zvl. osobních, ukazovacích, přivlastňovacích) a zájmených příslovcí, dále o jazykové podmínky lexikální nerealizace syntaktických pozic ve větné struktuře, procesy pronominalizace a elize větných členů v konkurenci s plnovýznamovým pojmenováním, konektivní funkce různých jazykových prostředků, textové modifikace větné struktury atd.

Od nadvětné skladby byl pak už krůček k **syntaxi textové** věnující se zpočátku skladebním jevům ve výstavbě textu a skladbě vyšších obsahově tematických jednotek textu. Prvním soustavnějším popisem takovýchto jevů bylo téměř sto stran v kapitole nazvané Textová syntax v třetím svazku Mluvnice češtiny.²

V první fázi tedy navazovala textová lingvistika na systémovou lingvistiku a věnovala pozornost gramatické a sémantické struktuře textu, vztahům mezi jeho částmi a způsobům a prostředkům, jimiž tyto vztahy byly vyjadřovány.

V druhé fázi došlo k rozšíření o pragmatickou dimenzi a teorii řečových aktů. V úvahu přichází komunikační (situační) kontext, vztahy mezi textem a kontextem jazykovým a mimojazykovým a o jejich vliv na stavbu textu a jeho fungování v komunikaci.

² Mluvnice češtiny 3. Academia. Praha 1987, s. 622-715. Hrbáček, J.: Nárys textové syntaxe spisovné češtiny. Trizonia. Praha, 1994.

Třetí fáze souvisí se zájmem o textotvornou kompetenci a její předpoklady. Proto se předmět textové lingvistiky obohacuje o poznatky kognitivních věd, jako jsou vývojová a sociální psychologie, pedagogika, pragmatika, logika, neurovědy aj. Projevil se zájem o poznávací složky osobnosti, mentální struktury a mentální aktivity založené na znalostech nezbytných pro mluvení a myšlení, k produkci a recepci textu.

Textová lingvistika v užším pojetí chápe text staticky jako výsledek řečové činnosti. Věnuje se hlavně těmto tématům:

1. Co je to text? Jaké vlastnosti ho vymezují? Jak by měl být definován?
2. Jak text segmentovat? Jak vymezit elementární textovou jednotku?
3. Jaké vztahy jsou pro text podstatné?
4. Jakou strukturu má text? Na čem je tato struktura založena?
5. Jak je v textu rozvíjeno téma? Jak se téma vyvozuje z textu?
6. Jaké komunikační funkce mají texty? Jak se realizují a poznávají?

Textová lingvistika v širším pojetí se pojímá text dynamicky jako proces a výsledek tohoto procesu. Zabývá se proto také těmito tématy:

1. Procesem vzniku textu: strukturou textotvorné kompetence, organizací relevantních znalostí a jejich uplatňováním při tvorbě textu,
2. Průběhem apercepce textu (vnímání + porozumění): vztahem apercepce a interpretace, apercepčními a interpretačními schématy; postupným vnímáním částí textu ve vztahu k celkovému významu a smyslu textu; zdrojem a způsoby vyvozování implicitních informací,
3. dosahováním komunikačního záměru pomocí různých komunikačních strategií, postupů a technik.

Ú

1. Zopakujte si syntaktické téma: Lexikální nerealizace syntaktických pozic: Skladební a kontextové předpoklady. Sdělná funkce lexikálního nevyjádření. Sestavte přehled syntaktických jevů, jež se projevují na první pohled stejně (absence výrazu ve větné pozici), ale svým významem se tyto případy liší.

2. **Podtrhněte v textu osobní, ukazovací a přivlastňovací zájmena a zájmenná příslovce ukazovací. Vyhledejte případy větných pozic lexikálně nevyjádřených. Ty označte písmenem E. V obou případech to nějak souvisí s kontextem. Dokážete přijít na to, proč je takové vyjádření větných členů možné? Utvořte k textu vhodný nadpis.**

Tomáš Alva Edison (1847-1931) nadšeně tvrdí: „Mám v úmyslu rozsvítit elektrickým světlem celá města!“ Jeho obchodní partner Edward H. Johnson (1846-1917) se 22. prosince 1882

chystá elektrickým světlem rozsvítit vánoční strom. Ve svém newyorském domě, otevírá krabice s žárovkami velikosti vlašských ořechů. Propojí 80 červených, bílých a modrých žárovek velikosti vlašského ořechu a rozvěsí je. Potom svolá rodinu. „Abrakadabra,“ mrkne na ni a zapojí proud.

První Edisonův pokus proniknout na trh s elektrickým vánočním osvětlením nevyšel. Náklady byly příliš vysoké, navíc byl nutný servis odborného elektrikáře. A těch nebylo tehdy mnoho. V roce 1895 však nechává americký prezident **Grover Cleveland** (1837-1908) stovkami různobarevných elektrických světel ozdobit velký vánoční strom v Bílém domě. Mluvílo se o něm všude. Inspirovaly se mnohé obchodní domy a v předvánočním čase vyrukovaly s podobnou výzdobou, aby přilákaly více zákazníků.

V různě obarvené podobě se elektrické vánoční svíčky výrazněji prosadily až na počátku třicátých let. Dnes si bez nich lze Vánoce představit jen stěží.

2 Pojetí textu a jeho vymezení. Segmentace textu

2.1 Pojetí textu

Latinské sloveso texere znamená *tkát*. Při respektování určitého postupu (podle nějakého vzorce, vzorečku) postupným řazením a spojováním materiálů, hierarchizovaným propojováním, začleňováním a rozlišováním vzniká výsledek (tkanina), v komunikačním procesu **text**. Pro většinu populace označuje slovo text jazykový projev psaný, monologický, který obsahuje více než jednu výpověď.

Postupně se za text začaly považovat i projevy mluvené (mluvené texty), a to i dialogické (viz dále). Výjimečně se termínu text užívalo k pojmenování vnitřní struktury jazykového projevu, textury (srov. textura hornin, dřeva, barev, omítky apod.).

V lingvistice je text chápán jako složitý strukturní jev, který je charakterizován z nejrůznějších hledisek. Jsou akcentovány jeho relevantní vlastnosti tematické, syntaktické, sémantické, pragmatické a stylové. Existuje několik souborů definičních znaků, některé z těchto znaků jsou pro vymezení textu jako strukturního celku naprosto nezbytné, a proto jsou uváděny vždy.

Pokud jde o dialog, existují dvě pojetí. Starší koncepce vidí v dialogu komplex textů dvou mluvčích, protože kritéria jednoty autora, stylu a smyslu textu nejsou splněna (K. Hausenblas, 1984). Novější a dnes převažující pojetí chápe dialog jako jeden jediný text svého druhu (O. Müllerová, A. Jaklová, J. Hoffmannová aj.), a to ze dvou důvodů: 1. subjektivní jednoty dialogu, 2. tematicko-funkční jednoty dialogu. V dialogu se role mluvčího a posluchače střídají, Jejich repliky vykazují návaznost obsahovou i gramatickou (po-

dobnost syntaktických konstrukcí, eliptičnost, časová a prostorová zakotvenost v aktuální komunikační situaci atd.). Není vyloučeno ani přerušování a překrývání replik. V závislosti především na komunikační situaci, tématu a vztahu komunikantů je přece jen více či méně zjevná určitá strategie komunikujících k dosažení zamýšleného efektu a smyslu (srov. např. dialog v rodinném prostředí nebo dialog v rozhlase nebo televizi mezi moderátorem a jeho hostem).

Nejčastěji uváděné vlastnosti textu:

- 1. Komplexnost (celistvost)**
- 2. Vnitřní organizovanost a uspořádanost**
- 3. Koherence a koheze (spojitost a návaznost)**
- 4. Tematická a funkční jednota**
- 5. Relativní uzavřenost a ohraničenost**

Komplexnost textu

Na první pohled se text jeví jako lineární posloupnost textových jednotek. Ty jsou definovány různě, např. jako mluvní akt, výpověď, věta, replika, odstavec, textový úsek, kapitola atd., a v textu hierarchizovány. Text tedy není pouhou množinou výpovědí po sobě jdoucích, nýbrž **celistvou jednotkou, která dává smysl** (viz např. literární, politické, mediální aj. texty a jejich interpretace).

Vnitřní organizovanost a uspořádanost textu

Tato vlastnost je založena na protichůdných procesech, které v textu jako celku působí. Jde o **a) členění a spojování prvků** a **b) diferenciaci (rozlišení) a integraci (začlenění) prvků**. Pořádajícím a jednotícím principem těchto procesů v textu je **styl**.

Koherence a koheze textu

Nejčastěji zmiňovanou vlastností textu je jeho koherence. Jde především o obsahovou, sémantickou a komunikační spojitost (někdy též soudržnost) textových jednotek (viz dále segmentace textu), k níž dochází propojením částí textu, aby mohl být text jakožto celek adresátem snadno recipován a interpretován. S koherencí je proto často spojována **koheze**. Ta je nezřídka vymezována jako návaznost textových jednotek, jež probíhá prostřednictvím rozmanitých jazykových i nejazykových prostředků majících v textu konektivní funkci. Jde v zásadě o výrazové prostředky, jimiž je realizována koherence textu.

Tematická a funkční jednota textu

O tomto definičním znaku textu nelze pochybovat především u předem připravených, promyšlených a napsaných komunikátů, popř. u částečně připravených oficiálních projevů mluvených, a to i dialogických.

Tematická a funkční jednota bývá zpochybňována zejména ve spontánních projevech mluvených (monologických i dialogických), které bývají zvl. v oblasti běžně dorozumivací tematicky nejednotné a roztržité.

Relativní uzavřenost a ohraničenost textu

Tyto vlastnosti jsou velmi patrné v mediálních, odborných a administrativních textech, částečně též v běžné komunikaci a rovněž i v beletrii. Relativita těchto vlastností souvisí mimo jiné s intertextualitou (intertextovostí), tedy s různými vztahy, do nichž minimálně dva texty mohou vstoupit a jež se v textu projevují specifickými výrazovými prostředky, např. citací, parafrází, přímou, nepřímou, polopřímou řečí, odkazy, aluzí atd.

Další znaky textu³:

- 1. Intencionalita:** realizace autorského záměru v textu.
- 2. Informativnost:** sdělná hodnota textu.
- 3. Akceptabilita:** přijatelnost textu pro adresáta.
- 4. Situativnost:** zapojení textu do situace, jeho kontextová důležitost (relevance).
- 5. Intertextualita:** obsahová souvislost mezi texty.

Vedle termínu **text** se v lingvistické literatuře, především stylistické, užívá jako synonyma termínu **jazykový projev**, resp. **komunikát**. Posledně jmenovaný výraz lze chápat i jako hyperonymum k užívaným termínům, nebo jako sdělení realizované pouze neverbálně. Se starším termínem **promluva** (Skalička 1937, 1960) se dnes můžeme setkat v pracích foneticko-fonologických, pojednávajících o zvukové stránce jazyka, popř. o zvukových kvalitách jazykových projevů mluvených. Nejmladším termínem, který lze k již uvedeným termínům přičlenit, je **diskurs (diskurz)**. Podobně jako termín text prošel i tento termín určitým vývojem. V zásadě šlo o jazykový projev mluvený, monologický nebo dialogický, rozpravu, přednášku apod. Později se tímto termínem začal označovat celkový charakter

³ Informativnost a intencionalita do jisté míry odpovídají tematické a funkční jednotě. Intertextualita souvisí s vymezením textu a jeho ohraničeností.

komunikace (ovlivněný preferencí témat, jejich pojetím a zpracováním, vyšší frekvencí určitých jazykových prostředků v projevech mluvených a psaných, monologických i dialogických), a to u různých mluvčích spjatých určitou kulturou, prostředím, dobou, profesí apod. srov. např., politický nebo mediální diskurs 90. let 20. století se současným, akademický, právní diskurs nebo e-diskurs současné mladé generace na sociálních sítích.

Celky složené z textů určitého druhu jsou označovány jako **komplexy textů**. Dosud chybí jejich typologie, i když v praxi jsou poměrně časté a respektované. Liší se účelem, rozsahem, funkcí atd. Jde např. o ediční řady, sbírky básní, povídek, čísla časopisů, novin, přílohy a magazíny deníků, jednotlivé tematicky zaměřené stránky novin (zpravodajství, publicistika, ekonomika, kultura, sport apod.), televizní zpravodajské a publicistické relace, cykly přednášek v určitém oboru, školní učebnice apod.

2.2 Segmentace textu

Nejmenším celkem, který vznikne segmentací textu, je **elementární textová jednotka (ETJ)** čili výpověď. Je to obsahový, gramatický, zvukový/grafický celek zakotvený v textu nebo komunikační situaci realizující komunikační záměr mluvčího. Mezi elementárními textovými jednotkami existují vztahy tematicko-obsahové, gramatické a sémantické, které jsou ve službách textové koherence.

Elementární textová jednotka a její syntaktická forma

1. **Věta jednoduchá je jedna ETJ:** *Jana s Ivanou se rozhodly jít studovat do zahraničí.*
2. **Souvětí podřadné je jedna ETJ:** (vedlejší věta je jen jinou formou vyjádřený větný člen).
 - a) 2 věty/1 ETJ: *Knihu, kterou jsem si včera odpoledne koupila, jsem přes noc přečetla. Nedokázala si představit, že už ho neuvidí. Když se to dozvěděla, okamžitě přiběhla na pomoc.*
 - b) 3 věty/1 ETJ: *Když se to dozvěděla, okamžitě přiběhla zeptat se, jak může pomoci.*
 - c) 4 věty/1 ETJ: *Když se to dozvěděla, okamžitě přiběhla, aby se zeptala, jak může pomoci.*
 - d) Nepravá věta vedlejší je sice formálně větným členem věty nadřazené, ale obsahově nikoli a mezi nimi je sémantický vztah odpovídající většinou poměru slučovacímu, odporovacímu, důsledkovému nebo příčinnému. Jde proto samostatnou ETJ:

2 ETJ: Domáci hokejisté nakonec zvítězili 5:4, *když ještě sedm minut před koncem zápasu prohrávali 4:3. Rozjel se od modré čáry, aby po přihrávce od Sojky gól nakonec nedal.*

3. Větný ekvivalent je jedna ETJ: *Výborně! Pozor! Vystupovat! Konečná! Góóóó!!! Připravít, pozor, teď! No konečně. Fuj! Auvejs! Brrrr! Ouha! Jééé! Hej rup! Bajo. Bane. Ano. Ne. Néééé!! Jo. Jóó? Fakt? Opravdu? Na! Cvak. Frnk. Buch buch. Fíííí! Ťuky ťuk.*

4. Textové modifikace (parcelace a kompletace) jsou 1 ETJ:

Záměrná parcelace v psaném projevu: *A na každém z těch kilometrů lze vidět desítky a stovky obrazů. Vidět? Snad zhlédnout. Letmo, maně, jedním okem. Ve spěchu.*

Spontánní kompletace v mluveném projevu: *V téhle části Šumavy se mi vždycky líbilo. Hlavně v zimě. Na běžkách.*

5. Souřadné spojení alespoň dvou větných celků mluvnicky nezávislých jsou dvě

ETJ: *Jazyk neslouží jen ke komunikaci, ale je i nástrojem člověka v procesu poznávání a klasifikace jednotlivých předmětů a jevů a v procesu poznávání okolního světa jako celku.*

7 vět, ale 4 ETJ označené //; první ETJ je třívětá, třetí dvouvětá, zbylé dvě mají formu větnou a jsou v těchto sémantických vztazích: 1. ETJ x 2. ETJ → 3. ETJ ↑ 4. ETJ:

Zatímco příliš silný kurz koruny k euru ekonomice spíše škodí, protože podráždí podnikům, které vyvážejí do Evropské unie, nohy, // slabý dolar má spíše příznivé dopady, // neboť podniků, které vyvážejí do dolarových oblastí, je podstatně méně, // navíc levný dolar zlevňuje dováženou ropu, a tedy i benzín a s určitým zpožděním i další spotřební zboží.

Ú

1. K uvedeným větným celkům přiřaďte do závorky (/) dvě číslice: první označuje počet vět, druhá počet elementárních textových jednotek (výpovědí).

V roce 1766 pozval David Hume Jeana-Jacquesa Rousseaua do Británie, poskytl tím útočiště mysliteli, který byl sice obdivován v pařížských intelektuálních salonech, ale zrovna tak pronásledován a vyštván nejen z Francie, ale poté i z rodného Švýcarska. (/) Po odchodu z Francie se totiž usadil v jedné odlehlé švýcarské vsi a tam místní občané dokonce kamenovali dům, v němž žil společně se svou družkou. (/) O vážnosti celého incidentu svědčí i poznámka jednoho z vyšetřovatelů, podle něhož to uvnitř domu „vypadalo jako v kamenolomu“. (/)

David Hume přijel do Paříže v roce 1763 jako pomocný sekretář britského velvyslance lorda Hertforda a pro svou mírnost a laskavost získal v tamních společenských a intelektuál-

ních kruzích přezdívku *Le Bon David* – David Dobrotivý. (/) Diderot a další sice Humea varovali před Rousseauovými záchvaty vzteku a svárlivostí, potřeba pomoci obdivovanému intelektuálovi a příteli v nouzi nicméně převážila nad varováním těch, s nimiž se Rousseau v pařížské „republice osvícenců“ postupně rozhádal. (/) A tak Hume zařídil vřelé přijetí v Londýně, kde byl francouzský myslitel známý spíš jako spisovatel než filozof. (/) Dobový tisk si pochopitelně nenechal ujít příležitost ke srovnávání francouzské bigotnosti s britskou pohostinností a tolerancí. (/)

V

3 Struktura textu

Struktura textu má několik rovin: obsahovou, gramatickou a ilokuční.

3.1 Ilokuční struktura textu

Ilokuční struktura textu je spojena s pragmatickou funkcí textu, s komunikačním záměrem a komunikační situací v širokém slova smyslu: a) komunikanti a jejich vzájemná (ne)znalost a vzájemný vztah, jejich věk, vzdělání, životní zkušenosti apod., b) předměty řeči, c) místo a čas komunikace, d) řečový kontext, e) principy řečového jednání, f) komunikační principy.

Text není prostým souhrnem komunikačních funkcí jednotlivých ETJ. Mluvčí má svůj komunikační záměr (komunikační funkci KF⁴), proto produkuje text, v němž tento záměr realizuje. Adresát textu recipuje, identifikuje a interpretuje záměr mluvčího. Základní ilokuční akty jsou v textu hierarchizovány. Některé jsou dominantní, jiné podpůrné.

Př.

- (1) *Zítřejší se koná poradání, kde budou projednávány návrhy projektů do Grantové agentury.*
- (2) *Bylo by dobré, kdyby se někdo za váš tým mohl zúčastnit.*

Pozn.: (1) má formu věty oznamovací, KF oznámení, (2) věty oznamovací s vyjádřením hodnotícího postoje mluvčího, KF doporučení. Celý text o rozsahu dvou ETJ je interpretován jako zdvořilá výzva k účasti adresáta/adresátů na poradě.

Pragmatická funkce textu je jednoznačná např. v blahopřání, kondolenci, poděkování. Méně jednoznačná až nejednoznačná může být např. v rozhovoru, v dopise, v diskusi, (mluvčí sice pochválí, ale vzápětí vysloví připomínku nebo námitku, projeví svůj nesou-

⁴Viz tematické celky o komunikačních funkcích a výpovědních formách v syntetické skladbě autorů Grepl M., Karlík, P.: *Skladba češtiny*. Votobia. Olomouc, 1998. a v kolektivní *Příručce mluvnici češtiny*. Nakladatelství Lidové noviny. Brno, 1998.

hlas). K identifikaci pragmatické funkce slouží tzv. situační modely – principy a pravidla komunikačního kontaktu s adresátem a s ohledem na komunikační záměr mluvčího.

Př.: situační model: obchodní dům, jedno sdělení z mnohých, která bývají vysílána místním rozhlasem:

Vážení zákazníci, navštivte oddělení obuvi našeho obchodního domu. Ve druhém patře právě probíhá výprodej zimních bot. Nabízíme vám bohatý výběr kvalitní obuvi za velmi výhodné ceny. Děkujeme za pozornost a přejeeme Vám hezký den.

Pozn.: Text náleží do sféry marketingové komunikace: oslovení zákazníka, odůvodněná pozvánka, poděkování a rozloučení. Pragmatickou funkcí je zdvořilá výzva k nákupu.

Př.: Soukromý dopis mezi příbuznými

Milá Irenko,

srdečné díky za blahopřání k našemu výročí. Potěšilo nás, že sis na nás vzpomněla.

Už jsem ani nedoufali. Asi máš moc práce. Pokud pojeděš za rodiči, dej vědět. Rádi tě uvítáme u nás na jezeře.

Teta Jana

P. S. Mám vyřídít pozdrav od Hany a Honzy.

Pozn.: Poděkování, výzva oslabená pochopením, výzva, pozvání podpořené hodnotícím postojem pisatelky a odkazem ke společným známým. Pragmatickou funkcí je pozvánka.

Ilokuční typy textů:

1. Navázání a udržování komunikačního kontaktu: (blahopřání, pozdrav, rozhovor v dopravních prostředcích, v čekárně).
2. Zprostředkování informací (publicistické, odborné, administrativní texty),
3. Přimět adresáta k činnosti: apelativní texty (výzva, žádost, rada, prosba, rozkaz, návrh, instrukce apod.).
4. Závazek: přísahy, sliby, záruky, sázky ...
5. Deklarace někoho: např. zplnomocnění, jmenování, závěť, pověření, potvrzení, ex-komunikace ...

3.2 Obsahová struktura textu

Obsahová struktura textu (někdy též tematická) se týká hypertématu celého textu, jeho členění do dílčích témat (tematických složek), jejich rozvíjení a navazování v průběhu celého textu. Na nižší rovině zahrnuje i problematiku aktuálního členění a jeho uplatňování v rámci tematicko-rematických posloupností nejen v elementárních textových jednotkách po sobě jdoucích, ale i v textových jednotkách většího rozsahu. Obsahová struktura textu ovlivňuje gramatické a referenční aspekty textovosti. (Více viz kap. 6.)

3.3 Gramatická struktura textu

Gramatická struktura textu se týká především **principů, způsobů a prostředků navazování ETJ** v textu. Jde především o vnitrotextové vztahy mezi ETJ, které jsou založeny na bázi reference a koreference a na syntakticko-sémantických vztazích mezi ETJ.

Referenční aspekt struktury textu zahrnuje:

Referent neboli **předmět řeči (PŘ)**: osoby, věci, příznaky, děje, stavy, okolnosti, události, jež jsou v textu uváděny, pojmenovávány.

Reference je vztah pojmenování a výpovědi k předmětům a situacím, o nichž se v textu referuje (sděluje).

Referenční souvztažnost je jedním z předpokladů koherence. Tato souvztažnost buduje na principu vnitrotextového odkazování izotopické vztahy a izotopické řetězce.

Referenční návaznost souvisí rovněž s koherencí textu, neboť je založena na konektivní funkci různých výrazových prostředků (lexikálních jednotek) užitých v textu.

Koreference se uplatňuje v izotopických vztazích. Ty vznikají mezi minimálně dvěma pojmenováními, která se vztahují (referují) k témuž referentu (předmětu řeči) při respektování **a) sémantických vztahů** mezi nimi: synonymie, hyperonymie, ko-hyponymie, antonymie, přenášení významů (metafora, metonymie, synekdocha), **b) gramatických faktorů**: slovní druh a větněčlenská funkce pojmenování, jejich syntaktická forma, typ syntaktické konstrukce, **c) kontextových podmínek**: pronominalizace a elize, konkurence výrazových prostředků, **d) stylových požadavků**: s ohledem na komunikační situaci, adresáta, funkci, formu a slohový útvar jazykového projevu atd. Soubor těchto faktorů do značné míry ovlivňuje užití, resp. neužití výrazových konkurentů v průběhu textu k pojmenování či označení toho či onoho předmětu řeči.

Pojmenování v textu mohou mít i složitější syntaktickou strukturu: substantivní jednoslovné (*Jan*), dvouslovné (*Jan Železný*), víceslovné pojmenování (*několikanásobný mistr světa v hodu oštěpem*), a dokonce i větné (Jak se jmenuje *ten, kdo se po ukončení své sportovní kariéry stal trenérem Barbory Špotákové?*). Textová pojmenování mohou být plnovýznamová i neplnovýznamová, identifikující jednoznačně (vlastním jménem, jedinečným pojmenováním či opisem) nebo kontextovým odkazem (pronominalizace zájmenem osobním 3. osoby, zájmeny a zájmennými příslovci ukazovacími, elize (absence lexikálního pojmenování PŘ) anebo k identifikaci může dojít za pomoci inference, tj. vyvozením z textu.

Vícečlenné izotopické vztahy vytvářejí v textu izotopické řetězce (IŘ). Izotopické řetězce náležející k různým předmětům řeči vytvářejí v textu často i velmi hustou síť, a tak se podílejí významnou měrou na soudržnosti nejen jeho částí, ale též na koherenci textu jako celku.

Př.	A1	B1	B2	A2=0
	(1) <u>Eskymácký hoch</u>	stopoval	<u>medvěda</u> .	(2) <i>Zřejmě se k němu dostal E příliš blízko,</i>
	B3	A3	B4 =0	
	(3) <i>takže se zvíře</i>	rozzuřilo a	(4) <u>chlapce</u>	napadlo E.

Pozn.: V posloupnosti čtyř ETJ jsou dva IŘ: eskymácký hoch a medvěd jsou pojmenování, jimiž jsou tyto dva PŘ poprvé zmíněny. Ostatní členy v těchto IŘ využívají alternativních způsobů k pojmenování: pronominalizace osobním zájmenem 3. os. – k němu (medvěd); elize (E) – dostal se (eskymácký hoch) a rozzuřilo se (zvíře) a substantivního synonyma (chlapec) a hyperonyma (zvíře).

V průběhu textu je třeba dbát na jednoznačnost koreferenčních vztahů, aby kvůli jejich víceznačnosti nedošlo k příp. nedorozumění. Srov. následující text,

Šel jsem si vyzvednout kytici pro nevěstu. Původně jsem si ji představoval úplně jinak. Vlastně se mi vůbec nelíbila. Byla taková malá, nevýrazná. Nevím, co jí říkají svatebčané. Neměl jsem tak naléhat, ale když ta prodavačka byla tak neodbytná. Podlehl jsem jejím řečem a teď mi nezbyvá nic jiného než si ji vzít. Snad to nebude průšvih! Budoucí tchyně je totiž velmi rázná dáma.

Ale ani jednoznačnost koreferenčních vztahů v po sobě jdoucích ETJ nestačí. Důkazem toho je následující příklad (chybí jednotící téma jako jeden ze znaků textovosti):

Čeština patří mezi slovanské jazyky. Měla jsem tetu a ta ovládala všechny slovanské jazyky. Tato skvělá učitelka ráda četla Čapka. Rodina Čapků pocházela z Podkrkonoší. Odtamtud pocházela i jedna moje spolužačka. Včera se jí narodilo první vnouče. Vnoučata od dcery naší sousedky žijí v Austrálii. Austrálie je nejmenším kontinentem. Nejvíce lidí asi žije v Jižní a Severní Americe.

Ú

1. Proved'te analýzu ilokuční struktury následujícího textu⁵. Číslice označují pořadí a počet ETJ.

Dobrý anglický zvyk

(1) *Pravidelné odpolední pití čaje je v Anglii tradicí.* (2) *Kromě společenského významu má tento zvyk i svoje zdravotní hledisko.* (3) *A v dnešní uspěchané době je bezpochyby následování hodný.* (4) *Někteří odborníci dokonce tvrdí, že šálek čaje je mnohem větší vzpruhou než u nás oblíbená černá káva.* (5) *Tein především z černého čaje má podle odborníků příznivý vliv na kondici.* (6) *Na rozdíl od kofeinu, který je obsažen v kávě, působí tein pomalu* (7), *a proto jeho účinky vydrží delší dobu než účinky kofeinu.* (8) *Kromě černého čaje je možné si dopřát i čaj zelený.* (9) *Jeho hlavní předností je, že pomáhá snižovat hladinu cholesterolu.*

2. Hlavní témata textové lingvistiky jsou:

3. Shromážděte doklady různých oficiálních pozvánek, porovnejte je po stránce obsahové, gramatické a stylové a posuďte, v čem se shodují a čím se liší, a uveďte charakteristické znaky tohoto textového typu.

V

4 Návaznost v textu: způsoby a prostředky její realizace

Textová návaznost ETJ (**konexe**) buduje gramatickou strukturu textu. Jde o postupný proces (a jeho výsledek), který probíhá při respektování určitých obecných gramatických, sémantických a textověstrukturních principů. Návaznost mezi ETJ bývá obvykle realizována explicitně, tj. jazykovými prostředky s konektivní funkcí – **konektory**. Může být však i implicitní (lexikálně nevyjádřená),

4.1 Způsoby navazování v textu

Navazování probíhá: **1. endoforicky:** mezi ETJ v textu (uvnitř textu, proto endo-),
2. exoforicky: mezi ETJ a vnějšími, mimojazykovými jevy (mimo text, proto exo-).

Endoforické (vnitrotextové) navazování se realizuje buď kontaktně (k předchozí ETJ), nebo distančně (na větší vzdálenost), a to dvěma možnými směry: **1. anaforicky**, tj. do předchozího textu. Jde o základní, bezpříznakový způsob, který se s převahou uplatňuje

⁵ Bajzиковá, E. – Dolník, J.: Textová lingvistika. Veda. Bratislava, 2003.

v rozvíjení hypertématu (viz též tematicko-rematické posloupnosti). **2. kataforicky**, tj. do textu, který následuje. Je to způsob příznakový, naznačující další tematickou složku v rozvíjení hypertématu.

Exoformické (mimotextové) navazování se týká především jednotlivých složek komunikační situace v širším slova smyslu: mluvčího, adresáta, osob, věcí a událostí, o nichž se hovoří, resp. zpravuje (např. v tištěných médiích), místních a časových okolností. Tento způsob navazování probíhá bezprostředně při komunikaci nebo zprostředkovaně s využitím zkušeností a znalostí obou komunikantů, tzv. zkušenostního a vědomostního komplexu. Mimotextová návaznost se realizuje specifickými **deiktickými prostředky** užívanými v přímé deixi. Jsou to např.

1. osobní zájmena 1. a 2. os.: já, ty, my, vy

2. přivlastňovací zájmena k 1. a 2. os.: můj, tvůj, váš, náš

3. ukazovací zájmena v přímé deixi: tenhle, tento, tamten, támhleten, tohleto

4. zájmenná příslovce v přímé deixi: zde, sem, teď, tady, odsud, tudy, s doprovodným gestem: *tam, tamtudy, odtamtud; takto, takhle*,

5. některá skladební příslovce: nyní, právě, včera, předevčírem, dnes, zítra, pozítří, popozítří, letos, vloni, předloni, napřesrok, příští rok, tento týden, minulý víkend, ode dneška za 14 dní, před dvěma lety, před hodinou, za 5 minut ..., během posledních 10 minut

6. příbuzná adjektiva: včerejší, dnešní, zítřejší, letošní, loňský, předloňský, zdejší, nynější, tehdejší...

Úloha zkušebního a vědomostního komplexu spočívá v tom, že komunikující předpokládají u svých protějšků jisté vědomosti z všeobecně vzdělávacích předmětů, určitý všeobecný přehled o současném dění a životní zkušenosti, které odpovídají jejich věku, vzdělání, profesi, koníčkům, sociálnímu a regionálnímu prostředí, osobnostním rysům či zdravotnímu stavu.

Výrazovými prostředky, u jejichž užití mluvčí počítá s jistými vědomostmi, jsou např. vlastní jména osob (včetně fiktivních – literárních, filmových apod.), uměleckých děl, kulturních a sportovních akcí, historických a politických událostí, institucí, vlastní jména zeměpisná aj.

Vlastní jména:

osobností: *TGM, Jágr, Václav Havel, bratři Čapkové, Karel IV., Jan Hus, A. Dumas starší, Harry Potter, Romeo a Julie, Gott*

uměleckých a odborných děl: *Hamlet, Prodaná nevěsta, Dva roky prázdnin, Avatar, Edison, Ústava ČR, Zákoník práce, Slovník spisovné češtiny*

kulturních a sportovních akcí: *Pražské jaro, Velká pardubická, Velká cena Brna*,

historických a politických událostí: *Postupimská konference, Lisabonská smlouva, Schengenská dohoda*

zeměpisná: *Paříž, Helsinky, Svratka, Nové Mlýny, Rožmberk, Krkonoše, Vysoké Tatry, Dunaj, Křivoklát, Vyšehrad, Holašovice, Roztoky (u Prahy, u Křivoklátu), Macocha*

institucí: *Univerzita Karlova, Parlament České republiky, Ústavní soud, Severočeská vědecká knihovna v Ústí nad Labem*

Sekundární pojmenování osob, věcí a jevů:

nejvyšší hora světa, nejmenší světadíl, otec vlasti, prezident-zakladatel, první český kosmonaut, zpěvák s nejvyšším počtem Zlatých slavíků, nejstarší dostihový závod u nás, rok založení samostatného čs. Státu.

4. 2. Konektory

Jako konektory jsou označovány takové jazykové prostředky, které plní v textu konektivní funkci. Přispívají tak k větší soudržnosti a významové spojitosti textu. Podle povahy textově konektivní funkce a jejich úloze v gramatické struktuře textu se rozlišují dva základní typy konektorů: **1. konektory vyjadřující sémanticko-syntaktické vztahy v textu, 2. konektory vyjadřující koreferenční vztahy v textu.**

4.2.1 Konektory připojovací

Připojovacími konektory jsou takové spojovací prostředky, které jsou známé ze syntaxe jako souřadící spojky a které vyjadřují významový vztah mezi koordinovanými složkami několikanásobného větného členu, souřadně spojené věty mluvnicky na sobě nezávislé, popř. souřadně spojené věty závislé (vedlejší). Vyjadřují proto určité sémantické významy, které odpovídají souvislostem mezi obsahy spojovaných elementárních nebo vyšších textových jednotek: rozpor, protiklad, vyšší závažnost, příčinnou souvislost, zpřesnění, opravu apod. Podobnou funkci plní i některé částice, příslovce nebo jiné výrazy, včetně konstrukcí větných.

Syntakticko-sémantické vztahy vyjádřené připojovacími konektory:

Odporovací: explicitně konektorem *však, ale, avšak, zato, naproti tomu:*

*Zaměstnání můžete vybírat např. podle nabízených zaměstnaneckých benefitů. Nemělo by vás **však** překvapit, že když při hledání stanovíte podmínky „plat minimálně 50 000 a služební auto“, budou mít **také** zaměstnavatelé nabízející takto ohodnocené pozice na vás vyšší požadavky.*

Pozn.: Pomocí *také* je vyjádřeno, že zmíněné požadavky jsou považovány za vysoké, a v důsledku toho lze očekávat i adekvátní reakci zaměstnavatele.

Slučovací: explicitně konektorem *a*, a *také*.

Na Sicílii určitě navštivte romantické městečko Taormina. Odtud je snad nejkrásnější výhled na Etnu. A také nezapomeňte zajet do slavných Syrakus, jejichž bohatou minulost připomíná rozsáhlý amfiteátr z doby císaře Augusta, kde se dodnes hraje divadlo.

Pozn.: Mezi první a druhou ETJ je implicitní kauzální vztah: Proč jet do Taorminy? Protože je odtamtud...

Stupňovací: explicitně konektorem *dokonce*, a *dokonce*, *navíc*, *ba*;

Překvapilo mě, že doma nikdo nebyl. Dokonce ani klíč nevisel na svém obvyklém místě.

Pozn.: Konektivní funkci k předchozí ETJ má i od původu částice *ani*. Zesiluje totiž popřený obsah následující ETJ (absence klíče na svém místě) vůči obsahu ETJ předchozí (překvapivá nepřítomnost).

Vylučovací (slabá disjunkce) v dialogu: explicitně konektory *nebo*, *anebo* připojující další alternativy.

A: Nevíš, proč Vilma nechce se mnou mluvit?

B: Nevím, třeba nemá čas, protože pořád trénuje. Nebo jsi ji něčím naštvál. Anebo už tě má dost.

Vysvětlovací: explicitně konektorem *totiž*

Na návštěvníky čtyř zámků čekají příští víkend v rámci projektu „Živé obrazy“ oblíbené prohlídky. Profesionální herci jim totiž přímo v zámeckých komnatách a v dobových kostýmech sehrají další historický příběh.

Pozn.: Adresát vyrozumívá (inferuje), že onen projekt již v minulosti probíhal (oblíbené) a že nepůjde o stejný, nýbrž o jiný příběh než v minulosti (*další*).

Důsledkový: explicitně konektorem *proto*

Můj smysl pro orientaci není právě nejlepší. Proto mě potěší, když názvy ulic v určité čtvrti tvoří jistý logický celek, např. naši malíři, spisovatelé,

Příčinný: explicitně konektorem *neboť*

Mám rád, když názvy ulic v určité čtvrti tvoří jistý logický celek, např. naši malíři, spisovatelé, květiny, stromy apod. neboť můj smysl pro orientaci je spíš nesmysl.

Přípustkový: explicitně konektorem *přesto*, *sice – ale*, *sice – avšak*

Měl vždycky spoustu práce. Přesto si dokázal najít čas na sport a rodinu. Měl sice vždycky spoustu práce. ale dokázal si najít čas na sport a rodinu.

Konfrontační: explicitně konektorem *právě naopak*

A: Jestli se vám náš návrh nelíbí, tak promiňte, jinak to technicky nešlo řešit.

B: Právě naopak, je to lepší, než jsem si to představoval.

Zpřesňující: explicitně konektorem *vlastně*

Po skončení DAMU jsem šel do divadla v Liberci. Vlastně až tady jsem se stal skutečně hercem.

Sumarizační: explicitně konektorem *souhrnně*

Na výslovnosti českých samohlásek se podílejí zejména dutina ústní a pohyb jazyka v ní směrem dopředu (přední střední a zadní) a nahoru (vysoké, středové a nízké), dále rty (zaokrouhlené, nezaokrouhlené) a čelistní úhel. Souhrnně lze systém českých vokálů znázornit tzv. vokalickým trojúhelníkem.

Vyvozovací (deduktivní): explicitně konektorem *to znamená*

Potvrzovací: explicitně konektorem *to by souhlasilo*

A: Petr studoval čtyřleté gymnázium, maturoval v roce 1974 a rok pracoval ve vodárně. To znamená, že na VŠCHT nastoupil v roce 1975-76.

B: To by souhlasilo, protože jsem ho poznal v roce 1977, a to končil druhák.

Pozn.: demonstrativum *to* a jeho konektivní funkce (viz kap. 4.2.2)

Připojovací konektory se liší svým podílem v procesu navazování. Proto se liší konektory
a) samostatné: *a, totiž, avšak, proto ... b) kombinované:* *a proto; na jedné straně – na druhé stran; sice – ale, z uvedeného vyplývá; v důsledku toho; na úvod – poté – v neposlední řadě – na závěr, c) složené:* více konektorů, každý vyjadřuje jiný vztah: *Irena se musí s tou situací nějak vyrovnat. Potom ji zřejmě opustí ty naivní představy. Až potom asi skutečně dospěje.*

Pozn.: tři po sobě jdoucí děje. Je zřejmé, že ztráta naivních představ následuje po nějaké události (první *potom*), po něm následuje (druhé *potom*) skutečná dospělost. Že jde o děj následující po předchozím ději je vyjádřeno kombinovaným konektorem *až potom*.

Srov. totéž bez *až*: *Irena se musí s tou situací nějak vyrovnat. Potom ji zřejmě opustí ty naivní představy. Potom asi skutečně dospěje.*

Pozn.: V druhém případě (bez *až*) děj třetí ETJ je de facto v apozičním vztahu k ETJ předchozí, tj. tzn.

Připojovací konektory v kataforickém vztahu s navazující větou naznačují, předjímají pokračování textu.

Oslovení s navazující větou (otázkou), předjímá, že bude následovat odpověď: *Honzo, nejel bys s námi? – Nejel. Resp. Kam? Kdy?*

Imperativ s navazující větou: *Dávej pozor, co ti teď řeknu. Poslouchej dobře, nebudu to opakovat...*

Slova naznačující pokračování: *viz dále, viz kap. 7, dále ukážeme, k tomu se ještě vrátíme,*

Jako konektory připojovací také fungují od původu částice, popř. příslovce (pozor, podle kontextu, komunikační situace může být jedno slovo příslovcem (*Sed' klidně a neruš!*), nebo částicí (Např. *Kdo je poslední? – Já. Klidně se posad'te, já už tu čekám hodinu.*). Mohou se kombinovat.

Částice navazovací: např. *no, a, takže, i, a to, a sice, také, rovněž aj.*

Částice vytykáci: stojí před výrazem, který souvisí s předchozím kontextem (situací),
např. *výhradně, jen, pouze, také, právě,*

Částice zpřesňující: např. *vlastně,*

Příslovce: např. *stejně tak, zase, naopak, podobně (jako), zároveň aj.*

Ú

1. Podtrhněte v následnících příkladech připojovací konektory.

Př. 1

A: *Ze závěrečné regaty Světového poháru v Lucernu jste se přesunul na soustředění do Svatého Mořice. To ani nebyl čas váš triumf oslavit?*

B: *Ale jo, přijeli jsme v pondělí. To jsme měli volno, tak jsme se opalovali, odpočívali a dali si pár piv. Ty velké oslavy by snad mohly přijít až po mistrovství světa.*

Uzavřít pojištění léčebných výloh pro cesty do zahraniční za necelých šest korun na osobu a den? I to je možné s novým tarifem Rodina.

Př. 2

Připojovacími konektory jsou nejčastěji od původu spojky souřadící. Funkci připojovacích konektorů plní v textu také částice.

Př. 3

Uzavřít pojištění léčebných výloh pro cesty do zahraniční za necelých šest korun na osobu a den? I to je možné s novým tarifem Rodina.

Př. 4

Výhradně na přepážkách ČSOB Pojišťovny je nabízeno cestovní pojištění „Rodina“, které je určeno pro skupiny až 6 lidí, z nichž minimálně jeden a maximálně dva jsou dospělí starší 16 let.

Př. 5

A: *Můžu si tu nechat kolo? Nekrade se tu?*

B: *Ne, u nás se ještě nekrade.*

Př. 6

Z pramenů je zřejmé, že Vikingové se svého kolonizačního úkolu zhostili dobře. A to i v Grónsku, kde je podnebí drsnější.

Př. 7

Stejně tak patří k Sicilii neodmyslitelné pravidelné trhy, kde se dá koupit skoro vše.

4.2.2 Konektory lexikální

Vnitrotextové koreferenční vztahy se vytvářejí mezi pojmenováními, kterými je pojmenováván též předmět řeči. Jak už bylo řečeno, tato pojmenování tvoří v textu izotopické řetězce. V podstatě jde o „opakované“ užití různých lexikálních jednotek (především substantivních pojmenování nebo zájmných výrazů aj.), které spolu sémanticky souvisejí (viz výše). Tato pojmenování jsou organizujícím prvkem z hlediska obsahové a sémantické výstavby textu. V závislosti na syntaktické stavbě ETJ bývají v různých pádových formách. Významová souvislost působí konektivně rovněž mezi slovními druhy slovtvorně příbuznými (*přijet – příjezd, přečíst – přečtený, psát – spisovatel*). Nelze nezmínit ani sémantické souvislosti mezi slovy náležejícími k témuž významovému okruhu (např. příprava pokrmů implikuje přítomnost slov – *vařit, smažit, grilovat, péct, dusit ...*, dále např. druhy nádobí a kuchyňského náčiní, suroviny, potraviny, časové úseky apod.)

Lexikálními konektory jsou:

1. **doslovné opakování téhož pojmenování**
2. **synonymní pojmenování**
3. **hyponymní pojmenování**
4. **opozitní pojmenování**
5. **metaforické pojmenování**
6. **metonymické pojmenování**
7. **asociační vyjádření**
8. **elidované pojmenování**
9. **pronominalizované pojmenování**

Doslovné opakování může být způsobeno faktory a) textovými, např. v případě anafory na větší vzdálenost nebo z důvodu jednoznačné identifikace PŘ, b) gramatickými, c) stylovými, např. v odborném textu, v poučkách apod., d) individuálními, např. v beletrii.

Základní jednotkou syntaktického systému je věta. Větou rozumíme strukturu založenou na valenčním potenciálu VF ve funkci predikátu.

Patřilo to k národní hrdosti, navštívit Vyšehrad, místo Libušina proroctví. Jenže národní hrdost je jedna věc a vědecká pravda je věc druhá.

Opakované substantivum může být v textovém pojmenování rozvíjeno přívlastky vnášejícími do textu zpřesňující informace. Kvůli jednoznačné identifikaci bývá spojeno

s vhodným identifikátorem, např. zájmenem přivlastňovacím, posesivním genitivem, resp. posesivním adjektivem.

*Vždy musím mít v kanceláři fotografii **Mahátmy Gándího**, otce mého národa. **Jeho narozeniny** se slaví po celém světě. 2. říjen, datum **Gándího narození**, je totiž zároveň Mezinárodním dnem nenásilí.*

*Dnes tam mohlo být tak pět až sedm **stupňů**. Podle meteorologů to bylo přesně 6,2 **stupně**. Za dveřmi stály dvě **děti**. Jedno (E **dítě**) mělo tmavou pleť.*

Pozn.: Elize substantiva je zde umožněna a) existencí shody v přívlastku *jedno* a poté v préteritním tvaru přísudkového slovesa, b) syntaktickým přehodnocením přívlastku *jedno*, jenž obsazuje substantivem uvolněnou subjektovou pozici.

K jednoznačné identifikaci může mít (někdy dokonce musí) konektor podobu **ten/ten/ takový + substantivum**. Zájmena *ten/ tento/ takový* plní v koreferenčním vztahu funkci textově konektivní. Je velmi často součástí pojmenování synonymního nebo hyperonymního, popř. stojí u substantiva, jehož význam je z kontextu odvoditelný. Proto může v textu fungovat i jako prostředek řečové ekonomie, protože textové pojmenování s podobou identifikátor *ten* + substantivum odkazuje k pojmenování, jehož syntaktická struktura může být i složitější (viz kapitolu 2).

*Spoj si našel sice v **jízdním řádu**, ale **tento jízdní řád** pozbyl včera platnosti.*

*Někteří tvrdili, že **ženská otázka** byla u nás vyřešena zavedením všeobecného volebního práva, jiní zase, že **tato otázka** nebyla doposud ani uspokojivě formulována.*

*Zdědil po strejci **velkej dvoupatrovej dům na venkově**, ale bude ho prodávat. **Ta barabizna** by ho prej stála moc peněz, aby se v ní dalo bydlet.*

*Podle teorie Pražské školy je kodifikace **činnost směřující k ustálení a uzákonění jazykové normy**. **Proti této poměrně jasné definici** však stojí poněkud rozdílné chápání jazykové normy.*

Přítomnost identifikátoru není v některých případech nezbytná:

*Vstoupil jsem do místnosti a zjistil jsem, že právě vyšetřují **novorozeně**. Doktor je pozvedl, abych dobře viděl. Držel **nemluvně** za paty a popleskával je. **Dítěti** se to zjevně nelíbilo. Dalo se do křiku.*

(synonyma: *novorozenec*, *nemluvně*, hyperonymum: *dítě*).

V jiných případech naopak může nepřítomnost nebo přítomnost výše uvedených identifikátorů měnit význam ETJ. Srov. následující tři příklady.

*Po chvíli Monika vytáhla z kabelky **revolver**. Nikdy jsem **revolver** neviděl.*

(= vůbec žádný)

*Po chvíli Monika vytáhla z kabelky **revolver**. Nikdy jsem **ten revolver** neviděl.*

(= Moniččin)

Po chvíli Monika vytáhla z kabelky **revolver**. Nikdy jsem **takový revolver** neviděl.
(= právě tento typ revolveru, jiný typ viděl)

Antonymické opakování je založeno na identifikaci opozitního vztahu následujícího členu k členu předchozímu (k tomu je opozitem). Tento vztah se může realizovat nejen mezi pojmenováními, ale také mezi ETJ i částmi textu. Může být uplatněn i jako výstavbový princip textu, např. v publicistických nebo odborných textech (protikladné názory, teorie, postupy apod.).

***Před rokem** si nemohli přijít na jméno, **ted'** uzavřeli koalici. **Dříve nikam** nechodila, a **ted'** je každý víkend **někde jinde** za zábavou.*

Aktuální metaforická nebo metonymická pojmenování se objevují v beletrii nebo v některých krátkých žánrech publicistických (sloupek, glosa) reagujících aktuálně na rozporně reflektované události.

Uragán v nočníku

Tak** bych označil **divoké tahanice v českých médiích** kolem ukrajinského nacionalisty Stepana Bandery. Úroveň a smysluplnost diskuze totiž **překračuje běžnou bouři ve sklenici vody, ale do Kyjeva její ohlasy stejně nedorazí.

Asociační podmíněné lexikální konektory vytvářejí složitější koreferenční dvojice. Autor předpokládá, že adresát má podobné zkušenosti a znalosti. Jen tak může dojít k významové spojitosti s předchozím členem.

***Zima** nás tenkrát **přepadla už v říjnu**. **Někde napadlo tolik sněhu**, že museli vyhlásit **kalamitní stav**.*

Pozn.: Sníh padá v našich zeměpisných šířkách většinou podstatně později, sněhu bylo nezvykle hodně, takže starosta musel řešit řadu problémů, které nastaly v důsledku velmi vysoké vrstvy sněhu; za takovou lze u nás považovat výšku nad 15 cm sněhu napadeného během několika hodin a více při sněžení déletrvajícím.

***Chytla hrnec s připalujícím se obědem do rukou** a zasyčela bolestí. **Mrskla s ním do dřezu** a šla **pro led**.*

Pozn.: Spontánní reakce – odstranit rychle hrnec ze sporáku aniž byla vzata v úvahu s tím spojená a dobře známá rizika (popálení holých rukou). Snaha řešit situaci a nezpůsobit jinou škodu (dřez), první pomoc (led).

Elidované pojmenování je výsledkem kontextově podmíněného procesu – **elize**. Předmět řeči není v textu pojmenován, syntaktická pozice v ETJ zůstává neobsazená, tj. lexikálně nevyjádřená, přesto nedochází k narušení ani její gramatické stavby, ani koreferenčního vztahu. Někdy se hovoří o „nulovém pojmenování“. K elizi dochází jen za určitých podmínek kontextových, gramatických, stylových, ev. individuálních. Elidované po-

jmenování je konkurenční alternativou k pojmenování plnovýznamovému. Pro češtinu je typické, že se obvykle uplatňuje v případě, že v ETJ obsazuje subjektovou pozici (elize podmětu v 3. os. sg. a pl.). Elize je kompenzována gramatickými prostředky – kongruentními koncovkami.

(1) *Vstoupil jsem do místnosti a (2) zjistil jsem, že právě vyšetřují **novorozeně**. (3) Doktor je pozvedl, abych dobře viděl. (4) Držel (E) **nemluvně** za paty a (5) popleskával (E) je. (6) **Dítěti** se to zjevně nelíbilo. (7) Dalo (E) se do křiku.*

Pozn.: elidované pojmenování je ve 4. a 5. a 7. ETJ. Lexikální nevyjádřenost podmětu v případě 1. ETJ není výsledkem elize, protože jde o 1. os. sg., tj. mluvčího, podobný případ je i nevyjádřenost podmětu ve vedlejší větě 3. ETJ. Jde o identifikaci mimotextovou, tj. komunikační situací (účastníci dané události). Další účastníci (PŘ) jsou již identifikováni prvním substantivním pojmenováním (*doktor a novorozeně*),

Pronominalizované pojmenování je výsledkem dalšího kontextově podmíněného procesu – pronominalizace. Osobní zájmena 3. os. sg. a pl. (*ona ono, ono, oni* atd.), substantivně užitá zájmena ukazovací *ten/to, ta/to, to/to, takový/á/é*, zájmenná příslovce ukazovací s významem místa (*tu, tam, tudy, odtud, odtamtud*), času (*tehdy, zatím, prozatím*), způsobu (*tak, takto, jinak*) nebo zájmena přivlastňovací 3. osoby (*jeho, její, jejich*). Identifikace těchto neplnovýznamových pojmenování probíhá zpravidla anaforickým odkazem k pojmenování plnovýznamovému. Jde sice opět o konkurenční výrazový prostředek pro pojmenování předmětu řeči, jeho frekvence je však zejména u osobního zájmena v porovnání s pojmenováním elidovaným mnohem vyšší, protože většinou obsazuje syntaktické pozice, které z gramatických nebo textových důvodů musí být lexikálně vyjádřeny, nelze je elidovat.

(1) *Vstoupil jsem do místnosti a (2) zjistil jsem, že právě vyšetřují **novorozeně**. (3) Doktor **je** pozvedl, abych dobře viděl. (4) Držel **nemluvně** za paty a (5) popleskával **je**. (6) **Dítěti** se to zjevně nelíbilo. (7) Dalo se do křiku.*

Pozn.: Jak je zřejmé ze šesté ETJ (*Dítěti se to zjevně nelíbilo.*), může demonstrativum *to* odkazovat dokonce i k obsahu několika ETJ (4. +5.), popř. k rozsáhlejšímu textovému úseku (např. k obsahu předchozího odstavce).

*Na delší návštěvy jezdíval strýc Karel ve společnosti svého kocoura, psa a kanára. Neměl totiž nikoho, kdo by se v **jeho nepřítomnosti o ně / o tu/ o tu jeho/ o tuto zvířenu / doma staral.***

Pozn.: konkurence: *o ně*: běžná pronominalizace, inkorporace tří PŘ v jednom krátkém pojmenování; *o tu zvířenu* (identifikátor *ten* + hyperonymum, inkorporace tří PŘ v jednom pojmenování: *kocour, pes, kanár*); *o tu jeho zvířenu* (identifikátory *ten* a *jeho* odkazují k dvěma různým pojmenováním, inkorporace čtyř PŘ v jednom textovém pojmenování: *Karel, kocour, pes, kanár*).

1. Na vyznačená místa doplňte vhodné výrazy. Dbejte na synonymii a textově a stylově vyhovující přítomnost lexikálních konektorů (včetně pronominalizace). Nezapomeňte vyjádřit odpovídajícími přípojovacími konektory obsahové souvislosti mezi výpověďmi.

Švédu Sverkeru Hallströmovi se splnil sen: našel pravý poklad. Dalo ___ moře práce. ___ výsledek byl doslova a do písmene zlatý.

Severana _____, trvale usídleného v Singapuru, hledání pokladů baví. Zabývá se ___ na plný úvazek. ___ má i to, co každý hledač nezbytně potřebuje: znalosti, zkušenost a nemalý kapitál.

Před několika lety se _____ dozvěděl o existenci vraku parníku jménem Douro, jenž se _____ plavíval po hladinách oceánů a přesně na apríla roku 1882 ztroskotal na cestě z Brazílie do britského Southamptonu u Biskajského zálivu. Do hlubin _____ putovalo pětatřicet zlatých cihel a 28 000 zlatých mincí vyražených za časů královny Viktorie v Londýně, Melbourne a Sydney.

Bylo výhodné, že _____ odpočíval v mezinárodních vodách, protože pokud se šťastnému nálezci do roka po vylovení _____ žádný právoplatný vlastník nepřihlásí, může si _____ ponechat.

První plán na _____ byl připravován již na léto 1992. Než však _____ k _____ realizaci, roční doba pokročila přespříliš, _____ nezbylo než posečkat _____. _____ ani pak nešlo všechno hladce. Na dně takzvaného Pobřeží smrti u Biskajského zálivu leží _____ potopených lodí z devatenáctého století požehnaně. Hledači vybrali _____, ale v hloubce čtyř set padesáti metrů s překvapením zjistili, že vsadili na špatného koně, na jinou loď, jež ztroskotala o dva roky později než ta, _____.

_____ pokračoval v pročesávání mořského dna pomocí dva metry dlouhého a dvacet centimetrů širokého radaru. Přímé potápění bylo kvůli hloubce vyloučeno. Do útrob _____ pronikla zprvu jen dálkově ovládaná _____. Čas utíkal _____ pracovaly.

V roce 1995 celý zlatohledačský maratón skončil. Podle _____ hrdiny byl okamžik, kdy se na pravém trupu hluboko pod hladinou objevila tabulka se jménem _____, dokonce ještě krásnější než pohled na vynořující se zlato.

Zbývalo už jen jediné: vyčkat předepsaných _____. Zhruba polovinu z osmadvaceti tisíc zlatých mincí a pár cihel prodali prostřednictvím aukční firmy Spink ve spolupráci s proslulou londýnskou síní Christie's. Očekávaný zisk měl v přepočtu dosáhnout asi šedesáti miliónů český korun. _____ část pokladu bude využita mimo jiné i k výrobě zlatých šperků.

Podnikavý _____ nezahálí. _____ zvědavé čluny brázdí moře u břehů Velké Británie, Madagaskaru, Jižní Ameriky, Libanonu, Filipín a Malajsie s nadějí, že do dějin objevů podmořských pokladů připiší už _____ další zajímavé kapitoly.

Jde o obsahové souvislosti mezi ETJ v textu (jak po sobě jdoucích, tak i vzdálenějších), které se projevují ve škále možností jejich obsahově-významové návaznosti, která se opírá o aktuálněčlenskou stavbu ETJ.

5.1 Aktuální členění

Aktuální členění na rozdíl od členění syntaktického (rozlišování větných členů) se týká obsahu ETJ, jeho zapojení do kontextu, resp. komunikační situace, a souvisí s členěním hypertématu textu a jeho rozvíjením. V češtině je aktuální členění nejvýznamnějším slovosledným činitelem, nikoli však jediným. Dalšími faktory jsou zvuková a mluvnická stránka ETJ (existence bezpřízvukných slov a některé syntaktické funkce plnovýznamových slov, např. přívlastek (shodný, neshodný, postupně rozvíjející, bohatě rozvité), příslovečné určení míry rozvíjející adverbium nebo adjektivum. Oba faktory ovlivňují pořádek slov v ETJ svým specifickým způsobem. Proto platí, že čeština má slovosled volný (síla AČ), nikoli však libovolný (rytmus, syntax).

Východiskem ETJ je ta její část, která je svým obsahem zapojena do předchozího kontextu, resp. komunikační situace. Obvykle bývá na počátku ETJ a obsahuje **téma**, tj. to, o čem ETJ pojednává. Sdělně závažnější částí ETJ je její **jádro**, stojící obvykle na jejím konci a obsahující většinou to, co se o tématu vypovídá, tj. **réma**. Pořadí téma na počátku, réma na konci odpovídá **objektivnímu pořádku slov**, opačné pořadí je označováno jako **subjektivní pořádek**. Ten je obvykle příznakový, objevuje se zejména v mluvených projevech, jejichž mluvčí je v nějakém emocionálním rozpoložení. Srov. následující posloupnosti ETJ.

Objektivní pořádek: *Soused (T) si dal namontovat do auta nejmodernější alarm (R). (T nevyjádřeno) Stál ho spoustu peněz (R), variantně: Ten alarm (T) ho stál spoustu peněz (R) a přesto mu auto (T) ukradli (R).*

Subjektivní pořádek: *Nejmodernější alarm (R s důrazem) si dal namontovat do toho svého autáku ten náš soused, co už neví co by (T). Takovej balík (R s důrazem) za něj dal! A stejně (důraz) mu ho (T) ukradli (R). A teď (důraz) aby chodil po svých!*

Otázkový test slouží k rozlišení části tematické a části rematické. Jeho podstatou je:

1. Analyzovanou výpověď považovat za odpověď na otázku, kterou je třeba teprve zformulovat: *Tato mluvnice je určena žákům středních škol*
2. Zformulovat otázku: *Komu je určena tato mluvnice?*

3. Stejná část otázky a odpovědi (tj. analyzované výpovědi) je částí tematickou, odlišná část představuje část rematickou: Tato mluvnice je určena žákům středních škol. Komu je určena tato mluvnice?

4. Réma: *žákům středních škol*

Bezpříznakové pořadí R-T je v otázkách doplňovacích s tázacím zájmenem nebo příslovcem na počátku: *komu, s čím, jak, dokdy, kde* atd. V následujících odpovědích bývá proto jen navazující réma (předmět dotazu), téma (stejně jako v otázce) není třeba opakovat, a proto je elidováno.

Kolik (R) stála ta kniha? (T) – Skoro čtyři stovky. Odkud pocházíš? – Z Brna.

Také pro zpravodajské žánry s kompozicí obrácené pyramidy bývá řazení obsahových složek od sdělně nejzávažnější (rematické ETJ), k méně závažným, výpovědní dynamika k závěru textu je nejnižší.

Př.

Sto osmdesát cestujících, šest členů posádky a dalších dvacet lidí přišlo včera o život při nezdařeném přistání letadla společnosti TAM v brazilském Sao Paulu. Při pokusu o přistání narazilo letadlo do budovy nedaleko letiště a ihned se vzňalo. Část budovy se zřítily a v jejích troskách zahynulo na dvacet lidí.

Srov. s chronologickým kompozičním řazením ETJ:

Při nezdařeném přistání narazilo včera letadlo společnosti TAM v brazilském Sao Paulu do budovy nedaleko letiště a ihned se vzňalo. O život přišlo sto osmdesát cestujících a šest členů posádky. Část budovy se při nárazu zřítily a v jejích troskách zahynulo dalších dvacet lidí.

5.2 Základní typy tematicko-rematických posloupností

Mezi tématy a rématy sousedících i vzdálenějších ETJ existují rozmanité **obsahově-významové souvislosti**, které se podílejí na **koherenci** textu. Tyto souvislosti označujeme jako **tematicko-rematické posloupnosti**. Jejich základní i odvozené typy jsou realizovány různými výrazovými prostředky, lexikálními konektory v širokém smyslu slova.

1. Typ: tematizace předchozího rématu

Réma (R) předchází výpovědi / se stává tématem (T) výpovědi následující:

$T_1 \quad R_1 \quad T_2 = R_1 \quad R_2$

(1) *Léto / patří liliím.* (2) *Lilie / jsou mé oblíbené letní květiny.*

Variantní pojmenování: Ten + hyperonymum: *Tyto letní květiny jsou mé oblíbené. Tyto rostliny patří k mým oblíbeným letním květinám.*

2. Typ: postupná tematizace předchozího rozštěpeného rématu

Réma předchozí výpovědi se štěpí a jeho části (a, b, c ...) jsou v následujících výpovědích postupně tematizovány, časté u výčtů.

- T_1 a R_1 b
- (1) *Základní skladební dvojice je / **podmět a přísudek**.*
- $T_2 = R_{1a}$ R_2
- (2) ***Podmět** / vyjadřuje činitele děje nebo nositele vlastnosti.*
- $T_3 = R_{1b}$ R_3
- (3) ***Přísudek** / přisuzuje podmětu nějakou činnost, stav nebo vlastnost.*

3. Typ: postupná tematizace předchozího rozštěpeného tématu

- T_1 R_1
- (1) *Bratři Polákovi / reprezentovali naši fakultu na akademickém mistrovství republiky.*
- $T_2 = T_{1a}$ R_2 $T_3 = T_{1b}$ R_3
- (2) ***Starší Jan** / byl třetí ve sjezdu, (3) **mladší David** / byl členem běžecké štafety.*
- Jan** byl třetí ve sjezdu, **David** / byl členem běžecké štafety.*
- Starší** / byl třetí ve sjezdu, **mladší** / byl členem běžecké štafety.*

4. Typ: průběžné téma, elize tématu

Alespoň dvě po sobě jdoucí výpovědi mají stejné téma. Je-li výraz v tématu podmětem, dochází obvykle k elizi následného tématu ($E =$). Viz výše elidované pojmenování.

- T_1 R_1 $T_2 = T_1 = 0$
- (1) ***Česká Třebová** / spojuje námořní přístavy s vnitrozemím, (2) **ale E denně** / také*
- R_2
- odbavuje vlaky do našich koncových terminálů.*

5. Typ: tematizace sjednocující předchozí témata

- T_1 R_1
- (1) ***Podmět** / vyjadřuje činitele děje nebo nositele vlastnosti.*
- T_2 R_2
- (2) ***Přísudek** / přisuzuje podmětu nějakou činnost, stav nebo vlastnost*
- $T_3 = T_1 + T_2$ R_3
- (3) ***Podmět a přísudek** / tvoří základní skladební dvojici,*

6. Typ: Tematizace rozsáhlejšího obsahového celku (např. obsahu několika předchozích výpovědí (V), odstavce, textového bloku apod.).

- (1) ***Ivana** přišla na jednání pozdě a vůbec se neomluvila. (2) **Svou část projektu nedokončila.** (3) **Na některé otázky zákazníků nedokázala kvalifikovaně odpovědět.***
- $T_4 = V_{1-3}$ R_4 $T_5 = V_{1-3}$ R_5
- (4) ***To** / šéfa tak naštvalo, že ji okamžitě vyhodil. (5) **Nebyl to** totiž / její první prohřešek.*

7. Typ: Tematizace odvozená od tématu nebo rématu výpovědi/í předchozí/ch.

(1) „**Třebová?** (2) **Znám! E**“ (3) *reaguje většina lidí a (4) jedním dechem dodává. (5) „Nikdy jsem **tam** sice nebyl, ale (6) projížděl jsem. E*“ (7) *Každý, kdo se alespoň občas dopravuje po železnici, už někdy musel ceduli Česká Třebová zahlédnout. (8) **Ve městě s patnácti tisíci obyvateli** projede průměrně 440 vlaků denně.*

Pozn.: E označuje elidovaný objekt (někdo zná **něco** = Třebovou)!, nikoli subjekt, to je mluvčí!, a adverbiale (někdo projíždí **někudy** = Třebovou, tamtudy); V tématu 8. výpovědi **ve městě s patnácti tisíci obyvateli** je pojmenování rozšířeno o informaci nezminěnou, ale z obsahové souvislosti na bázi anaforického odkazování vyvoditelnou; z téže výpovědi je patrné, že i réma může být zčásti kontextově zapojené.

1. V následujícím úryvku označte v každé ETJ svíslou čarou hranici mezi částí tematickou a částí rematickou. Nad příslušné části nadepište T, resp. R, indexy označte pořadí tematicko-rematických posloupností a pojmenujte druhy návazností.

Hlasování o nové vlajce uspořádal premiér John Key. Ten považuje současnou vlajku z roku

1902 za přežitek koloniální éry. Podle něj má navíc podobný vzhled jako vlajka Austrálie

a v zahraničí je často zaměňují.

2. Seřadte následující ETJ tak, aby vznikl souvislý text. Nejprve vytvořte posloupnost číslic, dbejte na obsahovou návaznost výpovědí projevující se jednak v T-R posloupnostech, jednak v syntaktické stavbě ETJ.

(1) *Pak je celý hrozen zabalen do průhledného pytle z umělé hmoty, který jej chrání proti včelám, hmyzu a nákazám. (2) Plantáž se z výšky podobá rozlehlé šachovnici s políčky oddělenými uličkou v hustém porostu, kudy vede ve výši hlavy natažené lano. (3) Dusot běžících nohou, drnčení kladek a výstražné výkřiky na křižovatkách se strašidelně rozléhá v šeru bujné vegetace. (4) První ruce vysvěčou hrozen z igelitového hávu (5) čtvrté je rozdělí podle velikosti (6) Bez prodlení vyráží jeden krytý náklad'ák za druhým. (7) Na dny, ba na hodiny je sečten život banánu. (8) Když visí dvacet hroznů na kladce, zapřáhne se osmahlý dělník do opratí. (9) Nejpozději do 22 dnů po sklizni musí být banány v rukou spotřebitele, i kdyby žil na druhém konci zeměkoule. (10) Napřed se zaleskne napřážená mačeta, (11) Nezávislý na roční době a nepřetržitý je cyklus sklizně banánů, které kvetou a nesou plody*

postupně, jak byly zasety. (12) druhé je neomylnými ranami rozseknou na jednotlivé trsy, (13) Plnou parou plují lodě do místa určení. (14) pak se ozve suché prasknutí (15) třetí ruce podrobí každý trs důkladné prohlídce (16) klusem vyrazí se sedmisetkilovým nákladem k třídírně na kraji plantáže. (17) páté je vykoupou, (18) palma s mohutným hroznem banánů se poroučí k zemi. (19) během hodiny je v přístavu, kde se bez oddechu točí pásy dlouhého nakladače směřujícího do vychlazených útrob speciálně stavěných zaoceánských lodí, které mají v přístavech přednost, (20) Týden kvete, (21) šesté zkontrolují, (22) a jen co zapadne poklop za poslední krabici, loď hvízdá a vyráží. (23) sedmé ruce nalepí firemní cedulku, (24) Třídírna je přízemní a beze stěn, jen rozlehlá střecha nad řadou pultů a betonových kádí naplněných vodou. (25) Když se podlomí palma, sekne mačeta podruhé, (26) a vyřadí poraněné plody, (27) a ještě zelený, tvrdý a bez chuti jde na porážku. (28) týden roste do velikosti vánočního rohlíčku. (29) a postříknou dezinfekční látkou, (30) pětatřicetkilový hrozen (obvykle devět trsů po sedmnácti banánech) dopadne na silná ramena nosiče.

3. a) Zjistěte v odborné literatuře, co je to kontextualizátor a jak funguje v textu.

b) Vyřešte následující úkoly:

- **Jak rozumíte následujícím výpovědím?**
- **Dotvořte minimální předchozí kontext.**
- **Porovnejte dané výpovědi s ohledem na jejich psanou nebo mluvenou realizaci. Co byste doporučili?**

Zuzana má taky sestru.

Během Dne otevřených dveří jsme měli možnost podívat se i do řídicího střediska JET.

Klidně jsme mohli jít do kina na ten nový film.

Rovněž vedoucí oddělení kontroly měl k přednesenému návrhu spoustu připomínek.

Včera jsem k snídani přinesla bábovku a dnes vám nesu zase muffiny.

Zítرا donesu zase bábovku.

Pozítří budou k snídani také koláče.

V pátek budou k snídani jen koláče.

Takové pojištění poskytuje výhradně pojišťovna JISTOTA.

Inspirací může být klasická rétorika, jejíž poznatky našly odraz v novodobých stylistikách, zejména těch prakticky zaměřených.

Úkoly řečníka:

1. apelovat na intelekt adresáta: dát mu potřebné informace, poučit ho, předložit mu argumenty a důkazy k dosažení svého záměru,
2. získat adresáta navozením příznivého emocionálního stavu, aby sdělení pochopil,
3. podněcovat adresáta, aby ho přesvědčil a obsah sdělení akceptoval.

Pět fází jeho textotvorné činnosti:

1. Invence je předpokladem jakékoliv duševní práce (nejen vědy), např. objasnit nějaký problém, formulovat výzkumný problém, vymyslet kriminální zápletku
2. Členit myšlenky a smysluplně a účinně je uspořádat. Dodržet přirozený sled věcí: úvod – stat' – závěr; tvrzení – argument – zdůvodnění – závěr; rozlišit míru důležitosti. Anebo *in media res*.
3. Jazykové, textově-stylové zpracování myšlenek předpokládá: jazykovou správnost, jasnost, přiměřenost, obraznost, později i stručnost.
4. Zapamatování si textu.
5. Přednes textu je podřízen účinnosti projevu: hlas, zvukové prostředky, postoj, pohyb, mimika, gestikulace atd.

6.1 Model tvorby textu z pohledu textové lingvistiky

1. Plánování, stanovení cíle a volba druhu textu: jak co nejúčinněji dosáhnout zvolenými prostředky svého komunikačního záměru.
2. Myšlenkové zpracování obsahu, téma projevu.
3. Rozvíjení tématu a uspořádání jeho obsahových složek v tematicko-kompoziční strukturu textu.
4. Vyhledávání vhodných jazykových a nejazykových prostředků k vyjádření příslušných mentálních obsahů (viz 2 + 3).
5. Gramatická syntéza: větné a nadvětné usouvztažnění jazykových prostředků ve prospěch koherence a koheze textu.
6. Realizace textu v písemné nebo mluvené formě.
7. Recepce a interpretace textu.

Téma, komunikační situace, účel

Tvorba textu je založena na určitém druhu interpretace jazykově ztvárněného úseku skutečnosti autorem. Ten interpretuje realitu podle toho, co o ní ví, podle svých znalostí o komunikaci v daných komunikačních podmínkách s cílem dosáhnout svého záměru. Koncentrací pozornosti na vybraná fakta, umístěním některých do popředí a potlačení fakt jiných včetně způsobů prezentace reality autorem (např. podáním informací, popisem, vypravováním, objasňováním apod.) upozorňuje adresáta na jejich závažnost. Text se tedy jeví nejen jako autorovo jazykové zobrazení zvolené skutečnosti, jež sleduje autorův komunikační záměr (viz ilokační struktura textu), ale také jako sdělení o ní.

Volbou tématu a jeho interpretací prokazuje autor své poznávací a hodnotící aktivity. Hodnocení je obvykle závislé na komunikační situaci, někdy může být dáno konvencí a může být buď vědomou, nebo neuvědomělou součástí pragmatických složek textu. Preference může odrážet autorův zájem nebo předpokládaný zájem adresátův.

Adresát vnímá text v souladu se svým očekáváním (např. novinovou zprávu, recept, přednášku o českém románu v 2. polovině 20. století, odpověď na dotaz apod.). Odpovídající recepce realizovaného textu předpokládá respektování základního komunikačního principu spolupráce prostřednictvím konkrétnějších pravidel (komunikačních maxim).

Základní maximy jsou: 1. maxima kvantity, 2. maxima kvality, 3. maxima vztahu, 4. maxima způsobu.

- 1. Kvantita:** výpověď nemá obsahovat méně informací, než je zapotřebí k dosažení cíl, b) nemá obsahovat více informací, než je nutné. Informace navíc může mást, odvádět od hlavního tématu. To může adresáta vést k otázkám, proč to autor uvedl, co tím sleduje apod.,
- 2. Kvalita:** hodnověrnost, pravdivost, uvádět jen to, co lze dostatečně prokázat, zdůvodnit, nelhat,
- 3. Vztah:** nerozměňovat téma, dílčí témata uspořádat, neodbíhat od tématu,
- 4. Způsob:** vyjadřovat se jasně, srozumitelně, přehledně a jednoznačně, bez zbytečných slov.

Další komunikační principy:

Princip zdvořilosti: pokud možno projevit vůči adresátovi co největší míru vstřícnosti:

- 1. maxima taktu:** mluvčí respektuje adresáta, sleduje jeho prospěch,
- 2. maxima velkorysosti:** mluvčí se snaží o minimalizaci adresátovy námahy
- 3. maxima souhlasu:** mluvčí minimalizuje verbální sankce a maximalizuje chválu adresáta

4. **maxima skromnosti:** mluvčí eliminuje sebechválu, neupozorňuje na sebe, preferuje prospěch adresáta
5. **maxima shody:** mluvčí minimalizuje neshody a maximalizuje shodu s adresátem,
6. **maxima souladu:** minimalizace nesouladu a maximalizace souladu mezi mluvčím a adresátem.

6.2 Téma textu a jeho rozvíjení

Téma textu odpovídá určitému výseku reality, o němž se autor vyjadřuje. Celý text lze pak vidět ve vztahu reference k tomuto výseku reality a rozvíjení tématu vztáhnout k referenčnímu obsahu textu. Téma kondenzuje v sobě věcný obsah reflektované reality myšlenkově zpracovaný (tzv. makropropozici textu).

Z hlediska autora jde o uplatňování zásad a pravidel pro rozvíjení tématu. Z hlediska adresáta jde o myšlenkové zpracování tématu a jeho zapamatování pro příp. reprodukci či budoucí jiné využití. Rozvíjené téma textu je příjemcem kondenzováno.

Většinou je hlavní téma (hypertéma) textu členěno na dílčí témata (tematické složky), popř. vedlejší témata. Hlavní téma je spojeno s funkcí textu a prochází celým obsahem textu.

Vedlejší témata souvisejí s tématem hlavním a vážou se s jednou, nebo několika dílčími částmi textu. Příjemce je s to intuitivně taková témata identifikovat.

Pokud není hypertéma explicitně uvedeno v nadpise, dá se podle určitých indikátorů v textu identifikovat.

Př.

(1) *Tajemství léčivých schopností grapefruitu najdeme v jeho jadérkách.* (2) *Z nich se získává výtazek, který pomáhá při různých potížích a bolestech.* (3) *Vědci zjistili, že v zrníčkách jsou rostlinné látky a proteiny schopné zastavit rozmnožování bakterií, virů a plísní.*

Pozn.: Ve všech ETJ je zmíněn a) předmět řeči grapefruit: substantivní pojmenování (*grapefruit*), anaforicky přivlastňovací zájmeno *jeho* (v *jeho jadérkách*) v (1); zájmeno osobní (*z nich*) odkazující k jadérkům (2); sémantická souvislost (*jaděrka – zrníčka*) v (3); b) léčivost: *léčivé schopnosti* (1); *pomoc při potížích a bolestech* (2); *zastavení rozmnožování bakterií, virů a plísní* (3).

Textově dominantní pojmenování a další znaky posilující přehledné rozvíjení tématu: anaforická návaznost, lexikální konektory v izotopických řetězcích, základní typy tematicko-rematických posloupností. Téma textu lze formulovat do nadpisu: *Léčivé účinky grapefruitu.*

Rozvíjení tématu je založeno na jeho myšlenkovém rozčlenění na vybrané dílčí obsahově-tematické složky (komponenty) a jejich uspořádání. Mezi nimi existují určité vztahy: např. logické, chronologické, kontrastivní, gradační, rektifikační, sumarizační aj. Některá témata lze rozvíjet různými způsoby, jiná naopak inklinují k jedinému. Ustálené postupy v roz-

víjení tématu byly ve stylistice nazvány slohovými postupy a podrobně popsány. Základní slohové postupy jsou: informační, popisný, vyprávěcí, výkladový a úvahový. Někdy se rozlišuje také postup vysvětlovací a argumentační. Ty lze však považovat také za složky postupu výkladového v širším slova smyslu.

Informační rozvíjení tématu se uplatňuje tam, kde jde autorovi o pouhé přehledné zprostředkování určitého souboru informací (údajů) adresátovi, např. ve zpravodajství, administrativě, v běžné soukromé a pracovní komunikaci apod. Výběr a množství informací jsou dány autorovým komunikačním záměrem nebo žánrem.

Za specifický případ tohoto rozvíjení lze považovat administrativní texty, které mají zpravidla více autorů: jde o tiskopisy, formuláře, které je třeba vyplnit: hypertéma je příjemci a posléze spoluautorovi jasné: žádost o vydání nějakého dokumentu (pasu, řidičského průkazu), přiznání k dani z příjmů fyzických osob atd. Formulář má zřetelnou kompozici, hlavní a vedlejší témata, jakož i jejich dílčí složky jsou uspořádané a jednoznačně, někdy za přispění vysvětlivek formulované. Příjemce s jasným záměrem dotváří kompletní text jako nezbytnou podmínku pro další fázi administrativního procesu.

Deskriptivní (popisné) rozvíjení tématu má za cíl vytvořit u příjemce názornou představu popisovaného objektu. Výhodou dialogické formy popisu je, že adresát může klást popisujícímu doplňující otázky, které nutí mluvčího uvádět zpřesňující a doplňující znaky, zároveň však mohou tyto pasáže do jisté míry narušit funkční perspektivu výpovědi, soustavnost a přehlednost popisu. Proto je velmi důležité, aby v monologické (zpravidla zároveň i písemné) formě popisu autor postupoval důsledně systematicky: od podstatných znaků pro daný objekt charakteristických, popř. nezbytných pro jeho fungování, dále ke znakům specifickým, popř. upozornil na znaky, jimiž se popisovaná věc liší od jí podobných, podobně funkčních, ke znakům méně podstatným, doplňujícím a průvodním. Většina popisů je výběrových. Pro některé účely je však zapotřebí popisu pokud možno co nejúplnějšího, zahrnujícího i spoustu technických parametrů (viz přílohu 1).

V popisném rozvíjení tématu se s ohledem na komunikační záměr mluvčího, funkci projevu a další komunikační faktory mohou objevit i prvky odrážející autorův způsob vidění a vnímání popisovaného objektu, některé znaky jsou zdůrazněny, jiné nezmíněny.

Př. Uspořádání jednotlivých tematických složek v popisu, jenž je součástí nabídkového inzerátu na pronájem komerčních prostor.

Plocha prostoru: velikost, tvar, členění

Poloha: adresa

Dopravní dostupnost, možnost parkovat na vyhrazeném místě, jiný druh parkování

Umístění v budově: podlaží, orientace podle světových stran, výtah, eskalátor

Technické parametry: rozvody sítí, klimatizace, sociální zařízení apod.

Vybavení: podlahovina, typ oken, dveří, osvětlení, ev. přístrojové vybavení, zařízení, která jsou součástí stavby (např. kuchyňka, trezor apod.)

Využitelnost: pro jaké účely je prostor nejvhodnější, výhody (např. dostupnost pro vozíčkáře)

Služby: úklid, ostraha, možnost stravování, relaxace apod.

Cena: za 1 m².

Adresa zprostředkovatele:

V odborné komunikaci musí být naopak deskriptivní rozvíjení tématu pokud možno co nejvíce objektivní. V komerční sféře (viz přílohu 1) jsou popisy produktů velmi často standardizovány (např. katalogový list produktu) a mívají podobu do tabulky uspořádaného výčtu strukturovaných technických parametrů. Tabulka je doplňkem k popisu výběrovému, doprovázejícímu barevnou fotografií daného produktu. Prvky popisného rozvíjení tématu (výběr relevantních parametrů) vstupují také do textů ze sféry marketingové komunikace. Některé texty tohoto typu komunikace mohou obsahovat i prvky objasňujícího rozvíjení vybraných dílčích témat a jejich složek.

Př.

Garmin Nuvi 2495T Lifetime spadá do sféry nejinteligentnějších GPS navigací. Uživatelské pohodlí podporuje technologie **Bluetooth**. S GPS navigací jsou ztráty času a dlouhé cesty vyloučeny. Geniální cestovní průvodce dodává řidičům **pocit jistoty** na džungli silnic.

*Navigace je vybavena funkcí **ecoRoute**, která umožňuje výpočet ceny paliva pro naplánovanou trasu nebo **výuku šetrného jízdního stylu** pomocí bodování plynulosti rozjezdů, jízdy a brzdění. Funkci **ecoRoute** je možné navíc povýšit na funkci **ecoRoute HD** pokud k navigaci připojíte bezdrátové čidlo komunikující s řídicí jednotkou automobilu. Navigace propojená s **diagnostickým čidlem** je schopna fungovat jako **palubní počítač**, včetně zobrazení **aktuální spotřeby paliva**.*

*Písmeno "T" v názvu navigačního přístroje **Garmin nuvi 2495T Lifetime** znamená, že cena obsahuje **přijímač aktuálních dopravních informací**. V ceně nuvi 2495T Lifetime je tzv. prémiový přijímač dopravních informací, který je schopen na území **Evropy** přijímat prémiové a běžně placené dopravní informace. Navigace má k těmto dopravním informacím bezplatný přístup po celou dobu svého fungování.*

*Z dalších funkcí je k dispozici **asistent řazení do jízdních pruhů**, **fotorealistické náhledy křižovatek**, automatické **uložení** pozice, kde jste naposledy zaparkovali, funkce **Kde jsem?** pomáhá v nesnázích najít nejbližší adresu, křižovatku, nemocnici, policii, čerpací stanici. Pokročilá funkce **TrafficTrends** počítá s údaji o měnící se průjezdnosti silnic v různých denních dobách a dnech týdne; funkce **MyTrends** sleduje návyky řidiče a snaží se mu přizpůsobit, nebo zobrazí rychlostní limity.*

*Paměť navigace má kapacitu 8 GB s možností dalšího rozšíření pomocí [microSD](#) karet. V případě dohrávání dodatečných navigačních map je možné mapy nahrát jak na **vnitřní paměť**, tak na externí paměťovou kartu. Navigace v takovém případě používá obě paměti rovnocenně.*

- *TrafficTrends*
- *MyTrends*
- *ecoRoute*
- *Kde jsem?*
- *Doživotní aktualizace map*
- *Vyspělá technologická výbava*
- *Možnost rozšíření paměti*
- *Pokrytí všech evropských zemí*

Výsledkem popisného rozvíjení tématu je popis (slohový útvar). Stylistika zpravidla rozlišuje popis prostý, popis pracovního postupu (návod), popis odborný, populárně odborný, popis publicistický a popis umělecký. Zvláštním útvarem je charakteristika.

Na popisném rozvíjení tématu s cílem postihnout sled jednotlivých fází nějaké činnosti a efektivně dosáhnout náležitého výsledku je založen popis pracovního postupu. U složitějších činností lze rozlišit hlavní (nezbytné) a vedlejší (průvodní, doplňující, popř. kompenzující) činnosti. Akcent na procesuální pojetí obsahových složek je typický pro různé návody: výrobní, výzkumné, technické, diagnostické, operační, administrativní, vyjednávací postupy, kuchařské recepty atd. V některých komplexech textů má popis podobu výčtu funkčních prvků uvedených u obrázku popisovaného předmětu a popis je doplněn návodem (např. u sportovní elektroniky různého druhu). Existují i popisy neverbální, v nichž jsou jednotlivé fáze procesu znázorněny graficky, řadou jednoduchých názorných obrázků.

Narativní (vyprávěcí) rozvíjení tématu se uplatňuje v textech, jejichž autor zachycuje jedinečnou událost v časové nebo příčinné posloupnosti, v určitém čase a prostoru (reálném nebo fiktivním). Toto **bezpříznakové rozvíjení tématu** se promítá jak do stavby a struktury textu, tak do jeho kompozice.

Úvod: expozice – prostředí, čas, hlavní postavy

Stav: hlavní a vedlejší dějové linie v návazných časových, popř. příčinných souvislostech, další postavy, jejich vztahy, zápletka

Závěr: rozuzlení, uzavření příběhu

Př. Hypertéma, hlavní téma, vedlejší a dílčí témata a jejich uspořádání v prostém vypravování s bezpříznakovým rozvíjením tématu:

Sobotní výlet do hor

1. Plánování výletu, rozhodnutí, příprava, odjezd
2. Mimořádně dramatická událost: zpozorování dvou mužů
 - a) úraz jednoho z nich
 - b) zajišťování pomoci
 - c) profesionální pomoc
3. Návrat domů
4. Poučení

V příznakovém rozvíjení tématu vyprávěcím postupem je základní model narušen, tj. příčinná a časová souvislost dějových složek je porušena, autor je záměrně přemísťuje, kombinuje, překvapivě propojuje, a to s cílem čtenáře zaujmout, připoutat jeho pozornost k vyprávěné události, zvýšit napětí (zvl. je-li příběh vyprávěn na pokračování) apod. Příkladem příznakového rozvíjení tématu vyprávěcím postupem je retrospektivní pojetí, resp. pojetí označované jako *in media res* (přímo do středu události), nebo pojetí připomínající filmový střih.

Explikativní (výkladové) rozvíjení tématu si klade za cíl vyložit a objasnit existenci jevů a událostí, jejich vztahů a souvislostí a tvrzení o nich atd. Proto autor vykládá, vysvětluje a argumentuje tak, aby adresát objasňovaný problém pochopil, např. vyložit (objasnit) adresátovi, jak funguje satelitní televizní vysílání (satelitní televizor).

Tento způsob rozvíjení tématu je založen na základních myšlenkových operacích a logickém vyvozování určitých faktů z faktů jiných, které autor uplatňuje v procesu objasňování formulovaného problému.

Př.

Tvrzení *Slovní zásoba se vyvíjí nejdynamičtěji je nezpochybnitelné.*

- a. výpověď: *Dochází k významným společenským změnám, které různou měrou ovlivňují komunikaci v mnoha sférách veřejného a soukromého života.*
- b. výpověď: *V komunikaci se objevila nová slova a nové významy slov již užívaných, jiná slova se naopak vyskytují podstatně méně často než dříve nebo už jen zřídka.*

Závěr: Jestliže se slovo v důsledku významné společenské změny, nových komunikačních potřeb přestane užívat, opouští aktivní slovní zásobu. V jazykovém subsystému se postupně přesouvá na periferii slovní zásoby, zastarává a stává se archaismem. Je možný, i když méně častý i pohyb opačný: z periferie slovní zásoby se slovo dostane do centra slovní zásoby.

Pozn.: K vysvětlení, proč se slovo *soudruh* užívá v současné komunikaci jen ojediněle, situačně a funkčně jinak než dříve. Proto se takové slovo pravděpodobně časem přesune na periferii slovní zásoby a postupně se může stát archaismem. A naopak, odkud se vzala slova *starosta* nebo *hejtman*? Proč přešla do centra slovní zásoby, a jiných, jako např. *sedlák*, *selka*, *selský*, *zemědělská usedlost* atd. se tento proces renesance nedotkl? Proč se místo nich začalo užívat slova v českých zemích dosud neužívaných⁶ *farmář*, *farmářka*, *farmářský*?

Argumentační rozvíjení tématu spočívá v odůvodňování teze, kterou je hlavní téma, nebo témata dílčí. Předpokladem je anticipace jistých pochyb o tom, zda teze platí, či nikoliv. V odborné komunikaci se uplatňuje tzv. analytická argumentace, která je spojena se získáváním důkazů jakožto hodnověrných argumentů. Může jít např. o formulaci hypotézy (teze). Výzkumnou činností jsou shromažďována data, ta jsou různými metodami analyzována a spolu se získanými zkušenostmi vyhodnocována. Tato zjištění jsou myšlenkově zpracována a formulována a slouží jako argumenty pro potvrzení, nebo vyvrácení pravdivosti hypotézy.

V běžné komunikaci probíhá praktická argumentace jiným způsobem.

Př. V případě tvrzení *Jsem přesvědčená, že jsem se rozhodla správně*, nejde o exaktní dokazování, nýbrž spíše o uvádění důvodů, proč autorka tak jednala. Adresát může takové „argumenty“ akceptovat, pochybovat o nich nebo je odmítnout. V průběhu argumentace, v jejím přijímání nebo odmítání se mohou vědomě či nevědomě projevovat osobní zájmy a cíle komunikantů, jejich momentální fyzický a psychický stav, myšlenkové stereotypy, předsudky, individuální způsoby uvažování (např. podle sebe soudím tebe nebo nikomu nelze věřit či většina lidí je dobrých), sociálně-kulturní zvyklosti apod.

6.3 Horizontální a vertikální členění textu

Horizontální členění je prostředkem lineárního strukturování psaného textu. Respektuje jednak tematicko-kompoziční stránku textu, především členění hypertématu na hlavní a vedlejší témata a jejich dílčí tematické složky, jednak pragmatickou stránku textu s ohledem na recepci textu (přehlednost a rychlou orientaci v textu).

Obvykle se uvádějí tyto textové segmenty: titul (podtitul), kapitola, odstavec, elementární textová jednotka. V rozsáhlejších textech, resp. v komplexech textů, je horizontální a vertikální členění textu výrazně složitější⁷. K již uvedeným základním celkům hlavního textu přistupují kromě tiráže další části, popř. texty, a to v závislosti na rozdílech v komunikátech věcného nebo nevěcného stylu (tj. uměleckého): anotace, věnování, poděkování, motto, ob-

⁶ Pozn.: Co je farmářského na másle, když je vyrobeno v průmyslové mlékárně? A může následovat výklad o důvodech a způsobech nového pojmenování starých, známých a nezměněných produktů.

⁷ Srov. literární vědu a její pohled na tzv. vnější kompozici literárního díla.

sah, předmluva, úvod (na začátku); přílohy verbální i neverbální, autorské nebo i od jiných autorů, bibliografie, seznamy užitých zkratk a značek, poznámkový aparát, rejstřík (na konci).

Horizontální členění nelze jednoduše oddělovat od členění vertikálního, protože např. členění kapitol do kratších tematických celků s vlastními titulky naznačuje buď lineární spojitost, neboť jde v zásadě o koordinaci dílčích obsahů, nebo naopak obsahy těchto celků jsou ve vztahu subordinace (popř. se stupňovitou hierarchií), a tedy o uspořádání vertikální (znázorněné např. pomocí desetinného systému značení).

Odstavec je bilaterální jednotkou, má svůj **obsah** (tzv. hloubkovou strukturu) a **formu** (povrchovou strukturu). Východiskem je tematicko-kompoziční segmentace textu, jeho hypertématu a způsob rozvíjení dílčích témat. Svou roli hraje zvolený žánr, srov. např. krátkou zprávu, tzv. noticku, dialogizovanou zprávu, interview, komentář, odborný článek, pozvánku.

Bezpríznamkové (objektivní) členění znamená, že jeden odstavec obsahuje jednu dílčí tematickou složku, jedno téma. Externí návaznost jednotlivých odstavců je zřetelná podle jejich začátku a konce: kontaktní, plynulá, nebo distantní, popř. s ostrým začátkem, navazujícím na vyšší obsahově-tematický celek (např. několik odstavců) nebo uvádějícím další dílčí téma nebo téma vedlejší. Interní návaznost odstavce souvisí především s tematicko-rematickými posloupnostmi mezi jednotlivými ETJ uvnitř odstavce. Ty však mohou vykazovat i návaznost k vzdálenějším ETJ a také k dílčím tematickým složkám vzdálenějších odstavců (viz kap. 5).

Základní typy těchto posloupností uplatňované ve struktuře odstavce souvisejí se zvoleným postupem rozvíjení hypertématu: např. při popisování nějakého předmětu může být odstavec vybudován na principu tematicko-rematických posloupností s průběžným (nezřídka i elidovaným) tématem. V odborných nebo učebních textech může být ve výkladové části struktura odstavce založena na tematizaci rozčleněného tématu nebo rématu předchozí ETJ.

Příznakové členění tato fakta nerespektuje: to může být buď autorských záměrem (např. v umělecké literatuře, kde může být dokonce každá ETJ odstavcem, specifickým případem je členění přímé řeči), nebo autorovým nedostatkem (zvl. v textech věcných).

Kapitola je v porovnání s odstavcem vyšší komplexní tematicko-kompoziční jednotkou textu, který má složitější strukturou tematickou i gramatickou. Z pohledu celého textu je jednotkou nižší, je výsledkem především lineárního členění textu. Jako celek představuje uzavřené dílčí téma z rozčleněného hypertématu. Je graficky oddělena a označena titulkem. Pomocí desetinného či jiného způsobu členění (římské číslice, arabské číslice velká a malá písmena, mezititulky, paragrafy) může být kapitola rozčleněna do kratších, tematicky relativ-

ně uzavřených celků (de facto vertikálním členění). Interní spojitost kapitoly je do značné míry závislá jednak na ilokační funkci textu a způsobu rozvíjení tématu v celé kapitole nebo pouze v jejích částech, jednak na zvoleném žánru.

Jako příznakové se v určitých komunikátech jeví, pokud je kapitola utvořena spojením pouze dvou odstavců.

Př.: Členění textu a jeho částí na příkladu Mluvnice češtiny 3. Academia 1986.

Předmluva

Části: Úvod + části obsahující několik kapitol jsou označeny velkými písmeny A-M s vlastními názvy: Predikát; Větné členy; Typy základových větných struktur; Souvětí; Aktuální členění; Slovosled atd.

Každá část je členěna do kapitol arabskými číslicemi: 1 2,...-

Každá kapitola je dále rozčleněna desetinným tříděním na několik subkapitol. V obsahu jsou zaznamenány jen celky do druhé úrovně (5.5.2). Žádný z dalších způsobů horizontálního členění není v obsahu zaznamenán 1.1.2.3.1. V takto vyčleněném celku jsou jeho dílčí části označovány opět velkým písmenem a vlastním titulkem a dále arabskými číslicemi. Číslice v závorce oddělují celky, které se tematicky vztahují k rozčleněnému rématu počátkové ETJ, malá písmena v rámci předchozích celků označují složky výčtu.

K již zmíněnému prostředku vertikálního členění kapitoly je třeba uvést i prostředky, které jsou velmi patrné při pohledu na grafickou podobu psaného textu: volba fontu (základního, výchozího druhu a typu písma, jeho velikosti, šířky a tloušťky v jednotném stylu) s rozlišením tučného písma a kurzívy, písma proloženého, barvy písma, užívání i jiného fontu a velikosti a typu k odlišení vertikální struktury textu⁸. K dispozici jsou různé způsoby podtržení a různé druhy odrážek a číslování. Rovněž podbarvení nebo rámování určité části textu je prostředkem vertikálního členění textu. V závislosti na žánru a rozsahu psaného textu jsou využívány různé grafické prostředky k vyznačení vertikální struktury. V publicistických projevech je to např. podoba titulku (hlavní titulek v kombinaci s podtitulem, nebo nadtitulem, nebo tzv. komplexní titulek obsahující jak nadtitulek, tak podtitulek), perex, části textu oddělované mezititulky nebo vložené textové pole s citací z téhož textu. Typickým příkladem vertikálně víceúrovňového členěného textu jsou texty normotvorné, regulativní, tj. zákony, státní normy, vyhlášky, statuty, (viz přílohu č. 2 a 3). Jinak členěné bývají texty odborné. Standardizované členění mívají texty administrativní, do jisté míry ustálenými členicemi prostředky

⁸ Různé redakce novin a časopisů a nakladatelství mívají obvykle vlastní soubory požadavků na vertikální členění textu. Kromě základních, obecně platných požadavků mohou mít i požadavky specifické: začleňování poznámek pod čarou, vysvětlivek za textem, autorských poznámek, citací, schémat, grafů, znaků z jinojazyčných grafických systémů, citací atd. Tyto pokyny je nutno respektovat.

disponují také texty umělecké. Svěbytné prostředky vertikálního členění se užívají v textech internetových (viz přílohu č. 3).

1. Podle připojené osnovy vytvořte dva příběhy. První bude vyprávěn z pohledu pozorovatele a pak i účastníka události. Druhý bude vyprávět zraněný turista.

Sobotní výlet do hor

1. Plánování výletu, rozhodnutí, příprava, odjezd
2. Mimořádná událost: zpozorování dvou mužů
 - a) úraz jednoho z nich
 - b) zajišťování pomoci
 - c) profesionální pomoc
3. Návrat domů.
4. Poučení.

2. V příloze č. 2 je „zákon o reklamě“. Nejdříve popište standardizované členění textu zákona a poté se zaměřte na prostředky uživatelského členění. Dokážete odhadnout, jaké měl uživatel záměry?

3. Vyřešte následující úkoly:

- a) Zformulujte hypertéma textu.
- b) Které způsoby rozvíjení hlavního tématu (hypertématu) se v textu uplatňují?
- c) Uveďte dílčí témata.
- d) Co můžete říct o kompozici textu?
- e) Rozlišete úseky svědčící o objektivním a subjektivním vidění reality. Podle čeho jste je rozlišili? Čeho se týkají?
- f) Zaměřte se na diferencované užití jazykových prostředků v průběhu textu.

Silnice do San Juanu de la Cruz byla vozovka s černým povrchem. Ve dvacátých letech nadělali v Kalifornii sta a snad tisíce mil betonových silnic a lidé si spokojeně sedli a říkali. „Tak teď to máme a už to něco vydrží. Tohle musí vydržet déle než slavné silnice Římanů, protože skrze beton nevyrazí tráva a nemůže to zničit.“ Jenže to tak nebylo. Tvrdou gumou obuté nákladní vozy, velkou rychlostí uhánějící automobily do betonu bušily a zakrátko z něho vymlátily duši a beton se hroutil. Na straně se odlomil kus a pruh a najednou byla prorážena díra a pomalu se vytvořila trhlinka a ždíbiček ledu v zimě trhlinku rozšiřoval, takže odolnost betonu ještě méně snášela bušící gumu automobilů a silnice byly rozbité.

Potom přicházely okresní udržovací party a nalévaly do trhlin a do děr dehet, aby tam nemohla voda, až nakonec dostaly všechny silnice vrstvu asfaltu jako černou čepici, která se na dálku leskla jako stříbro.

Silnice sanjuanská vedla dlouhou rovinou polí docela přímo a pole zde nebyla obehnaná ploty, protože dobytek se již volně nepotuloval. Byla tu půda na pastevectví příliš drahá. Pole byla volně otevřená až k silnici a na obou stranách končila ve strouze. A ve strouhách rostly divoce hořčice a planá voděnka se svými drobkými, fialově rudými kvítky. A jako obruba podél struh kvetly modré vlčí boby. Květy máků byly uzavřené, protože otevřené květy déšť nadobro zničil

Silnice ubíhala přímo k nevysokým pahorkům první řady předhoří – k oblým kopcům jakoby ženským, měkkým a smyslným jako živé tělo. A zelená, přilehlá tráva byla jako kvetoucí mladá pleť. Kopce byly syté a rozkošné, nasycené vodou a po té hladké a krásné silnici k nim

„Milenka“ vesele uháněla. Její omyté a lesklé boky se blyštivě odrážely na hladině vody ve strouhách.

(Podle J. Steinbecka, Toulavý autobus)

4. Porovnejte oba texty a napište, v čem se shodují a čím se liší. Proč tomu tak je?

Silnice

Silniční těleso zabírá pruh území, kterým vede silnice. Je uměle vybudováno a tvoří je zemní těleso (vzniká vhodnou úpravou terénu, například výkopem, násypem či zářezem), vozovka s krajnicemi, silniční objekty (mosty, opěrné zdi, viadukty), příkopy, dělicí pás, případně chodník. Šířku silničního tělesa vymezují mezníky.

Vozovka je zpevněná část silnice. Tvoří ji většinou konstrukce o několika vrstvách z různých materiálů. Vozovka má být dostatečně únosná, pevná s rovným povrchem, aby umožňovala bezpečnou, rychlou a pohodlnou dopravu.

Kryt vozovky bývá z jedné či dvou vrstev (horní obrusná vrstva a spodní strana spojovací) a je bezprostředně vystavena účinkům projíždějících kol vozidel, ale i povětrnostním vlivům. Kryt se klade většinou na zpevněný podklad,

Podklad bývá z několika vrstev. U starších silnic je štětový, dnes se většinou používá štěrky, štěrkopísk nebo štěrková suť. U namáhavějších vozovek se podklad zpevňuje živčným pojivem. Jako podklad se používá i cementového betonu.

Podsyp se používá jen tehdy, když je zapotřebí chránit vozovku před vztlínáním podzemní vody nebo stahovat a odvádět prosakující povrchovou vodu. Bývá z písku nebo štěrkopísku.

Pláň tvoří povrch zemního tělesa, na které se kladou jednotlivé vrstvy konstrukce vozovky.

Podloží silnic je většinou upravovaná, někdy nasypaná, často však jen vyrovnaná vrstva zeminy pod konstrukcí vozovky. Je-li podloží např. močálovité, klade se na ně zvláštní koberec z umělých tkanin, který zamezuje sesedání konstrukce vozovky.

(Podle B. Fragnera, Cesty bez konce)

Konstrukce silnice

Horní vrstva krytu
Spodní vrstva krytu
Horní vrstva podkladu
Horní vrstva podkladu
Spodní vrstva podkladu, popř. podsyp
Silniční pláň
Zlepšené či normální podloží

7 Receptce a interpretace textu

7.1 Receptce

Re-cipiō, recipere je latinské polysémnní sloveso. Znamená „vzít zpět, dostat zpět, stáhnout zpět“ (viz prefix *re-* ve slovech: *rekonstrukce, reorganizace, remodelace* apod.)

Recipovat něco, resp. *receptce* něčeho primárně znamená přijímat, přijmout (resp. přijímání, přijetí) něčeho vy-/posílaného, být v roli aktivního příjemce, adresáta.

Receptce a interpretace textu jsou dva pojmy, které úzce souvisejí především s aktivitami komunikantů (autora a příjemce), ale nikoli jen s nimi. Jde vlastně o komplementární procesy, které probíhají v závislosti na konkrétní komunikační situaci a jejích účastnících a jsou ovlivněny produkcí textu a tu zpětně též ovlivňují. Srov. např. odbornou přednášku před vědeckou radou, přednášku účastníkům univerzity třetího věku nebo rozpravu členů zkušební komise a studenta při obhajobě diplomové práce aj. na straně jedné a dialog matky a patnáctileté dcery ve škole před učitelkou a doma, telefonický rozhovor mezi spolužačkami nebo nechtěné vyslechnutí cizího telefonického rozhovoru v dopravním prostředku, v němž mluvčí sděluje mobilem soukromé záležitosti nejen konkrétnímu adresátovi, ale všem v blízkosti sedícím cestujícím, anebo automatické telefonické instruování na zákaznických linkách nejrůznějších institucí na straně druhé.

Receptce jako svébytný proces, jako součást komunikační činnosti, nebyl dlouho předmětem lingvistického zájmu. Bylo to spíše téma pedagogické, psychologické, didaktické, nebo medicínské. V souvislosti s výukou čtení a jejími jednotlivými fázemi šlo v didaktice primárního (počátečního) čtení o postupné osvojení dovednosti číst s porozuměním jako nezbytného předpokladu dalšího vzdělávání. Dnes je odbornou veřejností dovednost poslouchat, naslouchat (*recipovat* mluvený projev) považována za jednu ze čtyř základních komunikačních dovedností (vedle mluvení, čtení a psaní).

Receptci lze proto chápat jako proces vnímání textu, který je založen na vytváření vztahů mezi znalostmi, zkušenostmi příjemce a obsahy a významy slyšeného (mluveného) nebo čteného (psaného) textu. Předpokladem úspěšné receptce je kooperace mezi komunikanty v dané komunikační situaci. Autor předvídá reakce recipienta (např. zájem, nezájem, jeho potenciální reakce: připomínky, otázky, příp. nesouhlas apod.) a pracuje s nimi při produkci projevu. Recipient přistupuje k textu s jistým očekáváním a zapojuje do procesu receptce nejen své znalosti a zkušenosti (věcné a komunikační), ale i další asociované významy, tedy nikoli jen ty, které do textu vložil sám autor. Jde proto o velmi složitý proces ovlivňující jak inter-

pretaci, tak produkci textu. Primárním cílem tohoto procesu je, aby recipient porozuměl sdělovanému obsahu textu a identifikoval autorův komunikační záměr (porozumění textu). Sekundární cíle souvisejí s dalšími případnými recipientovými aktivitami.

Projevem **porozumění** textu je poznání. Porozumění má stránku **identifikační** a stránku **kognitivní**: myslet, uvažovat, přemýšlet o textu jako celku i o jeho částech.

Neporozumění textu svědčí o tom, že příjemce není s to rekonstruovat smysl textu zamýšlený a do textu vložený autorem: *Nerozumím (neporozuměl jsem) principu fungování satelitního televizního vysílání. Můžeš (Mohl bys) mi to (znovu) vysvětlit?* To je zvláště zřetelné v procesu učení. Proto jsou odborné texty učebního stylu diferencovány především podle didaktických cílů a forem a strukturovány jinak než odborné texty ostatní.

Výsledkem recepce může však být i **nedorozumění**. To je důsledkem mylného pochopení textu, a tudíž i posunutého smyslu: *To jsme si asi nerozuměli. Já jsem myslela, že jde o tetu Kateřinu, a proto jsem jí volala, ale ona o ničem nevěděla.*

Př. Porozumění textu (novinové zprávy)

1. Poznání obsahu vyplývajícího z gramatické a referenční struktury textu, a smyslu závislého na ilokační struktuře textu: kdo/co kdy, kde, koho/co, jak... ev. proč.
2. Popř. aktualizované souvislosti v obsahu nezmíněné, např. nějaké reminiscence, zásadní důsledky dané události pro příjemce (srov. např. zprávu o teroristickém útoku v Berlíně, ekologické katastrofě na chorvatském pobřeží, předpověď počasí před dovolenou apod.).

7.2 Interpretace

Slovníkové heslo u latinského slovesa *interpretare* uvádí tyto české významy: vysvětlit, vyložit, přetlumočit, porozumět, chápat, pochopit, poznat, vědět. Z hlediska procesu recepce by bylo možné z uvedené řady českých ekvivalentů sestavit posloupnost jinou, téměř didakticky založenou: mluvčí (učitel) porozuměl, pochopil, poznal, ví, a proto je s to vykládat, vysvětlovat tak, aby adresát (žák) porozuměl, pochopil, poznal a věděl.

V reprodukční umělecké činnosti (hudebník, tanečník, herec jako interpret) má pojetí interpretace blíže k významům vyložit, pochopit, přetlumočit, ztvárnit.

Interpretace v textové lingvistice je chápána jako proces provázející recepci textu. V jeho průběhu příjemce konstruuje pro sebe smysl recipovaného textu. Interpretace je a) přirozená, b) reflexivní.

Přirozená interpretace je nezáměrný, neuvědomovaný proces probíhající zároveň při recepci textu. Je bezpříznaková. Pokud je spontánní průběh něčím narušen, adresát „přepíná“ svou interpretační aktivitu do záměrného, vědomého modu.

Z hlediska adresáta lze přirozenou interpretaci velmi zjednodušeně popsat jako výsledek jeho přístupu k textu (východisko a rámce pro poznání obsahu textu), identifikace textových komponent a struktury textu jako typické a anticipace určitých typů textů spojených s konkrétní komunikační situací (ústní zkouška, objednávka zboží v internetovém obchodě, omluva, blahopřání atd.) a s určitým typem témat (životní styl, zdravá výživa, škola a rodina, adrenalinové sporty, cestování atd.), žánrem (bajka, pohádka, pověst, povídka; dialogizovaná zpráva, interview, komentář, polemika, sloupek; SMS, e-mail; upomínka, příbalová informace, návod atd.) nebo textovými komplexy (deníky, časopisy, sborníky, učebnice, odborná stat. atd.).

Interpretace reflexivní je výsledkem záměrné textotvorné činnosti. Adresát na základě recepce a interpretace „primárního, výchozího, zdrojového“ textu (často od jiného autora) tvoří k tomuto textu zcela záměrně text nový, sekundární. Autor tohoto nového textu je mnohdy veden cílem zprostředkovat příjemcům cizí text stručněji, srozumitelněji, text intelektuálně velmi náročný přizpůsobit mentální úrovni příjemce apod., např. referát vytvořený na základě recepce a interpretace odborného článku publikovaného ve vědeckém časopise, výklad určený žákům 2. stupně ZŠ / středoškolákům / vysokoškolákům, anotace k diplomové práci či autoreferát k práci disertační atd.

Interpretační aktivita adresáta směřuje k rekonstrukci obsahové a pragmatické struktury textu, k vyhledávání poznatků v paměti, usuzování, vyvozování, příp. korekci dosavadních znalostí a zkušeností.

Př. Interpretační aktivita čtenáře krátké novinové zprávy:

V sobotu večer došlo na silnici mezi Libercem a Jabloncem k vážné dopravní nehodě. V husté mlze se na namrzlé vozovce srazila dvě osobní auta. Osmnáctiletý řidič fabie svému zranění na místě podlehl, jeho kamarád zemřel při převozu do nemocnice. Z cestujících druhého vozu je řidič těžce zraněn, ostatní mají zranění lehká.

Čtenář: Hustá mlha a namrzlá vozovka byly určitě příčinou nehody. Jeden z řidičů s velkou pravděpodobností nepřizpůsobil jízdu těmto okolnostem, pravděpodobně ten, který zemřel (je velmi mladý, nemůže mít dlouho řidičský průkaz, je proto nezkušený, nevyježděný, přecenil své schopnosti). Byla přivolána pomoc někým z těch lehce raněných. Ranění se dostali do nemocnice a dá se předpokládat, že přežije i ten těžce raněný. Ale kdo ví, jestli nebude mít nějaké následky. Na riskantní jízdu mladého řidiče opět doplatili nevinní lidé.

Protože se interpretace týká nejen obsahové, ale také pragmatické stránky textu a protože adresát vkládá do své interpretace i aktualizované významy vlastní, může se stát, že týž

text bude různými čtenáři interpretován různě. Srov. např. interpretaci předchozí zprávy čtenářem s dlouholetou řídičskou zkušeností, řidičem začátečníkem, člověkem, jehož blízký zahynul při podobné autonehodě, nebo sám podobnou nehodu zažil, čtenářem bez řídičského průkazu, čtenářem bez auta.

Interpretační kompetence

Přirozená interpretační kompetence je založena na schopnosti adresáta spontánně spojovat strukturu textu se strukturou svých znalostí a zkušeností, které jsou relevantní pro porozumění textu.

Reflexivní interpretační kompetence je založena na schopnosti adresáta cíleně vyhledávat znalosti a poznatky a propojovat je se strukturou textu.

V procesu recepce se aktivují strukturované soubory znalostí, dovedností a mentálních aktivit potřebných k interpretaci. Jsou to především:

1. Textové znalosti:

Jazykové: fonologické, lexikální, morfologické, syntaktické, referenční.

Znalosti umožňující identifikaci osoby, času a místa, na něž odkazují deiktické a jiné výrazy.

Znalosti o stavbě textu, specifikaci tématu, postupech jeho rozvíjení, o textových typech o textových komponentech relevantních pro interpretaci.

Stylistické znalosti.

Intertextové znalosti.

2. Mimotextové znalosti:

Abstraktní znalosti o světě.

Empirické znalosti o světě.

Znalosti o autorovi textu (z vlastní nebo zprostředkované zkušenosti) jinak si adresát vytváří určitou typizovanou představu autora (novináře, spisovatele, vědce, politika), popř. si v pozici autora představuje sám sebe (já na jeho místě).

3. Pragmatické znalosti:

Znalosti o sociálních kontextech a jejich konvenční interpretace: sociální interakce v různých sociálních sférách a prostředích, sociální situace a role atd.

Znalosti o závaznosti řečových aktů a určitých rámců, např. typizované postupy v řečových aktech, formalizované projevy úředního typu (např. zplnomocnění někoho, závět', smlouva apod.)

Znalosti komunikantů, které se vážou ke komponentům mentálního světa určujícím preference jejich řečového jednání. Člověk jednající v určitých situacích, typ člověka, jeho charakter, sociální role atd.

Pragmatický kontext: komunikační situace. Presupozice. Ilokuční indikátory anticipující soulad vnímaného textu s komunikačním záměrem autora.

Komunikační principy a pravidla.

Aktualizace těchto znalostí navozuje určité pragmatické očekávání, jež se obvykle do jisté míry naplní. V opačném případě nastává moment překvapení: recipient hledá jeho smysl (Proč je to jinak, než by to mělo být? Jaký to má smysl? Co tím autor sleduje?).

Strukturované znalosti v adresátových znalostních systémech obsahují určité stereotypy a stereotypní vazby. Ty jsou zafixované v paměti, a tak se stávají primární oporou v procesu poznávání, umožňují a usnadňují adresátovi přirozenou identifikaci obsahových složek, recepci a interpretaci textu.

Komplexní stereotypy, které se týkají objektů, situací, procesů a dějů, jsou v textové lingvistice označovány jako rámce (statické u objektů a situací, dynamické u dějů a procesů). Pro stanovení obecných rámců existuje řada kritérií: např. druh, materiál, účel, hodnota, kvantita, kompatibilita, variabilita, symbol, objekt, čas, místo atd.

Př. dynamický rámec (fotbalové utkání)

Druh: sportovní utkání

Objekty: stadion, hrací plocha branky, místa pro diváky, hráče, míč

Role osob: hráči, rozhodčí, trenéři, diváci, pořadatelé ...

Čas: 90 minut, ev. více, přestávka po 45 minutách

Vstup: dvě mužstva hrají proti sobě, výsledek utkání neznámý, popř. odhadnutelný

Výstup: výsledek: vítězství jednoho mužstva, nebo remíza.

Inference je kognitivní operace směřující k vyvozování nového obsahu z obsahu daného textového segmentu (ETJ, odstavce apod.) či celého textu. Často je založena jen na běžných zkušenostech a znalostech nebo domněnkách a preferencích adresáta, jindy na logických zákonitostech a myšlenkových operacích. Prostřednictvím inferencí jsou aktualizovány znalosti textem přímo nevyžadované, doplňující obsahy explicitně nevyjádřené. Inference je jedním z mnoha nezbytných předpokladů porozumění textu. Množina inferencí, které je adresát schopen realizovat se nazývá inferenční báze.

Př. *Byli jsme ubytováni v pozoruhodně zachovalém starobylém selském stavení. První šok nás čekal hned na druhý den ráno, když nám k snídani přinesli kozí mléko. Místo kávy jsme si dali radši čaj.*

Pozn.: Příjemce vyvozuje (inferuje), že a) autor textu nepočítal s tím, že způsob stravování bude jiný, než na který je zvyklý, resp. který považuje za obecně rozšířený, normální, b) že kozí mléko bylo pro ubytované z nějakých důvodů naprosto nepřijatelné (odporné), c) že preferují černou kávu s mlékem (tj. kravským), jen černou ale pít nechtěli.

Ú

1. V příloze č. 4 si zvolte dva odborné články a zpracujte po jejich důkladném prostudování tři různé texty

1. Písemný referát, který je určen jen pro čtení.

2. Referát, který bude sice písemně připraven, ale je určen k poslechu.

3. Prezentaci, která bude doprovázet mluvený referát.

V obsahu všech tří textů se zaměřte: 1. Na krátké představení autora původního textu, 2. Co bylo předmětem jeho odborného zájmu v prostudovaném textu (co zkoumal, jakými metodami, na jakém materiálu), 3. Co zjistil a jaké učinil závěry.

V

8. Textovělingvistická analýza textu

Textovělingvistická analýza textu může dospět v závislosti na odlišných teoretických východiscích a míry jejich abstraktnosti k výsledkům, které se sice liší, ale postihují relevantní znaky daného textu.

Jedním z příkladů velmi obecných teoretických kritérií představuje **Model komplexní analýzy jazykové komunikace a textu**⁹. V přehledu jsou to:

1. Společenská situace.

Je to soubor faktorů společenské reality, které ovlivňují proces dorozumívání. Předměty, jejichž pomocí se realizuje společná činnost, jsou označovány jako aparatury (tj. jazyk a mimojazykové prvky). Časové a prostorové vztahy vymezující komunikační situaci. Komunikační kontext. Průběh komunikace v konkrétní komunikační situaci se označuje jako **komunikační událost**. Soubor rysů komunikační situace v konkrétní situaci se ukazuje jako uspořádaný. Proto je označován jako **struktura komunikační události**.

2. Struktura komunikační události sociálně-psychologická.

⁹ Kořenický, J. – Hoffmannová, J. – Jaklová A. – Müllerová. O.: Komplexní analýza komunikačního procesu a textu. PF České Budějovice, 1987.

Tvoří ji komplex vlastností komunikantů, jejich osobnostních rysů, temperamentu, věku, psychických a fyzických predispozic, jejich znalostí, zkušeností a dalších předpokladů, např. talentu, motivací, jejich momentální psychická a fyzická (in)dispozice, jejich vzájemných vztahů, sociálních rolí, jejich regionálního a kulturně-sociálního prostředí aj.

3. Struktura komunikační kompetence.

Jejími prvky jsou: a) soubor sociálních norem, tj. konvencí daných a členy příslušného jazykového společenství respektovaných zásad vzájemné komunikace; b) společný zkušenostní komplex, tj. další znalosti (kromě sociálních norem), které jsou předpokladem normální komunikace; c) komunikační normy, jejichž respektování ovlivňuje úspěšnost komunikace; d) jazykové (verbální) a neverbální kódy.

4. Pragmatická struktura komunikační události.

Zahrnuje: a) komunikační záměry ve smyslu úsilí mluvčího ovlivnit adresáta; b) komunikační strategie, tj. realizaci dílčích záměrů usiluje mluvčí o dosažení hlavního cíle komunikace; c) komunikační efekt, tj. konečný výsledek komunikace;

5. Tematicko-obsahová struktura komunikační události.

Tvoří ji uspořádaný soubor obsahů vztahujících se na objekty komunikace. Obsahová struktura komunikační události je výsledkem působení určitého strategického východiska. Východisko uvažování a komunikace je tématem komunikace.

6. Objektová struktura komunikační události.

Zahrnuje soustavu osobových a věcných objektů, kterých se komunikace týká. Součástí jsou i komunikační kanály a záznamy informací, tzv. informační konzervy.

7. Struktura textu.

Text je jazykový projev chápáný jako proces i produkt komunikace. V důsledku působení komunikačních norem je možno pozorovat příznaky stabilního uspořádání jednotek a prostředků. Schéma uspořádání komponentů fixovaného komunikačními normami tvoří textové vzorce. Určité vlastnosti textového vzorce společné skupině příbuzných textů tvoří textový typ (typ textu). Texty se člení na textové jednotky. Jde o textové úseky různého druhu a rozsahu. Jejich rozmanitost je podmíněna především situací, záměrem, tématem, sociálně-psychologickými, pragmatickými, tematicko-obsahovými strukturami a dalšími faktory.

8. Struktura segmentace textu.

Zahrnuje: a) časovou segmentaci (fázování textu): nejnápadnější jsou začátek a konec textu; b) tematická segmentace: vede k tematicky homogenním úsekům, označovaným jako textové bloky; c) sémantická segmentace: zasahuje významové vztahy a jejich modifikace; d) syntaktická segmentace: vydělují se syntaktické jednotky; e) zvuková segmentace v

mluvených projevech; f) grafická segmentace psaných projevů: titul, podtitul, odstavce apod.

Segmentaci provází identifikace signálů textového členění.

9. Struktura výrazových prostředků textu.

Patří sem: a) vyjádření koherence, b) vyjádření vztahu autora a adresáta (slovesné osoby, včetně čísla, tykání, vykání), c) vyjádření časové strukturace (konstelace slovesných časů), d) vyjádření prostorové strukturace (deiktické prostředky), e) vyjádření sémantické struktury (syntaktické konstrukce).

Jiný typ textové lingvistické analýzy textu, méně abstraktní, uplatňuje hlediska a terminologii objasněné v jednotlivých kapitolách této publikace.

Př.

Ve hře Kytice jsem hrával Mocného Pána Lesů. Před každým představením mi byla předkládána otep jehličnatých větví jako doplněk mého kostýmu. Na mně bylo, jak se větvemi přizdobím. To mi působilo potěšení. Každý večer jsem přicházel na scénu s jinou variací.

V této hře hrála Hana Zagorová bludičku. Hned při prvních reprízách jsem pochopil, že je to nejsnáze rozesmávatelná herečka, jakou jsem kdy poznal. Stačilo si zastrčit malou větévku do ucha nebo velkou větévku do boty a bylo mi jasné, že bude nutné na chvílku přerušit plynulý tok představení a počkat, až se bludička dořehtá.

Jednou, asi při desáté repríze, mě napadlo nechat si vyrůst větvičku z nosu. Jak jsem správně předpokládal, dostala Hana Zagorová svůj obligátní záchvat. Tentokrát měl však i druhou fázi, a to když podle libreta měla Hanka ke mně přistoupit a políbit mě, a ono to nešlo, protože mi z nosu visela přes rty větev. Pokus o políbení nevyšel, a tak abych vše zachránil, lehce jsem bludičku od sebe odsunul se slovy: „Nech toho, oslintáš mi smrk!“

Textový přístup:

- přečíst text, stanovit komunikační situaci, uvažovat, kdo je nejspíš autorem, komu je text určen, kde a jak mohl být publikován, zda lze poznat, zda byl primárně realizován ústní nebo písemnou formou (interview; autobiografie; vzpomínky apod.); zjevná intertextovost (k čemu)..., zapojit vědomostní, zkušenostní a pragmatický kontext;
- co je tématem, jak je hlavní téma členěno do dílčích témat, jak jsou postupně rozvíjena, který postup dominuje, popř. které další postupy, kde a proč byly užity;
- jakou má text kompozici: horizontální a vertikální členění;
- koherence textu: návaznost a výrazové prostředky; předměty řeči (PŘ) a jejich frekvence v průběhu textu, kde a jak jsou pojmenovány (textová pojmenování a jejich syntaktická struktura), kde a jak se k PŘ odkazuje... konektory lexikální a připojovací;
- IŘ, T-R posloupnosti

- Identifikace komunikační funkce textu.

Komplexní analýza textu

Doplnit hlediska jazykověstylová:

- Výrazové prostředky: vybrat stylově příznakové, jakou funkci mají v textu;
- Slovní zásoba: volba slov a slovních spojení z útvarů národního jazyka, textová synonyma, jazyková tvořivost, najít, popř. doplnit prostředky dominantního významového okruhu;
- Morfologie: zda je stylově příznaková
- Pravopis: velká versus malá písmena v pojmenováních postav,
- Syntax: stavba ETJ na počátku a v průběhu textu, konkrétní úloha přímé řeči ve výstavbě textu úloha přímé řeči v tomto textu.

Texty v příloze č. 5 využijte k analýze textu podle uvedeného postupu.

Příloha č. 1: Výběrový technický popis s persvazivní funkcí + podrobný technický popis v e-schopu

Asus MemoPad HD 7 ME173X-1A083A

Ilustrační fotografie

Popis

Skvělý displej, skvělý zvuk a parádní výdrž - stylový tablet Asus MeMo Pad HD 7".

Tento tablet je vybaven **IPS displejem s HD rozlišením pro krásný obraz** a široký rozsah pozorovacích úhlů, čtyřjádrovým procesorem nejen pro **rychlé procházení webu i skvělý zážitek z her**, dvěma výkonnými **stereo reproduktory pro věrný a vyvážený zvuk**, 5Mpx fotoaparátem, který **natáčí v HD**, **16 GB místa** na Vaše fotky a filmy a celý tablet váží jen **302 gramů**. A vydrží až **10 hodin!**

HD IPS Panel s rozlišením 1280 × 800 a širokými pozorovacími úhly 170°.

Čtyřjádrový procesor s frekvencí 1.2 GHz

1GB DDR3 operační paměť

16 GB místa.

podpora **GPS, WiFi, Bluetooth 4.0, G-senzor**

Desetibodové multitýpkové ovládání pro více možností nejen ve hrách.

Android 4.2: Operační systém Android je součástí rozsáhlé open source platformy, která se soustředí na vytvoření uživatelsky příjemného prostředí, které bude schopné pracovat na různých zařízeních. Je vytvořen tak, aby bylo snadno možné ho vyvíjet. Najde se tedy mnoho mladých vývojářů, kteří posouvají Android každým dnem o krok dále. Nespornou výhodou je propojení se společností Google, které výrazně usnadňuje práci se sociálními sítěmi a dalšími aplikacemi této společnosti.

Micro-USB: univerzální sběrnice, která umožňuje připojení zařízení k počítači. Lze ale využít i pro přenos dat, např. z videokamer, čteček paměťových karet, MP3 přehrávačů nebo externích disků.

Slot pro microSD karty: umožní rozšíření uživatelské paměti o další místo. Toto nové místo můžete využít nejen na fotky, hudbu nebo videa, ale i na různé jiné pracovní / školní materiály.

Wi-Fi: umožňuje bezdrátové připojení k internetové síti nebo bezdrátové propojení přenosových zařízení k sobě bez nutnosti využívání propojovacího kabelu.

Podrobný popis:

Barva:	Bílá
PROCESOR	
Frekvence procesoru	1.2 GHz
Výrobce procesoru	Mediatek
Model procesoru	MT8125
Počet jader procesoru	4
PAMĚŤ	
Vnitřní paměť	1GB
ÚLOŽNÁ MÉDIA	
Vnitřní kapacita pro ukládání	16 GB
Integrovaná čtečka karet	✓
Typ paměťového média	Flash
Kompatibilní paměťové karty	microSD (TransFlash)
Použitelná karta o maximální kapacitě	32GB
OBRAZOVKA	
Úhlopříčka displeje	177.8 mm (7 ")
Rozlišení displeje	1280 x 800 px
LED podsvícení	✓
Dotyková obrazovka	✓
Technologie displeje	IPS
Dotyková technologie	Multi-touch
Typ dotykové obrazovky	Kapacitní
FOTOAPARÁT	
Rear camera	✓
Rear camera resolution	5 MP
Nahrávání videa	✓
Front camera	✓
Front camera resolution	1.2 MP
ZVUK	
Vestavěné reproduktory	
Zabudovaný mikrofon	
POČÍTAČOVÁ SÍŤ	
Wi-Fi	✓
3G	✓
Bluetooth	✓
4G	✗
Wi-Fi standardy	802.11b, 802.11g, 802.11n
Verze Bluetooth	4.0
MOŽNOSTI PŘIPOJENÍ	
Počet portů Micro-USB 2.0	1
Headphone out	✗
Konektor pro mikrofon (line-in)	✗
Dokovací konektor	✗
Kombinovaný port sluchátek/ /mikrofonu	✓
PERFORMANCE	
Poskytovaný operační systém	Android
Verze operačního systému	4.2
Snímač okolního osvětlení	✓
Gyroskop	✓
Elektronický kompas	✓
DESIGN	
Typ	Tablet

Barva	bílá
Kids tablet	✘
PROCESOR SPECIÁLNÍ FUNKCE	
Technologie Intel Anti-Theft	✘
Vizuální technologie Intel	✘
Technologie Intel Turbo Boost	✘
Technologie Intel Rapid Start	✘
Intel Small Business Advantage (SBA)	✘
Technologie Intel Smart Connect	✘
Technologie Intel My WiFi	✘
Technologie Intel vPro	✘
Technologie Intel Hyper-Threading	✘
Technologie Intel Wireless Display (WiDi)	✘
Technologie Intel Smart Response	✘
Technologie Intel Identity Protection	✘
BATERIE	
Typ baterie	Lithium Polymer (LiPo)
Kapacita baterie	15 Wh
Maximální výdrž baterie – přehrávání	10 h
HMOTNOST A ROZMĚRY	
Šířka	196.8 mm
Hloubka	10.8 mm
Výška	120.6 mm
Hmotnost	302 g
Příbalený software:	
Asus Launcher\nMyLibrary\ nFile Manager\n Kindle\nZinio\n SuperNote Lite\nApp Backup\nApp	
Zdroj: katalogový list produktu	

Příloha č. 2: Zákon o reklamě

138

ZÁKON

ze dne

15. března 2002,

kterým se mění zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 79/1997 Sb., o léčivech a o změnách a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Parlament se usnesl na tomto zákoně České republiky:

ČÁST PRVNÍ

Změna zákona o regulaci reklamy

Čl. I

Zákon č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy a o změně a doplnění zákona č. 468/1991 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání, ve znění pozdějších předpisů, ve znění zákona č. 258/2000 Sb., zákona č. 231/2001 Sb. a zákona č. 256/2001 Sb., se mění takto:

1. § 1 včetně poznámek pod čarou č. 1) až 4) zní:

"§ 1

(1) Reklamou se rozumí oznámení, předvedení či jiná prezentace šířené zejména komunikačními médii, mající za cíl podporu podnikatelské činnosti, zejména podporu spotřeby nebo prodeje zboží, výstavby, pronájmu nebo prodeje nemovitostí, prodeje nebo využití práv nebo závazků, podporu poskytování služeb, propagaci ochranné známky,¹⁾ pokud není dále stanoveno jinak.

(2) Komunikačními médii, kterými je reklama šířena, se rozumí prostředky umožňující přenášení reklamy, zejména periodický tisk²⁾ a neperiodické publikace,³⁾ rozhlasové a televizní vysílání, audiovizuální produkce,⁴⁾ počítačové sítě, nosiče audiovizuálních děl, plakáty a letáky.

(3) Sponzorováním se rozumí příspěvek poskytnutý s cílem podporovat výrobu nebo prodej zboží, poskytování služeb nebo jiné výkony sponzora. Sponzorem se rozumí právnícká nebo fyzická osoba, která takový příspěvek k tomuto účelu poskytne.

(4) Zadavatelem reklamy (dále jen "zadavatel") je pro účely tohoto zákona právnícká nebo fyzická osoba, která objednala u jiné právnícké nebo fyzické osoby reklamu.

(5) Zpracovatelem reklamy (dále jen "zpracovatel") je pro účely tohoto zákona právnícká nebo fyzická osoba, která pro sebe nebo pro jinou právníckou nebo fyzickou osobu zpracovává reklamu.

(6) Šířitelem reklamy (dále jen "šířitel") je pro účely tohoto zákona právnícká nebo fyzická osoba, která reklamu veřejně šíří.

(7) Ustanovení tohoto zákona se vztahují na sponzorování, pokud není dále stanoveno jinak.

¹⁾ § 1 zákona č. 137/1995 Sb., o ochranných známkách.

²⁾ § 3 písm. a) zákona č. 46/2000 Sb., o právech a povinnostech při vydávání periodického tisku a o změně některých dalších zákonů (tiskový zákon).

- 3) § 1 zákona č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích.
- 4) § 1 odst. 1 písm. c) zákona č. 273/1993 Sb., o některých podmínkách výroby, šíření a archivování audiovizuálních děl, o změně a doplnění některých zákonů a některých dalších předpisů."

2. § 2 včetně poznámek pod čarou č. 5) až 7) zní:

"§ 2

(1) Zakazuje se

- a) reklama zboží, služeb nebo jiných výkonů či hodnot, jejichž prodej, poskytování nebo šíření je v rozporu s právními předpisy,
- b) reklama založená na podprahovém vnímání. Takovou reklamou se pro účely tohoto zákona rozumí reklama, která by měla vliv na podvědomí fyzické osoby, aniž by ji tato osoba vědomě vnímala,
- c) reklama klamavá,⁵⁾
- d) reklama skrytá. Takovou reklamou se pro účely tohoto zákona rozumí reklama, u níž je obtížné rozlišit, že se jedná o reklamu, zejména proto, že není jako reklama označena,
- e) šíření nevyžádané reklamy, pokud vede k výdajům adresáta nebo pokud adresáta obtěžuje.

(2) Srovnávací reklama⁶⁾ je přípustná za podmínek stanovených tímto zákonem a zvláštním právním předpisem.⁷⁾

(3) Reklama nesmí být v rozporu s dobrými mravy, zejména nesmí obsahovat jakoukoliv diskriminaci z důvodů rasy, pohlaví nebo národnosti nebo napadat náboženské nebo národnostní cítění, ohrožovat obecně nepřijatelným způsobem mravnost, snižovat lidskou důstojnost, obsahovat prvky pornografie, násilí nebo prvky využívající motivu strachu. Reklama nesmí napadat politické přesvědčení.

(4) Reklama nesmí podporovat chování poškozující zdraví nebo ohrožující bezpečnost osob nebo majetku, jakož i jednání poškozující zájmy na ochranu životního prostředí.

(5) Reklama šířená společně s jiným sdělením musí být zřetelně rozlišitelná a vhodným způsobem oddělena od ostatního sdělení.

⁵⁾ § 45 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

⁶⁾ § 50a odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., ve znění zákona č. 370/2000 Sb.

⁷⁾ § 50a odst. 2 a 3 zákona č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů."

3. Za § 2 se vkládají nové § 2a až 2c, které včetně nadpisu a poznámek pod čarou č. 8) a 9) znějí:

"§ 2a

Srovnávací reklama na léčivé přípravky určené k podávání lidem (dále jen "humánní léčivé přípravky"), zdravotnické prostředky⁸⁾ nebo zdravotní péči je při splnění podmínek stanovených zvláštním právním předpisem⁷⁾ přípustná, je-li zaměřena na osoby oprávněné tyto léčivé přípravky nebo zdravotnické prostředky předepisovat nebo vydávat⁹⁾ anebo tuto zdravotní péči poskytovat (dále jen "odborníci").

§ 2b

Reklama uvádějící zvláštní nabídku

Reklama uvádějící zvláštní nabídku musí jasně a jednoznačně uvádět datum, ke kterému nabídka končí, případně musí uvést údaj o tom, že zvláštní nabídka platí až do vyčerpání zásob nabízeného zboží. Jestliže zvláštní nabídka nezačala ještě působit, musí být v reklamě také uvedeno datum začátku období, během kterého zvláštní cena nebo jiné zvláštní podmínky budou platit.

§ 2c

Reklama nesmí, pokud jde o osoby mladší 18 let,

- a) podporovat chování ohrožující jejich zdraví, psychický nebo morální vývoj,
- b) doporučovat ke koupi výrobky nebo služby s využitím jejich nezkušenosti nebo důvěřivosti,
- c) nabádat, aby přemlouvaly své rodiče nebo zákonné zástupce nebo jiné osoby ke koupi výrobků nebo služeb,
- d) využívat jejich zvláštní důvěry vůči jejich rodičům nebo zákonným zástupcům nebo jiným osobám,
- e) nevhodným způsobem je ukazovat v nebezpečných situacích.

8) § 2 zákona č. 123/2000 Sb., o zdravotnických prostředcích a o změně některých souvisejících zákonů.

9) Zákon č. 20/1966 Sb., o péči o zdraví lidu, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 160/1992 Sb., o zdravotní péči v nestátních zdravotnických zařízeních, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 79/1997 Sb., o léčivech a o změnách a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů."

4. § 3 včetně nadpisu a poznámek pod čarou č. 10) a 11) zní:

"§ 3

Tabákové výrobky

(1) **Reklama na tabákové výrobky¹⁰⁾ nesmí**

- a) být zaměřena na osoby mladší 18 let zejména užitím prvků, motivů, prostředků nebo akcí, které jsou takovým osobám převážně určeny anebo volnou distribucí předmětů spojených s užíváním tabákových výrobků, které by byly přitažlivé pro osoby mladší 18 let,
- b) znázorňovat osoby mladší 18 let; v reklamě na tyto výrobky mohou být znázorněny pouze osoby, které jsou nebo se zdají být starší 25 let,
- c) být umístěna v tiskových médiích určených osobám mladším 18 let,
- d) být umístěna na velkoplošných plakátech ve vzdálenosti menší než 300 m od škol,¹¹⁾ dětských hřišť a podobných zařízení, která jsou určena především nezletilým; velkoplošnými plakáty se pro účely tohoto zákona rozumějí plakáty, jejichž plocha je větší než 10 m²,
- e) nabádat ke kouření slovy v imperativním tvaru nebo tím, že zobrazuje scény, kde lidé kouří nebo drží cigarety, balíčky cigaret nebo jiné tabákové výrobky nebo kuřácké potřeby.

(2) **Reklama na tabákové výrobky musí obsahovat zřetelné varování tohoto znění: "Ministerstvo zdravotnictví varuje: kouření způsobuje rakovinu".** **Text varování musí být uveden na bílém podkladu uspořádaném podél spodního okraje reklamní plochy v rozsahu nejméně 20 % plochy. Text musí být vtištěn černým velkým tučným písmem tak, aby dosáhl celko-**

vou výšku nejméně 80 % výšky bílého podkladu. Výška písma zdravotního varování musí být nejméně stejná jako výška písma úvodní věty.

¹⁰⁾ § 2 písm. v) zákona č. 110/1997 Sb., o potravinách a tabákových výrobcích a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů, ve znění zákona č. 306/2000 Sb.

¹¹⁾ Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních škol, středních škol a vyšších odborných škol (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, ve znění pozdějších předpisů."

5. § 4 včetně nadpisu a poznámky pod čarou č. 12) zní:

"§ 4 Alkoholické nápoje

Reklama na alkoholické nápoje¹²⁾ nesmí

- a) nabádat k nestřídmému užívání alkoholických nápojů anebo záporně či ironicky hodnotit abstinenci nebo zdrženlivost,
- b) být zaměřena na osoby mladší 18 let, zejména nesmí tyto osoby ani osoby, které jako mladší 18 let vyhlížejí, zobrazovat při spotřebě alkoholických nápojů nebo nesmí využívat prvky, prostředky nebo akce, které osoby mladší 18 let oslovují,
- c) spojovat spotřebu alkoholu se zvýšenými výkony nebo být užita v souvislosti s řízením vozidla,
- d) vytvářet dojem, že spotřeba alkoholu přispívá ke společenskému nebo sexuálnímu úspěchu,
- e) tvrdit, že alkohol v nápoji má léčebné vlastnosti nebo povzbuzující nebo uklidňující účinek anebo že je prostředkem řešení osobních problémů,
- f) zdůrazňovat obsah alkoholu jako kladnou vlastnost nápoje.

¹²⁾ § 1 odst. 2 zákona č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi."

6. § 5 včetně nadpisu a poznámek pod čarou č. 13) až 15) zní:

"§ 5 Humánní léčivé přípravky

(1) **Za reklamu na humánní léčivé přípravky se považují také všechny informace, přesvědčování nebo pobídky určené k podpoře předepisování, dodávání, prodeje, výdeje nebo spotřeby humánních léčivých přípravků. Dále se za reklamu považují**

- a) **návštěvy obchodních zástupců s humánními léčivými přípravky u osob oprávněných je předepisovat, dodávat nebo vydávat,**
- b) **dodávání vzorků humánních léčivých přípravků,**
- c) **podpora předepisování, výdeje a prodeje humánních léčivých přípravků pomocí daru, spotřebitelské soutěže a nabídkou nebo příslibem jakéhokoli prospěchu nebo finanční či věcné odměny,**
- d) **sponzorování setkání navštěvovaných odborníky,**
- e) **sponzorování vědeckých kongresů s účastí odborníků a úhrada nákladů na cestovné a**

ubytování souvisejících s jejich účastí.

(2) Ustanovení tohoto zákona se nevztahují na

- a) označování humánních léčivých přípravků a na příbalové informace podle zvláštních právních předpisů,¹³⁾
- b) korespondenci nutnou k zodpovězení specifických dotazů na konkrétní humánní léčivý přípravek a případné doprovodné materiály nereklamní povahy,
- c) prodejní katalogy a ceníky, pokud neobsahují popis vlastností humánních léčivých přípravků, dále na oznámení, upozornění a poskytnutí informací, týkajících se například změn balení, varování před nežádoucími účinky humánního léčivého přípravku,
- d) údaje o lidském zdraví nebo onemocněních, pokud neobsahují žádný odkaz, a to ani nepřímý, na humánní léčivý přípravek.

(3) Předmětem reklamy může být pouze humánní léčivý přípravek registrovaný podle zvláštního právního předpisu.¹⁴⁾

(4) Jakékoliv informace obsažené v reklamě na humánní léčivý přípravek musí odpovídat údajům uvedeným v souhrnu údajů¹⁵⁾ tohoto přípravku.

(5) Reklama na humánní léčivý přípravek musí podporovat jeho racionální používání objektivním představením tohoto přípravku bez přehánění jeho vlastností.

¹³⁾ Zákon č. 79/1997 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

Vyhláška č. 473/2000 Sb., kterou se stanoví podrobnosti o registraci, jejích změnách, prodloužení, určování způsobu výdeje léčivého přípravku, o způsobu oznamování a vyhodnocování nežádoucích účinků léčivého přípravku a způsob a rozsah oznámení o použití neregistrovaného léčivého přípravku.

¹⁴⁾ Zákon č. 79/1997 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

¹⁵⁾ § 2 odst. 13 zákona č. 79/1997 Sb."

7. Za § 5 se vkládají nové § 5a až 5f, které včetně nadpisů a poznámek pod čarou č. 16) až 26) znějí:

"§ 5a Reklama na humánní léčivé přípravky zaměřená na širokou veřejnost

(1) Předmětem reklamy určené široké veřejnosti mohou být humánní léčivé přípravky, které jsou podle svého složení a účelu uzpůsobeny a koncipovány tak, že mohou být použity bez stanovení diagnózy, předpisu nebo léčení praktickým lékařem, popřípadě na radu lékárníka.

(2) Předmětem reklamy zaměřené na širokou veřejnost nesmí být

- a) humánní léčivé přípravky, jejichž výdej je vázán pouze na lékařský předpis,
- b) humánní léčivé přípravky obsahující omamné nebo psychotropní látky,¹⁶⁾
- c) humánní léčivé přípravky, u nichž nebyla účinnost v rámci registračního řízení posuzována.

(3) Reklama zaměřená na širokou veřejnost nesmí obsahovat zmínky o indikacích závažných onemocnění; za taková onemocnění se považují tuberkulóza, pohlavně přenosné choroby, jiná závažná infekční onemocnění, rakovina a jiná nádorová onemocnění, chronická nespavost, cukrovka a jiná metabolická onemocnění; ustanovení odstavce 2 písm. a) a b) a usta-

novení tohoto odstavce **se nevztahují na vakcinační akce schválené Ministerstvem zdravotnictví.**

(4) **Zakazuje se poskytování vzorků** humánních léčivých přípravků **široké veřejnosti.**

(5) **Reklama zaměřená na širokou veřejnost musí**

- a) být **formulována tak, aby** bylo zřejmé, že výrobek je humánním léčivým přípravkem,
- b) obsahovat **název humánního léčivého přípravku tak, jak je uveden v rozhodnutí o registraci.** Pokud humánní léčivý přípravek obsahuje jen jednu léčivou látku, musí reklama obsahovat i její obecný název,
- c) obsahovat informace nezbytné pro správné použití humánního léčivého přípravku,
- d) obsahovat zřetelnou, v případě tištěné reklamy dobře čitelnou, výzvu k pečlivému přečtení příbalové informace.

(6) **Reklama zaměřená na širokou veřejnost nesmí**

- a) vyvolávat dojem, že porada s lékařem, lékařský zákrok nebo léčba nejsou potřebné, zvláště nabídkou stanovení diagnózy nebo nabídkou léčby na dálku,
- b) naznačovat, že účinky podávání humánního léčivého přípravku jsou zaručené, nejsou spojeny s nežádoucími účinky nebo jsou lepší či rovnocenné účinkům jiné léčby nebo jiného humánního léčivého přípravku,
- c) naznačovat, že používáním humánního léčivého přípravku se zlepši zdraví toho, kdo jej užívá,
- d) naznačovat, že nepoužitím humánního léčivého přípravku může být nepříznivě ovlivněn zdravotní stav osob, s výjimkou vakcinačních akcí schválených Ministerstvem zdravotnictví,
- e) být zaměřena výhradně na osoby mladší 15 let,
- f) doporučovat humánní léčivý přípravek s odvoláním na doporučení vědců, zdravotnických odborníků nebo osob, které jimi nejsou, ale za odborníky se vydávají nebo je představují (například herci) a které by díky svému skutečnému nebo předpokládanému společenskému postavení mohly podpořit spotřebu léků,
- g) naznačovat, že humánní léčivý přípravek je potravinou nebo kosmetickým přípravkem nebo jiným spotřebním zbožím,
- h) naznačovat, že bezpečnost či účinnost humánního léčivého přípravku je zaručena pouze tím, že je přírodního původu,
- i) popisem nebo podrobným vylíčením konkrétního průběhu určitého případu vést k možnému chybnému stanovení vlastní diagnózy,
- j) poukazovat **nevhodným, přehnaným nebo zavádějícím způsobem** na možnost uzdravení,
- k) používat **nevhodným, přehnaným nebo zavádějícím způsobem** vyobrazení změn na lidském těle způsobených nemocí či úrazem nebo působení humánního léčivého přípravku na lidské tělo nebo jeho části,
- l) uvádět, že humánní léčivý přípravek je registrován.

(7) Reklama může obsahovat pouze název humánního léčivého přípravku v případě, že se jedná výhradně o připomínku takového přípravku.

§ 5b **Reklama na humánní léčivé přípravky zaměřená** **na odborníky**

(1) Reklama na humánní léčivé přípravky zaměřená na odborníky může být šířena pouze prostřednictvím komunikačních prostředků určených převážně pro tyto odborníky (například odborných neperiodických publikací, odborného periodického tisku, odborných audiovizuálních pořadů).

(2) Reklama podle odstavce 1 musí obsahovat

- a) přesné, aktuální, prokazatelné a dostatečně úplné údaje umožňující odborníkům vytvořit si vlastní názor o terapeutické hodnotě humánního léčivého přípravku. Údaje převzaté z odborných publikací nebo z odborného tisku musí být přesně reprodukovány a musí být uveden jejich zdroj,
- b) základní informace podle schváleného souhrnu údajů o přípravku, včetně data schválení nebo poslední revize,
- c) informaci o způsobu výdeje humánního léčivého přípravku podle rozhodnutí o registraci,
- d) informaci o způsobu hrazení z prostředků veřejného zdravotního pojištění.

(3) Obchodní zástupce¹⁷⁾ musí při každé návštěvě provedené za účelem reklamy humánního léčivého přípravku předat navštívenému odborníkovi souhrn údajů o každém humánním léčivém přípravku, který je předmětem reklamy, a informaci o způsobu hrazení těchto humánních léčivých přípravků.

(4) V souvislosti s reklamou na humánní léčivé přípravky zaměřenou na odborníky se zakazuje jim nabízet, slibovat nebo poskytovat dary nebo jiný prospěch, ledaže jsou nepatrné hodnoty a mají vztah k jimi vykonávané odborné činnosti.

(5) Rozsah bezplatně poskytovaného pohoštění při podpoře prodeje musí být přiměřený, s ohledem na hlavní účel setkání vedlejší, a nesmí být rozšířen na jiné osoby než odborníky. V takovém případě se na ně nevztahuje zákaz podle odstavce 4.

(6) Odborníci nesmí v souvislosti s reklamou humánních léčivých přípravků vyžadovat ani přijímat výhody zakázané podle odstavce 4 nebo které jsou v rozporu s odstavcem 5.

(7) Vzorky humánních léčivých přípravků mohou být poskytnuty pouze osobám oprávněným je předepisovat nebo vydávat, a to v omezeném množství nejmenšího registrovaného balení dostupného na trhu s nápisem "Neprodejný vzorek" nebo "Bezplatný vzorek". Přípravky obsahující omamné a psychotropní látky¹⁶⁾ se nesmí poskytovat. Vzorky humánních léčivých přípravků lze poskytovat pouze na písemnou žádost osoby oprávněné je předepisovat a vydávat, která je podepsaná a je na ní datum vystavení.

(8) Reklama podle odstavce 1 může obsahovat pouze název humánního léčivého přípravku v případě, že se jedná výhradně o připomínku takového přípravku.

§ 5c Zdravotnické prostředky

(1) Za reklamu na zdravotnické prostředky⁸⁾ se považují také všechny informace, přesvědčování nebo pobídky určené k podpoře předepisování, distribuce, prodeje nebo výdeje zdravotnických prostředků. Dále se za reklamu považují

- a) návštěvy obchodních zástupců za účelem reklamy na zdravotnické prostředky u osob oprávněných předepisovat, distribuovat, vydávat nebo prodávat zdravotnické prostředky,
- b) poskytování vzorků zdravotnických prostředků,
- c) podpora předepisování, výdeje nebo prodeje zdravotnických prostředků pomocí darů, soutěží, nabídkou nebo příslibem jakéhokoliv prospěchu nebo finanční či věcné odměny pro osoby oprávněné předepisovat, distribuovat, vydávat nebo prodávat zdravotnické prostředky,

- d) **spozorování setkání navštěvovaných** osobami oprávněnými předepisovat, distribuovat, vydávat nebo prodávat zdravotnické prostředky,
- e) **spozorování vědeckých kongresů** s účastí osob oprávněných předepisovat, distribuovat, vydávat nebo prodávat zdravotnické prostředky, a také hrazení s jejich účastí souvisejících nákladů na cestovné a ubytování.

(2) Předmětem reklamy může být **pouze zdravotnický prostředek, který splňuje požadavky pro uvedení na trh podle zvláštního právního předpisu.¹⁸⁾ Zadavatelem reklamy na zdravotnický prostředek může být pouze výrobce nebo dovozce konkrétního zdravotnického prostředku.**

(3) **Reklama na zdravotnický prostředek musí obsahovat**

- a) informaci, ze které je zřejmé, že výrobek je zdravotnickým prostředkem,
- b) **název a označení zdravotnického prostředku v souladu s názvem a označením v prohlášení o shodě¹⁹⁾ vydaným k tomuto zdravotnickému prostředku,**
- c) určený **účel použití zdravotnického prostředku,** který je v souladu s určeným účelem použití uvedeným v návodu k použití¹⁹⁾ zdravotnického prostředku.

(4) Součástí sponzorování televizních a rozhlasových pořadů právníky nebo fyzickými osobami, jejichž činnost zahrnuje výrobu, distribuci, výdej nebo prodej zdravotnických prostředků, může být propagace obchodní firmy, názvu nebo jména a příjmení nebo symbolu této osoby, ale nesmí být propagace určitého zdravotnického prostředku, jehož výdej je vázán pouze na předepsání lékařem nebo který je hrazen plně nebo do určité výše z prostředků veřejného zdravotního pojištění.²⁰⁾

(5) Pokud je pro účely předvedení zdravotnického prostředku použit zdravotnický prostředek, který neodpovídá zvláštnímu právnímu předpisu,¹⁸⁾ musí být tento zdravotnický prostředek viditelně označen tak, aby bylo zřejmé, že nebude uveden na trh, například nápisem "Neprodejný vzorek".

(6) **Předmětem reklamy určené široké veřejnosti nemohou být zdravotnické prostředky,**

- a) jejichž výdej je vázán na předepsání lékařem,
- b) které mohou být dodávány pouze zdravotnickým zařízením, zařízením sociální péče, popřípadě zdravotnickým pracovníkům,²¹⁾
- c) jejichž aplikaci mohou uživatelé provádět pouze ve spojitosti s léčbou nebo kontrolou prováděnou lékařem.

(7) Reklama na zdravotnické prostředky určená široké veřejnosti **musí obsahovat zřetelnou, v případě tištěné reklamy dobře čitelnou výzvu k pečlivému pročtení návodu k použití a případné konzultaci s odborníkem.**

(8) **Reklama na zdravotnické prostředky určená široké veřejnosti nesmí**

- a) vyvolávat dojem, že pouhým použitím zdravotnického prostředku lze ovlivnit zdravotní stav, a z tohoto důvodu není třeba odborné lékařské péče,
- b) vyvolávat dojem, že při používání zdravotnického prostředku v souladu s jeho určeným účelem použití nemůže dojít k výskytu žádných vedlejších účinků,
- c) být zaměřena výhradně nebo převážně na osoby mladší 15 let,
- d) přisuzovat zdravotnickému prostředku účinky, které nejsou prokazatelné,
- e) naznačovat, že účinek zdravotnického prostředku se vyrovná účinku jiného zdravotnického prostředku nebo jej převyšuje,

f) popisem nebo podrobným vylíčením konkrétního případu vést k možnému chybnému stanovení vlastní diagnózy.

(9) Reklama na zdravotnické prostředky zaměřená na osoby oprávněně předepisovat, distribuovat, vydávat nebo prodávat zdravotnické prostředky může být šířena pouze prostřednictvím komunikačních prostředků určených převážně pro tyto osoby (například odborných neperiodických publikací, odborného periodického tisku, odborných audiovizuálních pořadů) a musí obsahovat dostatečné, doložitelné a objektivní údaje, které umožní osobám oprávněným předepisovat, distribuovat, vydávat nebo prodávat zdravotnické prostředky, vytvořit si vlastní názor na terapeutický přínos konkrétního zdravotnického prostředku.

Potraviny a kojenecká výživa

§ 5d

Reklama na potraviny²²⁾ nesmí uvádět v omyl zejména

- a) pokud jde o charakteristiku potravin, jejich vlastností, složení, množství, trvanlivost, původ nebo vznik a způsob zpracování nebo výroby,
- b) pokud jde o přisuzování účinků nebo vlastností, které potravina nevykazuje,
- c) vyvoláním dojmu, že potraviny vykazují zvláštní charakteristické vlastnosti, když ve skutečnosti tyto vlastnosti mají všechny podobné potraviny,
- d) tím, že přisuzuje potravíně schopnost předcházet, ošetřovat nebo léčit lidské choroby nebo na takové schopnosti odkazovat; to neplatí pro minerální vody a pro potraviny určené podle zvláštních právních předpisů²³⁾ pro zvláštní výživu.

§ 5e

(1) Reklama na počáteční kojeneckou výživu²⁴⁾ musí obsahovat pouze vědecké a věcně správné údaje, může být uváděna pouze v publikacích zaměřených na péči o kojence a ve vědeckých publikacích a nesmí vést k závěru, že počáteční kojenecká výživa je rovnocenná mateřskému mléku nebo je lepší.

(2) V prodejnách je zakázána reklama, která je způsobilá podněcovat širokou veřejnost ke koupi počáteční kojenecké výživy, zejména rozdáváním vzorků, zvláštním způsobem vystavení, poukazem na slevu nebo zvláštní výhodou.

(3) Výrobci a prodejci počáteční kojenecké výživy se zakazuje předávat na veřejnosti bezplatně nebo se slevou výrobky, vzorky nebo dary na podporu prodeje. Zákaz podle věty první se vztahuje i na předávání výrobků se slevou, vzorků nebo jiných propagačních dárek těhotným ženám, matkám a členům jejich rodin na veřejnosti; zákaz podle věty první se nevztahuje na dary nebo poskytnutí se slevou zdravotnickým, charitativním nebo humanitárním institucím pro jejich interní použití nebo pro distribuci vně těchto institucí a organizací.

§ 5f

(1) Reklama na počáteční a pokračovací²⁵⁾ kojeneckou výživu

- a) musí obsahovat potřebné informace o správném užití výrobku a nesmí působit proti kojení,
- b) nesmí obsahovat pojem jako "humanizované" nebo "maternizované" nebo podobný výraz, vyvolávající dojem, že se plně nahrazuje přirozené kojení.

(2) Reklama na počáteční kojeneckou výživu

- a) musí obsahovat zřetelný text: "Důležité upozornění" poukazující na přednost kojení a doporučující, aby výrobek byl užíván jen na radu nezávislých odborníků z oboru medicíny, výživy nebo léčiv nebo jiných osob profesionálně se zabývajících péčí o kojence a

malé děti,

- b) **nesmí obsahovat** vyobrazení kojence ani jiný obrázek nebo tvrzení, které by mohlo idealizovat náhradu mateřského mléka. Může však obsahovat grafické znázornění pro snadnou identifikaci výrobku a pro ilustraci způsobu přípravy.

(3) Reklama na počáteční a pokračovací kojeneckou výživu, zaměřená na těhotné ženy a matky malých dětí, musí vždy obsahovat jednoznačné informace uvedené ve zvláštních právních předpisech.²⁶⁾

-
- ¹⁶⁾ § 2 písm. a) zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů.
- ¹⁷⁾ § 652 zákona č. 513/1991 Sb., ve znění zákona č. 370/2000 Sb.
- ¹⁸⁾ § 13 zákona č. 22/1997 Sb., o technických požadavcích na výrobky a o změně a doplnění některých zákonů, ve znění zákona č. 71/2000 Sb.
- ¹⁹⁾ Například zákon č. 22/1997 Sb., ve znění pozdějších předpisů, nařízení vlády č. 181/2001 Sb., kterým se stanoví technické požadavky na zdravotnické prostředky, ve znění nařízení vlády č. 336/2001 Sb., a nařízení vlády č. 191/2001 Sb., kterým se stanoví technické požadavky na aktivní implantabilní zdravotnické prostředky, ve znění nařízení vlády č. 337/2001 Sb.
- ²⁰⁾ § 15 odst. 5 a 6 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souvisejících zákonů.
- ²¹⁾ Vyhláška č. 77/1981 Sb., o zdravotnických pracovnících a o jiných odborných pracovnících ve zdravotnictví.
- ²²⁾ § 2 písm. a) zákona č. 110/1997 Sb., ve znění zákona č. 306/2000 Sb.
- ²³⁾ Vyhláška č. 23/2001 Sb., kterou se stanoví druhy potravin určené pro zvláštní výživu a způsob jejich použití.
Vyhláška č. 292/1997 Sb., o požadavcích na zdravotní nezávadnost balených vod a o způsobu jejich úpravy, ve znění pozdějších předpisů.
- ²⁴⁾ § 4 odst. 1 písm. c) vyhlášky č. 23/2001 Sb.
- ²⁵⁾ § 4 odst. 1 písm. d) vyhlášky č. 23/2001 Sb.
- ²⁶⁾ § 6 zákona č. 110/1997 Sb., ve znění pozdějších předpisů.
§ 6 vyhlášky č. 23/2001 Sb."

8. § 6 včetně nadpisu a poznámky pod čarou č. 27) zní:

"§ 6 Střelné zbraně a střelivo

Reklama na střelné zbraně a střelivo²⁷⁾ může být šířena jen

- a) **odborníkům a podnikatelům v oblasti výroby a prodeje střelných zbraní a střeliva,**
- b) **v prostorách, v nichž se střelné zbraně nebo střelivo vyrábí, nabízí, prodává, užívá a vystavuje nebo v nichž dochází k uzavírání smluv na dodávky střelných zbraní a střeliva,**
- c) **v odborných publikacích a periodickém tisku²⁾ zaměřených obecně na problematiku střelných zbraní a střeliva a v dalších tištěných materiálech určených pro prodejce a držitele střelných zbraní a střeliva.**

27) Zákon č. 288/1995 Sb., o střelných zbraních a střelivu (zákon o střelných zbraních), ve znění pozdějších předpisů."

9. Za § 6a se vkládá nový § 6b, který zní:

"§ 6b

(1) **Zpracovatel** odpovídá za obsah reklamy v plném rozsahu, byla-li zpracována pro jeho vlastní potřebu. Pokud byla reklama zpracována pro potřeby jiné právnické nebo fyzické osoby, odpovídají za její soulad se zákonem zpracovatel a zadavatel společně a nerozdílně, není-li dále stanoveno jinak.

(2) **Šířitel** odpovídá za způsob šíření reklamy podle tohoto zákona. Šířitel je povinen oznámit osobě, která prokáže oprávněný zájem, kdo je zadavatelem a zpracovatelem reklamy.

(3) **Zadavatel** se zprostit odpovědnosti za obsah šířené reklamy, který je v rozporu se zákonem, prokáže-li, že zpracovatel nedodržel při jejím zpracování jeho pokyny, a v důsledku toho je obsah této reklamy v rozporu se zákonem. Zpracovatel se nemůže zprostit odpovědnosti za obsah šířené reklamy poukazem na její zadání zadavatelem, ledaže by se jednalo o údaje, jejichž pravdivost není schopen posoudit ani s vynaložením veškerého úsilí.

(4) Příjemce příspěvku podle § 1 odst. 3 odpovídá za jeho využití v souladu s tímto zákonem."

10. § 7 včetně poznámek pod čarou č. 28) až 32) zní:

"§ 7

Orgánem příslušným k výkonu dozoru nad dodržováním tohoto zákona (dále jen "orgán dozoru"), je

- a) **Rada pro rozhlasové a televizní vysílání²⁸⁾** pro reklamu šířenou v rozhlasovém a televizním vysílání a pro sponzorování v rozhlasovém a televizním vysílání,
- b) **Státní ústav pro kontrolu léčiv²⁹⁾** pro reklamu na humánní léčivé přípravky a sponzorování v této oblasti, s výjimkou působnosti podle písmena a),
- c) **Ministerstvo zdravotnictví³⁰⁾** pro reklamu na zdravotnické prostředky a sponzorování v této oblasti, s výjimkou působnosti podle písmena a),
- d) **okresní živnostenské úřady³¹⁾** příslušné podle sídla³²⁾ nebo bydliště osoby odpovědné za dodržování tohoto zákona v ostatních případech. Je-li osobou odpovědnou za dodržování tohoto zákona **zahraniční osoba**, řídí se příslušnost živnostenského úřadu umístěním organizační složky zahraniční osoby na území České republiky; nemá-li zahraniční fyzická osoba na území České republiky zřízenou organizační složku, řídí se místní příslušnost živnostenského úřadu místem povoleného pobytu na území České republiky; nemá-li zahraniční fyzická osoba na území České republiky ani organizační složku, ani jí nebyl povolen pobyt, řídí se místní příslušnost živnostenského úřadu místem podnikání³²⁾ této osoby na území České republiky.

²⁸⁾ Zákon č. 231/2001 Sb., o provozování rozhlasového a televizního vysílání a o změně dalších zákonů.

²⁹⁾ § 9 zákona č. 79/1997 Sb., ve znění pozdějších předpisů.

³⁰⁾ § 38 písm. d) bod 3 zákona č. 123/2000 Sb.

³¹⁾ Zákon č. 570/1991 Sb., o živnostenských úřadech, ve znění pozdějších předpisů.

³²⁾ § 2 odst. 3 zákona č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů."

11. Za § 7 se vkládají nové § 7a a 7b, které včetně poznámky pod čarou č. 33) znějí:

"§ 7a

(1) Zpracovatel reklamy je povinen uchovávat ukázkou (kopii) každé reklamy nejméně po dobu 12 měsíců ode dne, kdy byla reklama naposledy šířena. V případě, že bylo zahájeno správní řízení³³⁾ podle tohoto zákona před uplynutím lhůty uvedené ve větě první, je zpracovatel reklamy povinen uchovávat ukázkou (kopii) reklamy, která je předmětem správního řízení, až do pravomocného rozhodnutí ve věci. Na písemné vyžádání je povinen bezplatně zapůjčit na dobu nezbytně nutnou kopii reklamy orgánům dozoru.

(2) Zadavatel reklamy je povinen na výzvu orgánů dozoru pro účely správního řízení podle tohoto zákona sdělit bez zbytečného odkladu údaje o šířiteli a o zpracovateli jím zadané reklamy.

(3) Zpracovatel reklamy je povinen na výzvu orgánů dozoru pro účely správního řízení podle tohoto zákona sdělit bez zbytečného odkladu údaje o zadavateli reklamy a o šířiteli reklamy, je-li mu znám.

(4) Šířitel reklamy je povinen na výzvu orgánů dozoru pro účely správního řízení podle tohoto zákona sdělit bez zbytečného odkladu údaje o osobě, která u něj šíření reklamy objednala.

(5) Povinnosti podle odstavců 1 až 4 se vztahují i na zpracovatele, zadavatele a šířitele teleshoppingu.

§ 7b

(1) Při posuzování, zda je reklama klamavá, orgán dozoru bere v úvahu všechny její rysy a především informace, které obsahuje, a přitom posuzuje

- a) charakteristiky zboží nebo služeb, jichž se reklama týká, zejména jejich dostupnost, provedení, původ, způsob využití, vhodnost k využití, výsledky, které lze od využití očekávat, a výsledky zkoušek nebo prověrek prováděných na zboží nebo službách,
- b) cenu nebo způsob, jakým je cena vypočtena, a podmínky, za nichž je zboží dodáváno nebo služby poskytovány,
- c) charakteristiku a hodnocení zadavatele reklamy, zejména jeho kvalifikaci, držení průmyslových a jiných práv a jeho ocenění na výstavách a soutěžích.

(2) Orgán dozoru je oprávněn požadovat na zadavateli reklamy podle odstavce 1 předložení důkazů o správnosti skutkových tvrzení v reklamě, je-li takový požadavek přiměřený s ohledem na okolnosti případu nebo na oprávněné zájmy zadavatele reklamy nebo jiné osoby.

(3) Orgán dozoru může považovat tvrzení v reklamě za nesprávná, jestliže důkazy požadované podle odstavce 2 nebyly poskytnuty ve stanovené lhůtě nebo v nezbytně nutném rozsahu.

(4) Proti rozhodnutí orgánu dozoru podle tohoto zákona lze podat opravný prostředek k soudu ve lhůtě 30 dnů ode dne doručení rozhodnutí.

³³⁾ Zákon č. 71/1967 Sb., o správním řízení (správní řád), ve znění pozdějších předpisů."

12. V § 8 odstavec 1 zní:

"(1) Orgán dozoru uloží, nestanoví-li zvláštní zákon jinak,

- a) zadavateli, zpracovateli nebo šířiteli reklamy, která je v rozporu s tímto zákonem, pokutu až do výše 2 000 000 Kč podle závažnosti porušení povinnosti, a to i opakovaně,
- b) zadavateli, zpracovateli nebo šířiteli reklamy za porušení ustanovení o zákazu reklamy založené na podprahovém vnímání podle § 2 odst. 1 písm. b) pokutu od 2 000 000 Kč do

5 000 000 Kč,

- c) zadavateli, zpracovateli a šířiteli reklamy, která je klamavá podle § 2 odst. 1 písm. c), pokutu až do výše 10 000 000 Kč podle závažnosti, a to i opakovaně,
- d) právnické nebo fyzické osobě, která porušila podmínky pro sponzorování stanovené tímto zákonem, pokutu až do výše 2 000 000 Kč,
- e) fyzické nebo právnické osobě, která nesplnila povinnost podle § 7a odst. 1 až 4, pokutu až do výše 500 000 Kč,
- f) jiné osobě, která porušila podmínky stanovené tímto zákonem, pokutu až do výše 100 000 Kč."

13. V § 8 se za odstavec 1 vkládají nové odstavce 2, 3 a 4, které znějí:

"(2) Orgán dozoru může nařídit odstranění nebo ukončení reklamy, která je v rozporu se zákonem, a určit k tomu přiměřenou lhůtu.

(3) Orgán dozoru může rozhodnutí podle odstavců 1 a 2 vhodným způsobem zveřejnit.

(4) Při určení výše pokuty se přihlíží zejména k závažnosti, způsobu, době trvání a následkům protiprávního jednání."

Dosavadní odstavce 2, 3 a 4 se označují jako odstavce 5, 6 a 7.

14. V § 8 odst. 6 věta druhá zní: "Pokutu vybírá orgán dozoru, který ji uložil, a vymáhá územní finanční orgán³⁴⁾ podle zvláštního právního předpisu.³⁵⁾".

Poznámky pod čarou č. 34) a 35) znějí:

³⁴⁾ Zákon č. 531/1990 Sb., o územních finančních orgánech, ve znění pozdějších předpisů.

³⁵⁾ Zákon č. 337/1992 Sb., o správě daní a poplatků, ve znění pozdějších předpisů."

15. V § 8 odst. 7 se slova "může vyžádat" nahrazují slovy "v pochybnostech vyžádá".

16. Za § 8 se vkládá nový § 8a, který zní:

"§ 8a

Pokud tento zákon nestanoví jinak, vztahuje se na řízení ve věcech upravených tímto zákonem správní řád.³³⁾".

Příloha č. 3: Vertikální členění internetového textu

Luděk Marold 1865-1898

Jako nemanželské dítě dostal příjmení po matce Aloisii (jako otec je v matrice uveden nadporučík Anton Kwetkovitz) a po ní dostal také druhé křestní jméno – Luděk Alois; křtěn byl u Sv. Mikuláše na Malé Straně. Luděk Marold záhy osiřel, protože otec mu umřel v [prusko-rakouské válce](#) v roce [1866](#) a matka o šest let později. Již v 16 letech byl přijat na pražskou Akademii výtvarných umění, kde však vydržel pouhý rok. Jeho dalším studijním městem byl [Mnichov](#). Setkal se zde s mnohými Čechy ([Alfons Mucha](#) a další) a zaznamenával první úspěchy s kresbami zachycujícími výstižně skutečnost. Kromě publikování v českých (Světozor) i německých časopisech se v 21 letech pokusil o ilustraci románu *Pan markýz* od Serváce Hellera.

V roce [1887](#) se Marold vrátil do Prahy, kde pracoval v ateliéru [Maxe Pirnera](#) a stal se redaktorem [Spolku Mánes](#), kterému předsedal [Mikoláš Aleš](#). O rok později zaujal svým pozorovacím talentem, který využil v několika obrazech ([olejomalba Z vaječného trhu](#)) a v roce [1889](#) odjel do [Paříže](#), kde se rozhodl zůstat. V roce 1891 se oženil se Zdenou Makovskou. Ještě téhož roku se jim narodil syn Ludvík. Zde brzy přišel díky své nestálosti o státní stipendium a spřátelil se s [Vojtěchem Hynaisem](#). Rychle se uchytil díky svým ilustracím cizojazyčné a české literatury ([Erbenův](#) Vodník). Na mezinárodní výstavě v Mnichově byl v roce [1892](#) za ilustrace oceněn i zlatou medailí. Ani v Paříži však nezapomínal Marold na obrazy, v nichž tentokrát zobrazoval momentky z [francouzského](#) prostředí. Přiblížil se dekorativnímu stylu [secese](#), aniž by se stával pouze popisným. Začal dostávat i nabídky na tvorbu plakátů.

Od [30. listopadu 1895](#) byl řádným členem [České akademie věd a umění](#), v roce [1898](#) dostal medaili za své [akvarely](#), které zakoupila pruská vláda. V té době se již opět nacházel v Praze, kde vytvořil plakát *Náš dům v asanaci* pro zpěvohru. Výstavu architektury a inženýrství pak v roce [1898](#) ozdobilo jeho [panorama Bitva u Lipan](#), které je vůbec největší obraz v Česku. Ve stejném roce ale zemřel, aniž by se dočkal v Čechách souborné výstavy svých prací. Ta se uskutečnila až v roce [1899](#).

Příloha č. 4: Odborná literatura pro referáty a prezentace

1. Alexová, J.: Prostředky textového navazování v mluvených a psaných projevech téhož autora. In Sb. Konec a začátek v jazyce a v literatuře. PF UJEP v Ústí nad Labem 2001, s. 196-200.
2. Bajzíkova, E.: K znakom internetového textu. In Sb. Jinakost, cizost v jazyce a v literatuře. PF UJEP v Ústí nad Labem 1999, s. 78-81.
3. Bílková, J.: Únikové komunikační strategie v rozhovorech a diskusích. In sb. Člověk – jazyk – text. FF JČU České Budějovice, 2008, s. 245-248.
4. Bína, D.: Texty a textotvorná gramotnost v prostředí masmédií. In Sb. Člověk – jazyk – text. FF JČU České Budějovice, 2008, s. 187-190.
5. Čmejrková, S.: Čas v jazyce a textu. In Sb. Čas v jazyce a v literatuře. PF UJEP, Ústí nad Labem 2005, s. 12-18.
6. Daneš, F.: Konektory *stejně, jinak; alespoň*. In: Věta a text. Praha 1985, s. 171- 186.
7. Daneš, F.: Kontextualizátory typů *také, zase; přece*. In: Věta a text. Praha 1985, s. 161-171.
8. Daneš, F.: *Naopak* z hlediska lexikálního, syntaktického a textového. NŘ, 85, 2002, s. 113-119.
9. Daneš, F.: O identifikaci známé (kontextově zapojené) informaci v textu. In: Jazyk a text II. Výbor z lingvistického díla F. Daneše. FF UK Praha, 1999, s. 355-380.
10. Daneš, F.: Odstavec jako centrální jednotka tematicko-kompoziční výstavby textu (na materiálu textů výkladových). In: Jazyk a text II. Výbor z lingvistického díla F. Daneše. FF UK Praha, 1999, s. 381-399.
11. Daneš, F.: Předpoklady a meze interpretace textu. In: Jazyk a text II. Výbor z lingvistického díla F. Daneše. FF UK Praha, 1999, s. 341-354.
12. Daneš, F.: Restriktory přímé (*jen...*) a nepřímé (*vyjma...*). In: Věta a text. Praha 1985, s. 146-161.
13. Daneš, F.: Statický a dynamický pohled na text a diskurs (promluvu). In: Jazyk a text II. Výbor z lingvistického díla F. Daneše. FF UK Praha, 1999, s. 401-410.
14. Daneš, F.: Text a jeho ilustrace. SaS, 56, 1995, s. 174-189
15. Debická, A.: O jazykové ekonomii ve výstavbě textů publicistického stylu. In sb. Co všechno slovo znamená. PF UJEP v Ústí nad Labem, 2007, s. 73-82.
16. Hajičová, E.: Postavení rematizátorů v aktuálním členění věty. SaS, 56, 1995, s. 241-251.
17. Hausenblas, K.: Interpretace textu a její druhy v současné komunikaci. In: sb. Od tvaru k smyslu textu. FF UK Praha 1996, s. 34-40 nebo In: SlavPrag 32. Fungování textu ve společenské komunikaci. Praha, 1990 s. 13-24.
18. Hirschová, M.: Pragmatické motivace v psané podobě češtiny. NŘ 94, 2011, č. 4. s. 169-181.
19. Hoffmannová, J.: Postmoderní text a jeho kontrastní výstavba. ČJL 44, 1993-94, s. 104-113.
20. Hoffmannová, J.: Textové transformace, variace, „překlady“ v učebním textu. In: sb. Učební text – jeho funkce, produkce, percepce a interpretace. PF UK Praha. Praha 1996, s. 38-44.

21. Hoffmannová, J.: Projevy taktu (a beztaktnosti) v televizních rozhovorech. SaS 55. 1994, č. 3 s. 194-201.
22. Hoffmannová, J.: Vágnost, neurčitost, nepřesnost, nejistota... (ve vztahu k mluveným projevům a jejich zkoumání). In sb. Člověk – jazyk – text. FF JČU České Budějovice, 2008, s. 229-234.
23. Höflerová, E.: Soudržnost nelineárního elektronického textu In. Sb. Ty, já a oni v jazyce a v literatuře. PF UJEP v Ústí nad Labem, 2009, s. 148-152.
24. Homoláč, J.: Aluze v slovesných textech uměleckých. SaS, 50, 1989, s. 288-294.
25. Homoláč, J.: Transtextovost a její typy 1. část: SaS, 55, 1994, s. 18-33, 2. část: tamtéž s. 99-105.
26. Hrbáček, J.: Reliéfizace výpovědi v textu. NŘ, 77, 1994, s. 67.
27. Chejnová, P.: Pochvaly a komplimenty. NŘ 89, 2006, č. 3, s. 140-146.
28. Chejnová, P.: Vyjadřování zdvořilosti v češtině – pozdravy a témata konverzace. In Sb. Komunikace – styl – text. FF JČU České Budějovice, 2006, s. 179-182.
29. Jaklová, A.: Začátek a konec barokních kázání jako textová struktura. In Sb. Konec a začátek v jazyce a v literatuře. PF UJEP v Ústí nad Labem 2001, s. 94-98.
30. Jaklová, A.: Reklamní komunikát a jeho prostor. In Sb. Prostor v jazyce a v literatuře. PF UJEP v Ústí nad Labem 2007, s. 131-134.
31. Jílková, H.: Reklamní slogan jako osobitý produkt komunikace. In Sb. Komunikace – styl – text. FF JČU České Budějovice, 2006, s. 73-76.
32. Jílková, H.: Oslovení recipienta jako součást reklamní strategie. In sb. Člověk – jazyk – text. FF JČU České Budějovice, 2008, s. 169-172.
33. Junková, B.: Problematika času v psané publicistice. In Sb. Čas v jazyce a v literatuře. PF UJEP, Ústí nad Labem, 2005, s. 130-133.
34. Junková, B.: Prostorové orientátory v psané publicistice. In Sb. Prostor v jazyce a v literatuře. PF UJEP v Ústí nad Labem 2007, s. 138-140.
35. Junková B.: Mluvenostní prvky v psané publicistice. Sb. Jinakost, cizost v jazyce a v literatuře. PF UJEP v Ústí nad Labem, 1999, s. 87-90.
36. Kolářová, I.: *Takže* jako navazovací výraz v souvětích i souvisejících textech a jeho synonymie s výrazy jinými. NŘ, 85, 2002, s. 90-98.
37. Kolářová, I.: Konkurence deiktických zájmen odkazujících k vyjádření času a prostoru v textech různých stylových oblastí. In Sb. Komunikace – styl – text. JČU FF ÚB České Budějovice, 2006, s. 165-168.
38. Kotenová, M.: Intertextovost v mluvě mládeže. In Sb. Ty, já a oni v jazyce a v literatuře. PF UJEP v Ústí nad Labem, 2009, s. 167-172.
39. Krčmová, M.: Integrační procesy ve stylizaci textů. In Co všechno slovo znamená. UJEP v Ústí nad Labem, 2007, s. 161-168.
40. Lauková, J.: Pragmatický kontext a jeho aspekty. In. Sb. Ty, já a oni v jazyce a v literatuře. PF UJEP v Ústí nad Labem, 2009, s. 131-134.
41. Macháčková, E.: K úloze některých spojovacích prostředků v textu (zvl. prostředků s významem odporovacím). NŘ, 70, 1987 113-123.
42. Minářová, E.: Nástin typologie textů církevní komunikace. In Sb. Komunikace – styl – text. FF JČU České Budějovice, 2006, s. 155-160.

43. Pospíšilová, D. – Filippová, E.: Diskurzivní ironie v českém jazykovém prostředí. SaS 72/ 2011, č. 3, s. 177-195.
44. Svobodová, I.: O televizní sportovní reportáži vážně i nevážně. In Sborník prací Filozoficko-přírodovědné fakulty Slezské univerzity v Opavě, řada jazykovědná, D3, 2003, s. 103-110.
45. Svobodová Jindřiška: Úloha modálních prostředků v mediálním dialogu. In Svět kreslený slovem. UJEP v Ústí nad Labem 2011, s. 433-442.
46. Zimová, L.: Příbalový leták. In Sborník prací Filozoficko-přírodovědné fakulty Slezské univerzity v Opavě, řada jazykovědná, D3, 2003, s. 59-71.
47. Zimová, L. Čas ve větě a v textu aneb Vyjadřování času v publicistickém textu (na materiálu regionálních deníků a týdeníků). In Sb. Čas v jazyce a v literatuře. PF UJEP v Ústí nad Labem, 2005, s. 103-110.
48. Zimová, L.: Co sblíží publicistiku s reklamou? In Sb. Komunikace – styl – text. FF JČU České Budějovice, 2006, s. 77- 82.
49. Zimová, L.: Dopis v denním tisku. In. Mitter, P. (ed): Ty, já a oni v jazyce a v literatuře. 1. díl – část jazykovědná, PF UJEP v Ústí nad Labem, 2009, s. 125-130.
50. Zimová, L.: Jak se píše o zdraví v současné publicistice. In Co všechno slovo znamená. UJEP v Ústí nad Labem, 2007, s. 361-374.
51. Zimová, L.: Obraz individuálního úspěchu ve sportovní publicistice. In Jaklová, A. (ed.) Člověk – jazyk – text. FF JČU České Budějovice, 2008, s. 201-206.
52. Zimová, L.: Promiňte, to je omyl. Usta ad Albim, roč. IX, č. 1, 2009, s. 238-244.
53. Zimová, L.: Když se píše o krizi. In Horký P. – Suk, T. (eds.): Jazyk – literatura – finance. PF UJEP v Ústí nad Labem, s. 73-80.
54. Zimová, L.: Repertoár útvarů a/nebo žánrů odborné komunikace. In Svět kreslený slovem. UJEP v Ústí nad Labem 2011, s. 465-478.

Příloha č. 5: Texty k analýze

1.

Byli prý neodolatelní. Tak je Saúdi deportovali

Saudská Arábie deportovala tři občany Spojených arabských emirátů (SAE), kteří přijeli na kulturní festival v Rijádu. Jako jediný důvod úřady uvedly, že kvůli mimořádné přitažlivosti by zmíněné trojici mohla „propadnout“ spousta žen.

„Festivalový úředník řekl, že tři obyvatelé Emirátů byli deportováni proto, že jsou příliš hezcí, a že členové Komise (pro podporu ctnosti a prevenci neřestí) mají obavu, že by se do nich mohly zamilovat návštěvnice festivalu,“ napsal arabský list Elaph.

Náboženská policie vpadla do pavilónu reprezentujícího SAE, k jejíž delegaci všichni tři muži patřili, zadržela je a odeslala zpět do Abú Dhabí. SAE vydaly prohlášení, podle něž náboženskou policii podráždila neohlášená přítomnost umělkyně v pavilónu. „Její návštěva byla náhodná a byla začleněna do programu, který jsme již poskytli správě festivalu,“ uvedl vedoucí delegace SAE Sajd al-Kaabí. Nebylo jasné, zda vznikla nějaká souvislost mezi přítomností umělkyně a deportací tří hezounů.

(mem)

2.

Informační společnost

Máme výsadu, že žijeme v informační společnosti. Díky tomu jsme v přímém přenosu informování o dění prakticky na celém světě.

V případě válečných konfliktů, povstání, revolucí a rebelií probíhají informace až překvapivě stejným způsobem. Jakmile vznikne v jakékoliv části světa konflikt, vynoří se desítky a stovky zasedených komentátorů, z nichž naprostá většina se ještě týden předtím o dotyčnou končinu vůbec nezajímala. Nepotřebují o ní ani moc vědět, protože tok informací je již dopředu tak nějak předurčen.

Irák, Egypt, Gruzie, Libye, Sýrie, Ukrajina. Ve všech případech naprosto stejný informační tok. Již od prvního dne konfliktu přesně víme, na čí straně a proti komu nesmiřitelně vystupujeme. Vždy proti diktátorům, s nimiž se ještě nedávno naše elity nechával fotit, dodávaly jim zbraně, navazovaly politicky vstřícné dohody.

Přes noc se stávají z potentátů, které jsme diplomaticky uznávali, i když jsme si o nich nemohli myslet nic dobrého, zločinci prvního řádu. Jejich návštěvy v Paříži, Londýně či v Praze jsou rušeny.

Média jsou zaplavena důkazy o tom, jak nemravně a v jakém přepychu si žili. O přepychu, v jakém žijí jiní kmenoví náčelníci, jiní političtí dobrodruzi a šéfové konkurenčních mafii, se zásadně nemluví.

V záplavě intimních údajů o jejich milenkách už nezbývá prostor pro zevrubnější informace o těch, kdo si sednou na jejich židli. Předběžně o nich víme, že to jsou zanícení demokraté a budou jimi určitě v příštích dnech, týdnech a možná měsících.

Může nám to být ostatně jedno, protože to, v jakém rozsahu a s jakými dopady budou demokratizovat, se stejně už nedovíme. Nevhodnými obrázky z dalšího vývoje Iráku Libye či Sýrie nás už nikdo nebude obtěžovat. Důležité je, že zmíněné země nám opět dodávají své suroviny, odebírají naše zbraně, popřípadě poskytnou prostor pro umístění mírové vojenské základny.

A pozornost se přesouvá k dalšímu adepty na demokratizaci a modernizaci.

3.

Potápěči vytáhli z Hudsonu také levý motor airbusu Aerolinie odškodní každého cestujícího pěti tisíci dolary

Navzdory ledové a kalné vodě se týmu potápěčů podařilo objevit na dně řeky Hudson ve dvacetimetrové hloubce také druhý motor Airbusu A 320 letecké společnosti US Airways poblíž místa, kde se strojem minulý týden dosedl kapitán Chelsey Sullenberger (57) na hladinu.

Vyšetřovatelé jej chtějí detailně prozkoumat, aby zjistili, proč přestal fungovat. Motor se zastavil, když se letadlo těsně za letištem setkalo s hejnem ptáků, přičemž vyšetřovatelé mají za to, že ptačí těla nasály oba motory.

Vyšetřování ztěžuje fakt, že incident, k němuž došlo o dva dny dříve, a na nějž podle amerických médií nezávisle na sobě upozornilo několik svědků, postrádá oficiální záznam. Televize CNN s odvoláním na zdroje blízké Národnímu úřadu pro bezpečnost v dopravě (NTSB) ve čtvrtek uvedla, že posádka letounu nevedla do záznamů, že letadlo mělo potíže s motory. „Ozval se příšerný zvuk. Na pár vteřin jsem měl pocit, jako kdyby se utrhl kus motoru a vrhl se proti letadlu,“ líčil cestující první třídy Steve Jeffrey z Charlotte.

Aerolinie US Airways vyplatí všem cestujícím, kteří mohli při nehodě utrpět psychický otřes, pět tisíc dolarů (asi 100 000 Kč). V průvodním dopise stojí, že peníze jsou určeny jako odškodné za cenu letenky a poškození zavazadel.

(CNN, DPA, vpf)

4.

Katastrofické vize budoucnosti

Zatímco některé filmy a romány experimentují s novými vizemi existence v kvantovém světě či jiných dimenzích, hlavní proud děl v oblasti science fiction vyjevuje obraz mnohem pochmurnější. Prudce roste množství katastrofických filmů a románů, které předvídají buď zánik naší civilizace, nebo nevábnou budoucnost, která nás čeká po jejím zhroucení.

Je zajímavé, že česká literatura se těmito tématům téměř nevěnuje. Výjimkou byl v posledních letech pozoruhodný román *Mondschein* Ondřeje Štindla, který podobně jako řada jiných autorů na Západě nabízí vizi pochmurnou. Řadí se tak k dílům, v nichž je budoucnost zobrazena jako dosti děsivé místo, kde lidská civilizace, nejčastěji po nějaké katastrofě, zdegenerovala do roztroušených enkláv bojujících o přežití či do totalitních režimů.

Pokud bychom soudili jen podle množství literárních a filmových děl, která nabízejí takové katastrofické vize světa, museli bychom nejspíš pesimisticky konstatovat, že má-li dnešní doba vůbec nějaký *Zeitgeist*, je výrazně apokalyptický. Každopádně zcela zmizely holistické vize nějakého lepšího světa.

Možná je prudký nárůst katastrofických vizí ve filmu a literatuře jen jakousi snahou zničit zdánlivě nezničitelný svět jakoby odsouzený točit se navěky – navzdory všemožným novým technologickým hračkám – v bludné spirále rostoucího HDP a konzumu alespoň v umění. Pokud tomu tak je, nepochybně to o něčem vypovídá.

Nejde tu však o něco zásadnějšího? Je možné, že se konečně mění souřadnice, které určovaly myšlení západní civilizace od dob osvícenství. Svět se prostě jeví s každým dalším vědeckým objevem nikoli lépe vysvětlitelný, ale naopak mnohem komplikovanější a záhadnější, než si byl lidský rozum na začátku éry, která nyní končí, ochoten a schopen připustit.

Společným jmenovatelem filmových a literární katastrofických vizí je přesvědčení, že naše pozemská existence nenabízí už sama o sobě další možnost vývoje k něčemu vyššímu. *Konec dějin* je tady, ale není to vítězství demokracie a trhu, jak o tom psal Francis Fukuyama,

nýbrž poněkud chmurné poznání, že lidský rozum ve své „osvícenské“ podobě, která slibovala lidmi stvořený ráj na zemi jako náhražku ráje božského, neví kudy kam. A že naší záchranou je snad jen jakýsi skok za jeho hranice, či přímo za hranice našeho já.

(Podle J. Pehe, *Budoucnost je v černé díře*, kráceno.)

5.

Emil HOLUB

(*1847 †1902)

Slavný cestovatel, osudově přitahovaný Afrikou. S nevídanou odvahou a cílevědomostí zasvětil celý život svému dávnému snu a touze prozkoumat „černý kontinent“.

Píše se rok 1872. Pokud se někdo pár měsíců po promoci na medicíně rozhodne vydat do Afriky, musí v Čechách těchto dnů působit nevyhnutelně jako blázen. A když se ze své posedlosti postupem času nevyléčí, nýbrž ji propadá stále silněji, jen tím potvrzuje známé konstatování, že doma není nikdo prorokem. MUDr. Emil Holub si mohl zařídit klidnou praxi, ať už v rodných Holicích nebo v Praze, a žít pohodlným měšťanským životem. Nestalo se tak. Jeho odvážné výpravy se dostaly do učebnic a v lednu 2005 mu české a rakouské velvyslanectví v hlavním zimbabwském městě Harare společnými silami otevřely výstavu s názvem „Emil Holub – česko-rakouský cestovatel jižní Afrikou 19. století“.

Podle místa narození by se dalo očekávat, že se malý Emilián, jak byl pokřtěn, bude angažovat spíše ve státní sféře nebo politice, narodil se totiž v budově bývalé radnice. Jeho tatínek František byl lékařem, a tak se syn po absolvování gymnázia rozhodl pro stejnou profesi. Studium medicíny mu však bylo jen prvním krokem ke splnění jeho snu o cestách po Africe, neboť předpokládal, že se mu lékařské vzdělání bude při putování divočinou hodit. Během studií se také zevrubně zabýval zeměměřičstvím, kreslením, zeměpisem a zejména přírodními vědami.

Získat prostředky na první cestu do jižní Afriky mu pomohl přítel Vojta Náprstek. Holub začal po přistání v Kapském Městě pracovat jako lékař na diamantových polích, ale už po osmi měsících se vydal na svou první výpravu. Trvala dva měsíce a doprovázeli ho na ni místní lovci. V jejím závěru pak odeslal do Prahy pozoruhodnou kolekci přírodnin.

6.

Jak se vybírají letoví dispečeri

Řídit letový provoz je jako hrát šachy na trojrozměrné šachovnici s figurkami, které mohou snadno vybuchnout. Pokud je člověk opatrný a zachová si chladnou hlavu, nemůže se nic stát. Všechny tahy jsou předepsány přísnými pravidly a počítače pomáhají každičký manévr promýšlet dopředu a zvažovat jeho případné následky.

Člověk, který se připravuje na povolání letového dispečera, musí být zdravý, mít dobrý zrak, zřetelný hlas a středoškolské vzdělání včetně dobrých známek z exaktních věd a angličtiny, která je mezinárodním jazykem letového provozu. Během výcviku si musí budoucí dispečer osvojit mnoho znalostí z oborů, jako jsou meteorologie, radiokomunikace a mezinárodní pravidla letového provozu. Kromě toho musí zvládnout i formální zásady komunikace s piloty.

K úspěšnému výkonu této profese však nestačí jen intelekt a technické znalosti. Kandidát na letového dispečera musí být klidný, rozvážený, vnímavý a schopný rychle zareagovat. Důležitá je i ukázněnost a fandovství, protože je to povolání, ve kterém se pracuje na směny a ve kterém je člověk vystaven velkému tlaku. Není to zrovna zábavné povolání, které by mohl dělat každý, ale jeho důležitost a zodpovědnost i vysoké platy jsou důvodem, proč zájemců o letového dispečera nikdy není málo. Do kurzu se však dostane každý dvacátý.

Intenzivní osmnáctiměsíční výcvik připravuje kandidáty, aby ve chvíli, kdy se kvalifikují jako letoví dispečeri, byli plně schopni analyzovat velké množství neustále se měnících informací, které se jim objevují na stínítku radaru, a okamžitě reagovat.

Velké letiště, jako je např. ve Frankfurtu nad Mohanem, odbavuje denně v průměru 850 letů. Ve špičkách je to jeden stroj každých 60 sekund. Na obrazovce, kterou má letový dispečer před sebou, se může naráz vyskytovat i přes dvacet signálů představujících letouny. Všechny jsou v pohybu a pilot každého z nich očekává pokyny.

7.

Nová nástraha na myši – Effect Rodent

Nová nástraha **Effect Rodent**, která se liší od ostatních tím, že obsahuje nejnovější aktivní látku (3x účinnější), je účinné a naprosto bezpečné řešení. Je méně jedovatá pro lidi a domácí zvířata. Pro dodatečnou ochranu lidí a zvířat obsahují výrobky odpuzovač bitrex, který je tak odporný, že jej zpravidla nemůžeme pozřít, a v takové koncentraci, která umožňuje, aby jej právě hlodavci při požívání nezaregistrovali.

Nástraha počítá i s tím, že jsou myši inteligentní hlodavci, mající schopnost spojit výsledek s důvodem. Aby ostatní myši nerozpoznaly nebezpečí, začne návnada působit až po uplynutí určité doby po požití. Myš, která návnadu smlsne, žije ještě nějakou dobu, vyběhne do volného prostoru, kde usne a časem uhynie. V tomto procesu začne působit do návnady přidáný mumifikátor, který uhynulé zvíře rozkládá bez nepříjemného pachu.

Prokazatelně nejchutnější návnada je **Effect Rodent** měkká návnada. Její složky, cukr, rostlinný olej, mouka a různé atraktanty, např. vanilka, mají myšky velmi rády, a proto se pustí do šťavnaté měkké návnady.

Výrobky **Effect Rodent** je možno zakoupit např. v Zahradních centrech, prodejnách TETA, v řetězcích Bauhaus, OBI, Baumax, Globus

Kontakt: UNICHEM AGRO CZ, s.r.o.
Praha, tel. +420 257 326 556
e-mail: unichem_agro_cz@volny.cz
<http://cz.unichem.si>

(Komerční prezentace)

8.

Polák měl osm promile

Osm promile alkoholu v krvi naměřili lékaři Polákovi Norbertu Maruczykovi (26) z Goleniowa v Západopomořanském vojvodství.

Navzdory tomu, že dvojnásobně překročil dávku, kterou medicína považuje za smrtelnou, přežil.

(Pokračování na str. 11)

Polák měl osm promile

Do nemocnice ho navíc přivezli z jiného důvodu – bratr ho pobodal. „Vypil jsem litr čistého alkoholu a pohádal se s bratrem. Ten mě napadl nožem a vrazil mi nůž do stehna. Velmi jsem krvácel, takže mě odvezli do nemocnice,“ řekl Polák deníku Fakt.

Chirurg, který ránu zašival, mu automaticky odebral krev na zkoušku alkoholu a nevěřil vlastním očím. On i jeho kolegové v nemocnici ještě neviděli živého člověka s osmi promile alkoholu v organismu.

„Smrtelná dávka pro dospělého jsou čtyři promile,“ potvrdil Faktu Janusz Stankiewicz, primář toxikologického oddělení v Kolobrzegu.

Dodal, že někteří lidé mají odolnost vůči alkoholu vyšší, ale to trvá jen krátce a vzápětí onemocní na cirhózu jater.

„Slibuji, že až mne propustí z nemocnice, už nebudu tak bezhlavě pít a budu se vyhýbat barům,“ řekl rekordman z Goleniowa.

Policie oznámila, že jeho sourozenci – útočníku s nožem – hrozí až tříleté vězení.

(PM)

Základní odborná literatura

- Bečka, J. V.: Česká stylistika. Academia. Praha, 1992
- Daneš, F.: Jazyk a text II. Výbor z lingvistického díla F. Daneše. FF UK Praha, 1999.
- Daneš, F.: Věta a text. Academia. Praha, 1985.
- Hoffmannová, J.: Stylistika a? Trizonia. Praha, 1997.
- Hoffmannová, J. a kol.: Stylistika mluvené a psané češtiny. Academia. Praha, 2016.
- Hrbáček, J.: Nárys textové syntaxe. Trizonia. Praha, 1994.
- Jaklová, A.: Úvod do textové lingvistiky. PF JČU. České Budějovice. 1999.
- Kol. Mluvnice češtiny 3. oddíl Textová syntax. Academia. Praha, 1987.
- Kol. Příruční mluvnice češtiny. kap. Text. Nakladatelství Lidové noviny. Praha, 1998.
- Kořenský, J. – Hoffmannová, J. – Jaklová, A.: Komplexní analýza komunikačního procesu a textu. PF České Budějovice, 1987.
- Zimová, L.: Vyjadřování větných členů v textu. Konkurence pojmenování, pronominalizace a elize. AUP Ústí nad Labem, 1994.
- Zimová, L.: Cvičení a úkoly ze skladby. kap. Nadvětná syntax PF UJEP. Ústí nad Labem, 2001.

Doporučená literatura

Viz přílohu č. 4.

Řešení k TL

Str. 6

1. Zopakujte si syntaktické téma: Lexikální nerealizace syntaktických pozic: Skladební a kontextové předpoklady. Sdělná funkce lexikálního nevyjádření. Sestavte přehled syntaktických jevů, jež sice vypadají na první pohled stejně (absence výrazu ve větné pozici), ale svým významem se tyto případy liší

Slovně nevyjádřený podmět:

p. primárně nevyjádřený: v 1. a 2. os. sg. a pl. (identifikace mluvčího a adresáta komunikační situací

p. primárně nevyjádřený: všeobecný: *Maso nejprve rukou jemně naklepeme, potom osolíme a obalíme v mouce, rozšlehaném vejci a strouhance. Smažíme dozlatova*

p. sekundárně nevyjádřený: elidovaný: 3. os. sg. kontextově podmíněné nevyjádření
Exekuci může obec provést třemi způsoby: 1. E Zjistí si dotazem v bankách či jiných finančních institucích, kde má dlužník uloženy peníze a tzv. příkázáním pohledávky si E strhne z jeho účtu dlužný obnos.

2. *E Zajistí, aby dlužná částka byla sražena dlužníkovi z mezd, z důchodu, ze sociálních a nemocenských dávek apod.*

3. *E Prodá zabavené movité věci.*

Slovně nevyjádřený předmět:

(lexikalizovaný): *Postav na kafe. Kdyby aspoň tolik nerozhazovala!*

př. s významem všeobecnosti: *Budeš se (tomu) divit, ale dobře se to prodává. Bylo oznámeno, že se koncert odkládá.*

zaměřenost na vlastní děj, nikoli na jeho další účastníky: *Nerušit! Neklapat! Žehlím*

2. Podtrhněte v textu osobní, ukazovací a přivlastňovací zájmena a zájmenná příslovce ukazovací. Vyhledejte případy větných pozic lexikálně nevyjádřených. Ty označte písmenem E. V obou případech to nějak souvisí s kontextem. Dokážete přijít na to, proč je takové vyjádření větných členů možné?

Pozn: Porovnáváme větnou strukturu založenou na valenčním potencionálu VF ve funkci predikátu jakožto jednotku systémovou, a proto na kontextu nezávislou a její realizaci ve výpovědi, jež je součástí textu.

V důsledku zapojení mohou zůstat i některé pozice větného základu konkrétní výpovědi lexikálně neobsazeny.

Tomáš Alva Edison (1847-1931) nadšeně tvrdí: „Mám v úmyslu rozsvítit elektrickým světlem celá města!“ Jeho obchodní partner Edward H. Johnson (1846-1917) se 22. prosince 1882 chystá elektrickým světlem rozsvítit vánoční strom. Ve svém newyorském domě otevírá E krabice s žárovkami velikosti vlašských ořechů. E Propojí 80 červených, bílých a modrých žárovek velikosti vlašského ořechu a E rozvěsí je. Potom svolá E rodinu. „Abra-kadabra,“ mrkne E na ni a zapojí E (kdo) E (kam) proud.

První Edisonův pokus proniknout na trh s elektrickým vánočním osvětlením nevyšel. Náklady byly příliš vysoké, navíc byl nutný servis odborného elektrikáře. A těch nebylo tehdy mnoho. V roce 1895 však nechává americký prezident Grover Cleveland (1837-1908) stovkami různobarvných elektrických světel ozdobit velký vánoční strom v Bílém domě. Mluvílo se o něm všude. Inspirovaly E (něčím) se mnohé obchodní domy a v předvánočním čase vyrukovaly E s podobnou výzdobou, aby přilákaly E (kdo) E (kam) více zákazníků.

V různě obarvené podobě se elektrické vánoční svíčky výrazněji prosadily až na počátku třicátých let. Dnes si bez nich lze Vánoce představit jen stěží.

Str. 11

1. K uvedeným větným celkům přiřaďte do závorky (/) dvě číslice: první označuje počet vět, druhá počet elementárních textových jednotek (výpovědí).

V roce 1766 pozval David Hume Jeana-Jacquesa Rousseaua do Británie, poskytl tím útočiště myslitel, který byl sice obdivován v pařížských intelektuálních salonech, ale zrov-

na tak pronásledován a vyštván nejen z Francie, ale poté i z rodného Švýcarska. (5/2) Po odchodu z Francie se totiž usadil v jedné odlehle švýcarské vsi a tam místní občané dokonce kamenovali dům, v němž žil společně se svou družkou. (3/2) O vážnosti celého incidentu svědčí i poznámka jednoho z vyšetřovatelů, podle něhož to uvnitř domu „vypadalo jako v kamenolomu“. (2/2)

David Hume přijel do Paříže v roce 1763 jako pomocný sekretář britského velvyslance lorda Hertforda a pro svou mírnost a laskavost získal v tamních společenských a intelektuálních kruzích přezdívku *Le Bon David – David Dobrotivý*. (2/2) Diderot a další sice Humea varovali před Rousseauovými záchvaty vzteku a svárlivostí, potřeba pomoci obdivovanému intelektuálovi a příteli v nouzi nicméně převážila nad varováním těch, s nimiž se Rousseau v pařížské „republice osvícenců“ postupně rozhádal. (3/2) A tak Hume zařídil vřelé přijetí v Londýně, kde byl francouzský myslitel známý spíš jako spisovatel než filozof. (2/2) Dobový tisk si pochopitelně nenechal ujít příležitost ke srovnávání francouzské bigotnosti s britskou pohostinností a tolerancí. (1/1)

Str. 15

1. Příklad ilokuční analýzy textu podle E. Bajzíkovej

Dobrý anglický zvyk

(1) Pravidelné odpolední pití čaje je v Anglii tradicí. (2) Kromě společenského významu má tento zvyk i svoje zdravotní hledisko. (3) A v dnešní uspěchané době je bezpochyby následování hodný. (4) Někteří odborníci dokonce tvrdí, že šálek čaje je mnohem větší vzpruhou než u nás oblíbená černá káva. (5) Tein především z černého čaje má podle odborníků příznivý vliv na kondici. (6) Na rozdíl od kofeinu, který je obsažen v kávě, působí tein pomalu (7), a proto jeho účinky vydrží delší dobu než účinky kofeinu. (8) Kromě černého čaje je možné si dopřát i čaj zelený. (9) Jeho hlavní předností je, že pomáhá snižovat hladinu cholesterolu.

1. a 2. ETJ: adresát je na něco upozorněn

3. ETJ: doporučení (následováníhodné)

4. - 7. ETJ: odůvodnění

8. -9. ETJ: doplňující doporučení a jeho odůvodnění

Pragmatickou funkcí uvedeného textu je odůvodněné doporučení.

2. Hlavní témata textové lingvistiky jsou:

- 1. Pojetí textu statické a dynamické. Funkce a vlastnosti textu. Segmentace textu. Textovost a její kritéria.**
- 2. Vymezení TL vůči syntaxi a stylistice.**
- 3. Textovělingvistická analýza textu.**
- 4. Struktura textu ilokuční, gramatická, pragmatická.**
- 5. Koherence a koheze, izotopické řetězce, aktuální členění, tematicko-rematické řetězce, konektory, kontextualizátory.**
- 6. Hypertéma, jeho členění a rozvíjení, horizontální a vertikální členění textu.**
- 7. Textové modifikace jazykových prostředků syntaktických.**
- 8. Tvorba, recepce a interpretace textu.**
- 9. Typologie textů.**

3. Individuální řešení

Str. 21

1. Podtrhněte přípojovací konektory.

Př. 1

A: Ze závěrečné regaty Světového poháru v Lucernu jste se přesunul na soustředění do Svatého Mořice. **To** ani nebyl čas váš triumf oslavit?

B: **Ale jo**, přijeli jsme v pondělí. **To** jsme měli volno, **tak** jsme se opalovali, odpočívali **a** dali si pár piv. Ty velké oslavy by snad mohly přijít až po mistrovství světa.

Př. 2

Přípojovacími konektory jsou nejčastěji od původu spojky souřadící. Funkci přípojovacích konektorů plní v textu **také** částice.

Př. 3

Uzavřít pojištění léčebných výloh pro cesty do zahraničí za necelých šest korun na osobu a den? **I** to je možné s novým tarifem Rodina.

Př. 4

Výhradně na přepážkách ČSOB Pojišťovny je nabízeno cestovní pojištění „Rodina“, které je určeno pro skupiny až 6 lidí, z nichž minimálně jeden a maximálně dva jsou dospělí starší 16 let.

Př. 5

A: Můžu si tu nechat kolo? Nekrade se tu?

B: **Ne**, u nás se ještě nekrade.

Pozn.: Zatím ne, jinde však ano.

Př. 6

Z pramenů je zřejmé, že Vikingové se svého kolonizačního úkolu zhostili dobře. **A to i** v Grónsku, kde je podnebí drsnější.

Pozn.: Vikingové kolonizovali i jiné země, o nichž již byla nebo bude řeč.

Př. 7

Stejně tak patří k Sicílii neodmyslitelné pravidelné trhy, kde se dá koupit skoro vše.

Pozn.: vedle mnoho dalšího, bylo uvedeno v předchozím kontextu

Str. 25

1. Na vyznačená místa doplňte vhodné výrazy. Dbejte na synonymii a textově a stylově vyhovující přítomnost lexikálních konektorů (včetně pronominalizace). Nezapomeňte vyjádřit odpovídajícími přípojovacími konektory obsahové souvislosti mezi výpověďmi.

Švédů Sverkeru **HALLSTRÖMOVI** se splnil sen: našel pravý poklad. Dalo **TO** moře práce. **ALE** výsledek byl doslova a do písmene zlatý.

Seveřana **HALLSTRÖMA**, trvale usídleného v Singapuru, hledání pokladů baví. Zabývá se **JÍM** na plný úvazek. A má i to, co každý hledač nezbytně potřebuje: znalosti, zkušenost a nemalý kapitál.

Před několika lety se **HALLSTRÖM** dozvěděl o existenci vraku parníku jménem Douro, jenž se **KDYSI** plavil po hladinách oceánů a přesně na apríla roku 1882 ztroskotal na cestě z Brazílie do britského Southamptonu u Biskajského zálivu. Do hlubin **TEHDY** / **OCEÁNU** putovalo pětatřicet zlatých cihel a 28 000 zlatých mincí vyražených za časů královny Viktorie v Londýně, Melbourne a Sydney.

Bylo výhodné, že **PARNÍK** odpočíval v mezinárodních vodách, protože pokud se šťastnému nálezci do roka po vylovení **POKLADU** žádný právoplatný vlastník nepřihlásí, může si **CENNÝ NÁLEZ/ HO** ponechat.

První plán na **VYLOVENÍ** byl připravován již na léto 1992. Než však **DOŠLO k JEHO** realizaci, roční doba pokročila přes příliší, A **TAK** nezbylo než posečkat **NAPŘESROK, NA PŘÍŠTÍ ROK. ALE** ani pak nešlo všechno hladce. Na dně takzvaného Pobřeží smrti u Biskajského zálivu leží **TOTIŽ** potopených lodí z devatenáctého století požehnaně. Hledači vybrali **JEDNU Z NICH**, ale v hloubce čtyř set padesáti metrů s překvapením zjistili, že vsadili na špatného koně, na jinou loď, jež ztroskotala o dva roky později než ta, **KTEROU HLEDALI**.

HALLSTRÖM pokračoval v pročesávání mořského dna pomocí dva metry dlouhého a dvacet centimetrů širokého radaru. Přímé potápění bylo kvůli hloubce vyloučeno. Do útrob **VRAKU** pronikla zprvu jen dálkově ovládaná **KAMERA**. Čas utíkal a **NERVY** pracovaly.

V roce 1995 celý zlatohledačský maratón skončil. Podle **JEHO HLAVNÍHO** hrdiny byl okamžik, kdy se na pravém trupu hluboko pod hladinou objevila tabulka se jménem Douro, dokonce ještě krásnější než pohled na vynořující se zlato.

Zbývalo už jen jediné: vyčkat předepsaných **DVANÁCT MĚSÍCŮ**. Zhruba polovinu z osmadvaceti tisíc zlatých mincí a pár cihel prodali prostřednictvím aukční firmy Spink ve spolupráci s proslulou londýnskou síní Christie's. Očekávaný zisk měl v přepočtu dosáhnout asi šedesáti miliónů český korun. **ZBYLÁ** část pokladu bude využita mimo jiné i k výrobě zlatých šperků.

Podnikavý **ŠVĚD/SEVEŘAN** nezahálí. **JEHO** zvědavé čluny brázdí moře u břehů Velké Británie, Madagaskaru, Jižní Ameriky, Libanonu, Filipín a Malajsie s nadějí, že do dějin objevů podmořských pokladů připiší už **BRZY / ZANEDLOUHO** další zajímavé kapitoly.

Str. 30

1. V následujícím úryvku označte v každé ETJ svislou čarou hranici mezi částí tematickou a částí rematickou. Nad příslušné části nadepište T, resp. R, indexy označte pořadí tematicko-rematických posloupností a pojmenujte druhy návazností.

temat.předch.R₁

T₁ R₁ T₂

Hlasování o nové vlajce / uspořádal premiér John Key. Ten / považuje současnou
temat.předch.T₂

R₂ T₃

vlajku z roku 1902 za přežitek koloniální éry. Podle něj má navíc/ podobný vzhled
temat. odvoz. R₃

R₃ T₄ R₄

jako vlajka Austrálie a v zahraničí je/ často zaměňují.

2. Seřadte následující ETJ tak, aby vznikl souvislý text. Nejprve vytvořte posloupnost číslic, dbejte na návaznost výpovědi projevující se jednak v T-R posloupnostech, jednak v syntaktické stavbě ETJ.

Banánová past

Napřed se zaleskne napřažená mačeta, pak se ozve suché prasknutí a palma s mohutným hroznem banánů se poroučí k zemi. V těsném sousedství jejího kmene už roste dcera, která bude rodit za rok v tuto dobu, a ze země se klube vnučka, která ponese za dva roky, Nezávislý na roční době a nepřetržitý je cyklus sklizně banánů, které kvetou a nesou plody postupně, jak byly zasety.

Na dny, ba na hodiny je sečten život banánu. Týden kvete, týden roste do velikosti vánočního rohlíčku. Pak je celý hrozen zabalen do průhledného pytle z umělé hmoty, který jej chrání proti včelám, hmyzu a nákazám. Dvanáct týdnů banán zraje, a ještě zelený, tvrdý a bez chuti jde na porážku.

Když se podlomí palma, sekne mačeta podruhé, pětatřicetakilový hrozen (obvykle devět trsů po sedmnácti banánech) dopadne na silná ramena nosiče a suché větve zapraskají pod jeho krokem, směřujícím k nejbližším lanovce.

Plantáž se z výšky podobá rozlehlé šachovnici s políčky oddělenými uličkou v hustém porostu, kudy vede ve výši hlavy natažené lano. Když visí dvacet hroznů na kladce, zapráhne se osmahlý dělník do opratí a klusem vyrazí se sedmisetkilovým nákladem k třídírně na kraji plantáže. Dusot běžících nohou, drnčení kladek a výstražné výkřiky na křížovatkách se strašidelně rozléhá v šeru bujné vegetace.

Třídírna je přízemní a beze stěna, jen rozlehlá střecha nad řadou pultů a betonových kádí naplněných vodou. První ruce vysvělečou hrozen z igelitového hávu, druhé je neomylnými ranami rozseknou na jednotlivé trsy, třetí ruce podrobí každý trs důkladné prohlídce a vyřadí poraněné plody, čtvrté je rozdělí podle velikosti, páté je vykoupou, šesté zkontrolují a postříknou dezinfekční látkou, sedmé ruce nalepí firemní cedulku, zabalí do nového igelitu a nacpou do krabic.

Bez prodlení vyráží jeden krytý nákladňák za druhým, během hodiny je v přístavu, kde se bez oddechu točí pásy dlouhého nakladače směřujícího do vychlazených útrob speciálně stavěných zaoceánských lodí, které mají v přístavech přednost, a jen co zapadne poklop za poslední krabici, loď hvízdá a vyráží.

Plnou parou plují lodě do místa určení, Nejpozději do 22 dnů po sklizni musí být banány v rukou spotřebitele, i kdyby žil na druhém konci zeměkoule.

3. a) Zjistěte v odborné literatuře, co je to kontextualizátor a jak funguje v textu.

b) Vyřešte následující úkoly:

- Jak rozumíte následujícím výpovědím?
- Dotvořte minimální předchozí kontext, popř. i komunikační situaci.
- Porovnejte dané výpovědi s ohledem na jejich psanou nebo mluvenou realizaci. Co byste doporučili? V mluveném projevu je v některých případech důležité umístění intonačního centra (podtrženo).

a) Viz např. Daneš, F.: Kontextualizátory typů *také, zase; přece*. In: Věta a text. Praha 1985, s. 161-171. Ale i jinde.

b)

Zuzana má taky sestru. (v kontextu řeč o někom, kdo má sestru)

Během Dne otevřených dveří jsme měli možnost podívat se i do řídicího střediska JET. (např. co všechno při návštěvě viděli)

Klidně jsme mohli jít do kina na ten nový film. (v kontextu řeč o filmu a návrh na něj jít, nakonec nešli, dělali něco jiného, nikoli nezbytného)

Rovněž vedoucí oddělení kontroly měl k přednesenému návrhu spoustu připomínek. (někdo něco navrhl, k návrhu se vyjádřili přítomní, mezi nimi byl vedoucí oddělení kontroly)

Včera jsem k snídani přinesla bábovku a dnes vám nesu zase muffiny. (zase = pro změnu)

Zítرا donesu zase bábovku. (zase = opět)

Pozitří budou k snídani také koláče. (tj. k snídani může být vše: bábovka, muffiny a koláče; nebo koláče budou dalším snídaňovým chodem).

V pátek budou k snídani jen koláče. (a už nic)

Str. 42

1. Podle připojené osnovy vytvořte dva příběhy. První bude vyprávěn z pohledu pozorovatele a pak i účastníka událostí. Druhý bude vyprávět zraněný turista.

Individuální řešení

2. Popište standardizované členění textu zákona a prostředky uživatelského členění textu zákona

Úvod: identifikace zákona

Část: číslovka řadová, slovně, verzálky, PRVNÍ ČÁST, název části, zarovnáno na střed

Článek: římské číslice

Paragraf : značka § s arabskou číslicí, popř. i s písmenem § 2a, § 2b, titulky

Odstavec: číslování (1), (2)

Členění odstavce pomocí a), b)

Dokázali odhadnout, jaké měl uživatel záměry? **K rozlišení určitých typů reklam a určitých zákonných omezení reklamní produkce.**

3. Vyřešte následující úkoly:

a) **hypertéma textu:** *Silnice do San Juanu de la Cruz*

b) **způsoby rozvíjení hlavního tématu (hypertématu):** *deskriptivní a narativní, typ textu = líčení*

c) **dílčí témata:** *betonové počátky silnice a s ní spojené naděje; postupná devastace silnice nákladní dopravou; průběžné opravy a změna v asfaltku; krajina, kterou silnice procházela, okolní příroda*

d) **kompozice textu:** Obsah 1. odstavce se zhruba v polovině láme do protikladu. „nerozbitná silnice“ se drolí, zvážit nový odstavec**

e) **objektivním vidění:** až k závěru 2. odstavce, poslední ETJ **přechod k vidění subjektivnímu: zvláště v závěru popisu:** *Silnice ubíhala přímo k nevysokým pahorkům první řady předhoří – k oblým kopcům jakoby ženským, měkkým a smyslným jako živé tělo. A zelená, přilehlá tráva byla jako kvetoucí mladá pleť., nasycené vodou a po té hladké a krásné silnici k nim „Milénka“ vesele uháněla. Její omyté a lesklé boky se blyštivě odrážely na hladině vody ve strouhách.*

f) diferencované užití jazykových prostředků: zaujmou metafory *vymlátit duši z beton, Kopce byly syté a rozkošné, přirovnání jako stříbro; k oblým kopcům jakoby ženským, měkkým a smyslným jako živé tělo;* viz př. e)

4. Porovnejte oba texty a napište, v čem se shodují a čím se liší. Proč tomu tak je?

Shody: *popis silnice; rozdíl 1. = líčení, osobní vidění jedinečné silnice, součást literárního textu; 2. věcný, jednoduchý, systematicky uspořádaný, neosobní popis silniční konstrukce s názorným schématem, určený patrně pro děti*

Str. 49 individuální řešení

Str. 52 individuální řešení